

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK
V SLOVENIJI**

Ljubljana, september 2002

PETRA OGRINC

IZJAVA

Študent/ka _____ izjavljam,
da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom
_____ in dovolim objavo
diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____ .

Podpis:

KAZALO

UVOD	1
1 KAPITAL BANKE, BANČNA TVEGANJA IN BANČNA KAPITALSKA REGULATIVA	2
1.1 KAPITAL BANKE.....	2
1.1.1 STRUKTURA KAPITALA BANKE	3
1.1.2 FUNKCIJE KAPITALA BANKE	5
1.1.3 VELIKOST KAPITALA BANKE.....	6
1.2 BANČNA TVEGANJA.....	7
1.3 NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK IN KAPITALSKA REGULATIVA BANK SKOZI ČAS.....	9
2 MEDNARODNA REGULATIVA NA PODROČJU NAJMANJŠEGA ZNESKA KAPITALA BANK	11
2.1 BASELSKI KAPITALSKI STANDARDI.....	12
2.2 EVROPSKE BANČNE DIREKTIVE	14
2.3 PRIMERJAVA BASELSKIH KAPITALSKIH STANDARDOV IN EVROPSKIH BANČNIH DIREKTIV.....	15
3 NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK V SLOVENIJI NEKOČ	17
3.1 NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK, POTREBEN ZA PRIDOBITEV DOVOLJENJA ZA OPRAVLJANJE BANČNIH STORITEV.....	18
3.1.1 NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA, POTREBEN ZA USTANOVITEV BANKE	18
3.1.2 NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK, POTREBEN ZA PRIDOBITEV DOVOLJENJA ZA OPRAVLJANJE POSAMEZNIH VRST BANČNIH STORITEV	19
3.1.3 NAMEN IN REZULTAT UKREPOV BANKE SLOVENIJE GLEDE SPREMINJANJA NAJMANJŠEGA ZNESKA KAPITALA, POTREBNEGA ZA USTANOVITEV BANKE.....	21
3.2 NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK, POTREBEN ZA POKRIVANJE TVEGANJ, KI JIM JE BANKA IZPOSTAVLJENA PRI POSLOVANJU.....	22

4	NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK V SLOVENIJI DANES IN JUTRI.....	23
4.1	NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK, POTREBEN ZA PRIDOBITEV DOVOLJENJA ZA OPRAVLJANJE BANČNIH STORITEV.....	24
4.2	NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK, POTREBEN ZA POKRIVANJE TVEGANJ, KI JIM JE BANKA IZPOSTAVLJENA PRI POSLOVANJU	25
4.2.1	KAPITALSKE ZAHTEVE ZA KREDITNO TVEGANJE.....	30
4.2.2	KAPITALSKE ZAHTEVE ZA VALUTNO TVEGANJE PO STANDARDIZIRANEM PRISTOPU.....	32
4.2.3	KAPITALSKE ZAHTEVE ZA TRŽNA TVEGANJA PO STANDARDIZIRANEM PRISTOPU.....	33
4.2.3.1	Kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje	33
4.2.3.1.1	Izračun kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti.....	35
4.2.3.1.2	Izračun kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje v zvezi z lastniškimi finančnimi instrumenti.....	38
4.2.3.2	Kapitalske zahteve za tveganje neizpolnitve nasprotne stranke.....	40
4.2.3.3	Kapitalske zahteve za tveganje spremembe cen blaga.....	41
4.2.3.4	Kapitalske zahteve za tveganje v zvezi z opcijami.....	41
4.2.3.5	Kapitalske zahteve za tveganje preseganja velikih izpostavljenosti na podlagi postavk trgovanja.....	43
4.2.4	UPORABA INTERNIH MODELOV ZA IZRAČUN KAPITALSKIH ZAHTEV ZA VALUTNO TVEGANJE IN TRŽNA TVEGANJA	46
5	GIBANJE KAPITALSKE USTREZNOSTI BANK V SLOVENIJI V OBDOBJU 1994 - 2001	46
	SKLEP	48
	LITERATURA	50
	VIRI	52

KAZALO SLIK

Slika 1: Struktura premoženjske bilance banke	3
Slika 2: Kapitalska regulativa bank skozi čas	10
Slika 3: Tveganja iz baselskih standardov in iz direktiv EU.....	16
Slika 4: Razmejevanje postavk in tveganja, povezana z njimi.....	28
Slika 5: Dodatni kapital II	29
Slika 6: Skupna kapitalska zahteva za kreditno in druga tveganja.....	30
Slika 7: Gibanje tveganju prilagojene aktive in kapitala (v mia SIT) in količnik kapitalske ustreznosti (v %) bank v Sloveniji	47

KAZALO TABEL

Tabela 1: Sestavine kapitala po baselskih kapitalskih standardih in evropskih bančnih direktivah	16
Tabela 2: Stopnje za tehtanje kreditnega tveganja bančnih postavk	32
Tabela 3: Uteži za izračun kapitalske zahteve za posebno pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti.....	37
Tabela 4: Razredi in uteži za izračun kapitalske zahteve za splošno pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti.....	38
Tabela 5: Faktorji za izračun kapitalske zahteve za implicitno obrestno tveganje v zvezi z izvedenimi lastniškimi finančnimi instrumenti	39
Tabela 6: Faktorji za izračun kapitalske zahteve za tveganje poravnave	40
Tabela 7: Faktorji za izračun kapitalskih zahtev za tveganje preseganja izpostavljenosti na podlagi trgovanja.....	45

KAZALO PRILOG

PRILOGA 1: Slikovni prikaz najmanjšega zneska kapitala bank v Sloveniji, potrebnega za pridobitev dovoljenja za opravljanje bančnih storitev, skozi čas	1
PRILOGA 2: Slikovni prikaz skupne kapitalske zahteve za banke v Sloveniji skozi čas	2
PRILOGA 3: Slikovni prikaz izračuna kapitalskih zahtev za valutno tveganje	3
PRILOGA 4: Primer izračuna kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti	4
PRILOGA 5: Primer izračuna kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje v zvezi z lastniškimi finančnimi instrumenti	5
PRILOGA 6: Primer izračuna kapitalske zahteve za tveganje neizpolnitve nasprotne stranke	6
PRILOGA 7: Primer izračuna kapitalske zahteve za tveganje v zvezi z opcijami na podlagi enostavnega pristopa	7
PRILOGA 8: Primer izračuna kapitalske zahteve za tveganje v zvezi z opcijami na podlagi delta- plus pristopa	8
PRILOGA 9: Primer izračuna kapitalske zahteve za tveganje preseganja izpostavljenosti na podlagi trgovanja	9

SLOVARČEK SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV

banking book – bančna knjiga
basis swap – zamenjava osnov
bond future – terminska pogodba na dolžniški instrument
building block – seštevanje (kapitalskih zahtev)
call option – nakupna opcija
capital accord – kapitalski sporazum
capital adequacy – kapitalska ustreznost
commodity risk – blagovno tveganje
core capital – temeljni kapital
credit risk – kreditno tveganje
equity position risk – tveganje sprememb pozicij v lastniških vrednostnih papirjih
external credit rating – zunanji rating, zunanja ocena kreditne sposobnosti
financial derivatives – izvedeni finančni instrumenti
foreign exchange risk – valutno tveganje, tveganje spremembe deviznega tečaja
foreign-exchange forward – valutni terminski posel
forward – terminski posel, nestandardizirana terminska pogodba
forward contract – terminski posel na dolžniški instrument
forward rate agreement (FRA) – dogovor o terminski obrestni meri
future – (standardizirana) terminska pogodba
interest rate future – terminska pogodba na obrestno mero
interest rate risk – obrestno tveganje, tveganje spremembe obrestnih mer
interest rate swap – zamenjava obrestnih mer
liquidity risk – likvidnostno tveganje
market discipline – tržna disciplina
market risk – tržno tveganje
operational risk – operativno tveganje
option – opcija
option risk – opcijsko tveganje
prudential regulation – regulativa skrbnega in varnega poslovanja bank
put option – prodajna opcija
solvency risk – solventnostno tveganje
sovereign risk – deželno tveganje
supervisory review process – regulatorni nadzor
subordinated debt – podrejeni dolg
supplementary capital – dodatni kapital
swap – zamenjava
tier 1, tier 2, tier 3 – kapital 1. reda, kapital 2. reda, kapital 3. reda
trading book – tržna knjiga
undisclosed reserves – prikrite rezerve

UVOD

Živimo v tržnem gospodarstvu, v katerem je v 70. letih prišlo do vrste neprijetnih dogodkov: energetske krize, dvomestne inflacije, stagnacije gospodarstva, deregulacije ključnih panog, ki so prizadeli ameriško industrijo, pa tudi ostali svet. Vsi ti makroekonomski pretresi in še dejstvo, da je bila po 2. svetovni vojni konkurenca v bančništvu dolgo časa zelo omejena in bančne aktivnosti razmeroma standardizirane, medtem ko se je od 70. let dalje le-ta močno povečala in so banke¹ začele opravljati tudi nove, bolj tvegane posle, so skupaj pripeljali do tega, da je odgovor na vprašanje, ali ima banka dovolj kapitala za pokrivanje tveganj, ki jih prevzema pri svojem poslovanju, ki pravzaprav odloča o njenem preživetju in je bilo do 70. let več ali manj zgolj le predmet obravnave oz. odločanja s strani posloводства in lastnikov banke, postal tudi predmet obravnave oz. določb, sprejetih od institucij za regulativo in nadzor bank. Poleg vsega navedenega pa se je v zgodovini bančnega poslovanja pokazalo, da propad ene banke običajno nima za rezultat le eno banko manj v množici mnogih, temveč lahko poruši celotni finančni sistem določenega gospodarstva.

Dandanes se praktično že v vsakem najkrajšem trenutku porodi nova invencija, rezultati le-teh pa so v sedanjem, dinamičnem okolju in prostoru številne inovacije, v vrsti katerih prav gotovo prevladujejo finančne, saj je trg le-teh danes po mnenju mnogih ekonomskih strokovnjakov in laikov najhitreje razvijajoči se trg. Tako banke ne propadajo več le zaradi izpostavljenosti kreditnemu tveganju, ki je povezano z opravljanjem klasičnih bančnih poslov, temveč so vzrok za propad tudi tržna tveganja. Čedalje večjega pomena in prisotnosti slednjih se zaveda tudi Banka Slovenije, kot regulator in nadzornik bank v Sloveniji, in sicer je v začetku letošnjega leta izdala še »vroč« sklep (s časovnega zornega kota namreč veljavnost le-tega sega v mesec junij), v skladu s katerim bodo bile banke pri nas predvidoma od konca letošnjega leta dolžne izpolnjevati tudi kapitalske zahteve za tržna tveganja. Izračun le-teh prav gotovo ne bo enostaven, in sicer bi kot element, ki kaže na kompleksnost tega sklepa, izpostavila že sam njegov obseg. V celotni slovenski bančni zgodovini bi ga namreč lahko s količinskega zornega kota uvrstili med enega izmed najbolj obsežnih, če že ne najbolj obsežen podzakonski akt na področju poslovnega bančništva. Iz navedenega se že deloma zrcali **namen** pričujočega diplomskega dela, ki je v prvi vrsti ugotoviti najmanjši znesek kapitala bank v Sloveniji v skladu s tem sklepom in sekundarno ugotoviti, kako se je višina le-tega določala pred datumom sprejetja oz. veljavnosti tega sklepa. Pri tem mi bo temeljni **cilj**, ki sem si ga zadala v diplomskem delu, proučiti vse slovenske predpise na področju najmanjšega zneska kapitala bank v Sloveniji, sprejete od 8. oktobra 1991 dalje, t.j. od denarne osamosvojitve Slovenije pa vse do danes, ter ugotoviti skladnost z mednarodnimi bančnimi kapitalskimi predpisi oz. dokumenti o kapitalu in kapitalski ustreznosti bank. Pri pisanju diplomskega dela bo posledično sekundarni cilj proučiti tudi slednje dokumente.

¹ V diplomskem delu bom uporabljala za termin »poslovna banka«, kar samo termin »banka«.

Z vidika ugotavljanja vsebine omenjenih predpisov oz. dokumentov sem za izdelavo diplomskega dela izbrala **metodo** objektivnega proučevanja, medtem ko sem pri primerjavi slovenskih bančnih kapitalskih predpisov z mednarodnimi uporabila tudi elemente subjektivnega ocenjevanja, seveda na podlagi predhodno ugotovljenih ocen domačih in mednarodnih bančnih strokovnjakov.

Diplomsko delo sem **zasnovala v petih poglavjih**. V prvem poglavju opredelim kapital banke z vidika njegovih sestavin, funkcij in velikosti; podam definicije v strokovni literaturi najpogosteje navedenih bančnih tveganj, saj so le-ta v razvitem finančnem svetu glavni vzrok za bonitetni bančni nadzor in regulativo, katere zgodovinski razvoj opišem v zadnjem odseku tega poglavja. Sledi drugo poglavje, v katerem na kratko opredelim razvoj mednarodne (in/ali evropske) kapitalske regulative, ki mi bo služilo kot osnova za oceno skladnosti slovenskih bančnih kapitalskih predpisov pri nadaljnjih dveh poglavjih diplomskega dela. In sicer bom v tretjem poglavju opredelila, kako se je določala višina najmanjšega zneska kapitala banke v obdobju, ko je poslovno bančništvo urejal zakon o bankah in hranilnicah (Uradni list RS, št. 1/91-I; v nadaljevanju: ZBH), v četrtem poglavju pa bom opredelila, kako se višina le-tega določa (bo določala) danes (in jutri), ko področje poslovnega bančništva sloni na zakonu o bančništvu (Uradni list RS, št. 7/99; v nadaljevanju: ZBan). V petem poglavju opredelim višino in značilnosti gibanja kapitalske ustreznosti bank v Sloveniji z vidika sistema, t.j. z vidika celotnega slovenskega bančnega sistema. V sklepnem delu pa vse na kratko povzamem in poskušam nakazati možne smernice v slovenski bonitetni bančni regulativi, na katere bosta imela prav gotovo velik vpliv v januarju 2001 sprejeti Novi baselski kapitalski sporazum in prenova evropskih bančnih direktiv.

1 KAPITAL BANKE, BANČNA TVEGANJA IN BANČNA KAPITALSKA REGULATIVA

1.1 KAPITAL BANKE

Na področju same opredelitve kapitala banke je bilo v zgodovini obstoja banke kot organizacije precej razhajanj, saj so se opredelitve le-tega pri različnih avtorjih precej razhajale, in sicer so se razlike kazale predvsem v širini oz. v vključevanju posameznih postavk pasive premoženjske bilance banke v okvir kapitala banke. Tako npr. R. Hilferding v začetku 20. stoletja v svojem delu »*Finančni kapital*« opredeli kapital banke kot ves lastni in tuji kapital (Hilferding, 1980, str. 201), torej kot celotno pasivo premoženjske bilance banke. Iz navedenega lahko pod pojmom kapital banke razumemo, analogno kot to razumemo pri podjetjih, ves lastniški in dolžniški kapital banke. Po drugi strani pa I. Ribnikar v začetku devetdesetih pod pojmom bančni kapital označuje le lastniški kapital banke (Ribnikar, 1993, str. 46). To je torej tisti kapital, ki ga lastniki banke vložijo vanjo kot trajni vložek, saj tako kot nefinančno podjetje tudi banka ne more začeti poslovati brez trajnih sredstev, ki jih vložijo lastniki (Ribnikar, 1997, str. 221). Kakor koli že, danes pod pojmom kapital banke

razumemo v prvi vrsti predvsem lastniški kapital, kateremu pa ob določenih omejitvah² prištevamo tudi podrejeni dolg (glej sliko 1, str. 3).

Slika 1: Struktura premoženjske bilance banke

AKTIVA	PASIVA
Gotovina	Medbančni depoziti
Medbančna posojila	Depoziti gospodinjstev in podjetij
Posojila javnemu sektorju	Podrejeni dolg
Posojila gospodinjstvom	Lastniški kapital
Posojila podjetjem	
Lastniški deleži banke v drugih podjetjih	
Oprema in nepremičnine	

Vir: Dewatripont, 1994, str.14.

1.1.1 STRUKTURA KAPITALA BANKE

Strukturo oz. sestavo kapitala banke lahko opredelimo na dva različna načina oz. z vidika dveh različnih zornih kotov, t.j. z vidika veljavnih računovodskih standardov (**kapital banke kot računovodska kategorija**) ali pa z vidika predpisov, sprejetih od regulatornih in nadzornih institucij nad bankami (**kapital banke kot izvedena kategorija oz. kategorija nadzora**).

Kapital banke kot računovodska kategorija vključuje: vpoklicani osnovni kapital, kapitalske rezerve (t.j. vplačani presežek kapitala), rezerve iz dobička (zakonske, statutarne in druge) in znotraj njih posebej sklad lastnih delnic, preneseni čisti dobiček ali izgubo prejšnjih let, nerazdeljeni čisti dobiček ali izgubo tekočega poslovnega leta ter splošni in posebni prevrednotevalni popravek kapitala; in sicer izraža lastniško financiranje. Z vidika banke predstavlja obveznost do lastnikov, če ne prej, pa ob njenem prenehanju (Slovenski računovodski standardi, Uradni list RS, št. 117/01, SRS 8 in SRS 31).

Opredelitev kapitala od regulatornih in nadzornih institucij, t.j. opredelitev **kapitala banke kot izvedene kategorije oz. kategorije nadzora**, se razlikuje od zgoraj opisane računovodske opredelitve, ki temelji na knjižni vrednosti. V skladu z novo slovensko bančno zakonodajo, t.j. z zakonom o bančništvu (Uradni list RS, št. 7/99, 59/01) in sklepom o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02), je kapital banke enak seštevku temeljnega kapitala, katerega bistveni sestavini sta osnovni kapital in rezerve kapitala, ter dodatnega kapitala I in II pod določenimi omejitvami iz sklepa, zmanjšanim za določene odbitne postavke.

² Omejitve so navedene v nadaljevanju diplomskega dela, in sicer v odseku *Struktura kapitala banke*, str. 5.

Temeljni kapital je kapital največje kakovosti, ki banki pomaga iz kriznih situacij, njegove sestavine, po sklepu o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02), so:

- vplačani osnovni kapital in kapitalske rezerve (vplačani presežek kapitala), razen vplačanega osnovnega kapitala in kapitalskih rezerv na podlagi kumulativnih prednostnih delnic;
- rezerve iz dobička (upoštevajo se zakonske, statutarne in druge rezerve iz dobička, sklad za lastne delnice);
- preneseni čisti dobiček iz prejšnjih let (potrjen na skupščini banke in v delu, za katerega se predvideva, da bo ostal še naprej sestavina kapitala in ne bo razdeljen);
- dobiček tekočega poslovnega leta po odbitku davkov in drugih dajatev, za katerega se predvideva razporeditev v rezerve in če je višino dobička potrdil pooblaščen revizor³ (med letom se upošteva največ v višini 50% navedenega zneska, na koncu poslovnega leta pa lahko tudi v višjem %), od katerega se odštejejo še ne oblikovane predpisane posebne rezervacije;
- rezervacije za splošna bančna tveganja (v skladu s 75. členom zakona o bančništvu)⁴;
- splošni prevrednotevalni popravek kapitala predhodno navedenih postavk temeljnega kapitala.

Odbitne postavke od (zgoraj navedenega seštevka postavk) **temeljnega kapitala** so:

- lastne delnice (kot odkupljene lastne delnice se za ta namen štejejo tudi odkupljena globalna potrdila o lastništvu delnic);
- neopredmetena dolgoročna sredstva banke;
- prenesena čista izguba iz prejšnjih let in izguba tekočega leta (znesku izgube tekočega leta se prištejejo še neoblikovane predpisane posebne rezervacije);
- prevrednotevalni popravek zgoraj navedenih odbitnih postavk od temeljnega kapitala.

Dodatni kapital I sestavljajo:

- znesek osnovnega kapitala in kapitalskih rezerv, vplačanega na podlagi kumulativnih prednostnih delnic;

³ Po evropskih direktivah o lastnih sredstvih denarnih zavodov (89/299/EEC, 91/633/EEC, 92/16/EEC oz. 34.-39. člen t. i. skupne direktive 2000/12/EC) morajo biti dobički pred vključitvijo v izračun tudi revidirani; medtem ko po Baselskem kapitalskem sporazumu to ni potrebno.

⁴ **Rezervacije za splošna bančna tveganja** so se v Sloveniji do leta 1999 vključevale med postavke dodatnega kapitala, in sicer največ v višini 1,25% celotne tehtane tvegane aktive (oz. sedaj imenovane tveganju prilagojene aktive), kot je to določeno v Baselskem kapitalskem sporazumu (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 1988, str. 6), ki v bistvu govori le o rezervacijah za kreditne (in ne splošne, npr. deželne in druge) izgube; medtem ko evropske direktive že od leta 1991 na podlagi direktive 91/633/EEC dovoljujejo vključitev rezervacij za splošna bančna tveganja v celoti med temeljni kapital (Majcen, 2001, str. 13). To je tudi bistvena razlika med opredelitvijo kapitala banke med Baselom in evropskimi direktivami (Gradivo iz seminarja Bonitetna bančna regulativa, 2001).

- podrejeni dolžniški instrumenti⁵ (to so hibridni instrumenti z nedoločenim rokom zapadlosti in podrejeni dolg z najmanj petletnim pogodbenim rokom zapadlosti - t. i. podrejeni dolg I).

Dodatni kapital II sestavlja podrejeni dolg z najmanj dveletnim pogodbenim rokom zapadlosti (podrejeni dolg II).

Odbitne postavke v izračunu kapitala, t.j. odbitne postavke od seštevka temeljnega in dodatnega kapitala I in II, so:

- naložbe v kapital drugih bank in drugih finančnih organizacij, kadar le-te presegajo 10% kapitala teh drugih bank oz. nefinančnih organizacij;
- znesek naložb v kapital drugih bank in drugih finančnih organizacij, ki posamično ne presegajo 10% kapitala teh drugih bank oz. finančnih organizacij, in sicer v višini tistega dela skupnega zneska teh naložb, ki presega 10% kapitala banke poročevalke (in to pred odštetjem predhodno navedene odbitne postavke),
- nelikvidna sredstva.

Poleg opredelitve sestavin oz. postavk posamezne vrste kapitala banke in odbitnih postavk od njihovega seštevka pa veljavni sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02) določa tudi naslednje **omejitve in zahteve pri izračunu kapitala banke**, t.j. kapitala, ki gre v izračun kapitalske ustreznosti, in sicer so le-te naslednje:

- znesek dodatnega kapitala I in II ne sme presegati zneska temeljnega kapitala, kar pomeni, da mora temeljni kapital predstavljati vsaj 50% vsega kapitala banke;
- kumulativne prednostne delnice s fiksnim donosom in podrejeni dolg I ne smejo presegati 50% temeljnega kapitala;
- uporaba dodatnega kapitala II pa je omejena zgolj za pokrivanje tržnih tveganj pod določenimi omejitvami (glej omejitve za izračun uporabljenega ustreznega dodatnega kapitala II, str. 29).

1.1.2 FUNKCIJE KAPITALA BANKE

Osnovna vloga oz. **namen kapitala** posamezne banke je, da zagotavlja solventnost banke oz. da ščiti nezaščitene imetnike bančnih vlog v primeru nesolventnosti banke in s tem zagotavlja zaupanje v banko (Dimovski, 2000, str. 104). V ta namen mora banka s kapitalom

⁵ Za hibridne instrumente in podrejeni dolg veljajo določbe o podrejenosti, ki morajo zagotavljati, da od banke v likvidaciji ali v stečaju noben podrejeni upnik ne prejme ali obdrži kakršnega koli zneska iz naslova hibridnega instrumenta ali podrejenega dolga, vse dokler niso izplačani oz. ni zagotovljeno plačilo vsem ostalim upnikom.

Hibridni instrumenti se zaradi svojih specifičnih lastnosti zaščitijo, ki jo nudijo vlagateljem, ker imajo lastnosti tako kapitala kot tudi običajnega dolga, uvrščajo najbližje delniškemu kapitalu.

Podrejeni dolg pa se šteje med sestavine dodatnega kapitala zaradi svojih specifičnih lastnosti z vnaprej znanim rokom zapadlosti in sposobnosti pokrivanja izgub v primeru stečaja ali likvidacije banke.

obvladovati oz. zniževati tveganja, ki jim je izpostavljena pri svojem vsakodnevem poslovanju. To pa se dogaja na tri osnovne načine oz., kot navajata D. B. Graddy in A. H. Spencer, so **osnovne tri funkcije kapitala banke** sledeče (Graddy, 1990, str. 531):

- **zaščita vlagateljev (zaščitna funkcija)** – tu gre za zaščito sredstev vlagateljev, t.j. depozitov, pred morebitnimi nepredvidenimi manjšimi izgubami, saj kapital banke le-te asorbira in tako omogoča nemoteno nadaljnje poslovanje banke;
- **omogoča nadzornim institucijam omejevati obseg tveganih dejavnosti (regulativna funkcija)** – tu gre za od regulatorjev zahtevani dodatni kapital, ki ga mora banka pridobiti oz. imeti, če želi povečati svoje poslovanje, namen regulatorjev oz. nadzornih institucij je predvsem omejevanje rasti in prevzemanje tveganja posamezne banke in posledično vplivati na bančno strukturo v narodnem gospodarstvu;
- **omogoča banki financiranje njenih osnovnih sredstev (operativna funkcija)** – v tem primeru je kapital vir osnovnih sredstev (zgradbe, oprema in drugo), ki so tako kot za ostale nefinančne organizacije nujna za redno poslovanje.

1.1.3 VELIKOST KAPITALA BANKE

Na velikost kapitala banke vplivata poleg **namena kapitala banke oz. njegovih funkcij**, ki sem jih že opredelila v predhodnem odseku tega poglavja, še dva dejavnika, in sicer je velikost kapitala posamezne banke odvisna tudi od njenih **lastnikov**, saj le-ti določajo strukturo celotnega kapitala banke s ciljem maksimizirati tržno vrednost njihovih delnic, ter od raznih **predpisov, s katerimi nadzorne institucije regulirajo banke** (Hempel, 1994, str. 265). Tako se odgovor na vprašanje, koliko kapitala mora imeti banka, razlikuje od tega, komu bi zastavili to vprašanje, lastnikom ali nadzornikom oz. regulatorjem. Slednji, katerih primarna skrb je varnost bank in stabilnost celotnega finančnega sistema, so naklonjeni večjemu obsegu kapitala. Po drugi strani pa želijo lastniki bank poslovati s čim manjšim obsegom kapitala (Kavčič, 1999, str. 37), saj to povečuje donosnost banke oz. tržno vrednost njihovih delnic.

Kakor koli že, kapital banke z vidika določitve ustrezne velikosti le-tega običajno delimo na **ekonomski** in **regulatorni** kapital banke, katerih opredelitve podajam v nadaljevanju tega odseka, medtem ko bom v odseku diplomskega dela, ki sem ga poimenovala *Najmanjši znesek kapitala bank in kapitalska regulativa bank skozi čas* (glej str. 9), opredelila tudi, kako se (je) razmerje med višino enega in drugega⁶ spreminja(lo) skozi čas oz., bolje rečeno, v odvisnosti od razvoja kapitalske regulative bank.

⁶ Kot bomo videli v nadaljevanju, t.j. iz opredelitve ekonomskega in regulatornega kapitala banke, je regulatorni kapital praviloma višji; vendar ker je metodologija za izračun le-tega v večini držav podvržena dolgotrajnim postopkom sprejemanja od regulatornih institucij, se zaradi hitrega tehnološkega napredka in finančnih inovacij danes dogaja, da je ekonomski kapital običajno višji od regulatornega.

Ekonomski kapital lahko opredelimo kot tisto količino kapitala, ki je po mnenju banke želena, dosegljiva in zadostna, ne oziraje se na regulatorne zahteve (Matten, 2000, str. 19). Primarni namen ekonomskega kapitala je omejiti verjetnost propada banke kot ga subjektivno zaznavajo lastniki, poleg tega pa je ekonomski kapital namenjen financiranju aktivnosti banke. Sistem interne alokacije kapitala naj bi tako zagotovil, da ima banka zadosti kapitala za pokrivanje tveganj, ki se jim izpostavlja pri svojem poslovanju. Ravnotežni nivo ekonomskega kapitala za posamezno banko je torej tista količina kapitala, ki je optimalna z vidika njenih delničarjev. Vidik **regulatornega kapitala** pa je širši, in sicer zadeva tudi sistemski vidik morebitnega propada banke, kar pomeni, da upošteva tudi stroške, ki jih zaradi propada banke utrpijo tudi drugi deli finančnega sektorja in realne ekonomije (negativne eksternalije). Posledično je zato regulatorni kapital praktično vedno večji od tistega, ki bi ga banke imele, če bi upoštevale zgolj svoje interne alokacijske sisteme (Karacadag, 2000, str. 9).

Regulatorni kapital pa se lahko razlikuje od ekonomskega kapitala tudi zaradi **metodologije** za njun izračun, ki temelji na pravilih ali na procesu (Karacadag, 2000, str. 9). Ekonomski kapital se je v bankah sprva določal na podlagi regulatornega, t.j. zahtevanega kapitala banke, vendar pa uporaba regulatornega kapitala v ta namen povzroča pomembne napake, ker dejanska tveganja niso enaka tveganjem, ki jih predvidevajo predpisi v pravilih za izračun kapitala. Zato je za določanje optimalne višine kapitala banke ključnega pomena merjenje negotovosti oz. variabilnosti izgub in verjetnosti možnih nivojev nepričakovanih izgub v portfelju naložb (Zorman, 2001, str. 141). Tako danes v sofisticiranih bankah ne določajo višine optimalnega kapitala, t.j. ekonomskega kapitala, zgolj na podlagi regulatornega kapitala, katerega predpisana veljavna metodologija za njegov izračun do danes temelji na pravilih in ne na procesu⁷.

1.2 BANČNA TVEGANJA

Pri vsakem poslovanju prihaja do pojava tveganj, še posebej pa je to prisotno pri bančnem poslovanju, kjer nastajajo tveganja iz njegove temeljne funkcije, t.j. posredovanja finančnih prihrankov od suficitnih ekonomskih subjektov k deficitnim ekonomskim subjektom. Pri tem prihaja do prevzemanja tveganj, kajti brez prevzemanja tveganj banka ne bi uspela zagotavljati likvidnih in varnih vlog na eni strani, na podlagi manj likvidnih in bolj tveganih naložb na drugi strani. To kaže na dejstvo, da so tveganja sestavni del bančnega poslovanja, ki se jim banke ne morejo izogniti, lahko pa jih z učinkovitim upravljanjem znižujejo oz. obvladujejo z zagotavljanjem primerne velikosti kapitala (Pešec, 1997, str. 4). V ta namen pa mora tako banka kot tudi nadzorna oz. regulatorna institucija najprej opredeliti in kvantificirati posamezne vrste tveganj, s katerimi se srečuje pri svojem vsakodnevnem

⁷ Zgolj informativno naj omenim, da Novi baselski kapitalski sporazum, izdan januarja 2001, katerega uporaba je odložena na leto 2005, predstavlja prelomnico v mednarodni kapitalski regulativi, in sicer bi ga lahko označili kot prehod iz regulative, temelječe na pravilih, na procesno orientirano regulativo.

poslovanju. Tako bom v nadaljevanju odseka diplomskega dela na kratko predstavila različne vrste tveganj, s katerimi se danes banke soočajo.

Problem, ki se pojavi, je, da različni bančni teoretiki kot tudi različne regulatorne oz. nadzorne bančne institucije danes navajajo različne klasifikacije tveganj, s katerimi se banke soočajo. Vendar pa je pri tem potrebno dodati, da se definicije posameznih vrst tveganj med avtorji in regulatornimi oz. nadzornimi institucijami ne razlikujejo po vsebini, temveč se razlikujejo načini podajanja oz. razčlenjevanja tveganj na osnovne vrste in njihove podvrste. Tako npr. A. Saunders navaja sedem glavnih vrst tveganj, ki nastajajo pri poslovanju bank, in sicer (Saunders, 1994, str. 73): kreditno tveganje, likvidnostno tveganje, tveganje spremembe obrestne mere, zunajbilančno tveganje, tehnološko in operativno tveganje, tveganje spremembe deviznega tečaja in deželno tveganje. I. Ribnikar pa med osnovne vrste bančnih tveganj uvršča le (Ribnikar, 1994, str. 44): kreditno tveganje, tveganje spremembe obrestne mere, tveganje spremembe deviznega tečaja in tržno tveganje.

Z vidika najmanjšega zneska kapitala banke, t.j. kapitala, potrebnega za pokrivanje vseh vrst tveganj, ki jim je banka izpostavljena pri poslovanju, z namenom zagotoviti solventnost banke oz. preprečiti propad banke, in ki je hkrati tudi predmet obravnave mojega diplomskega dela, je smiselno razdeliti bančna tveganja z vidika narave poslov banke, in sicer na tveganja, povezana s tradicionalnimi bančnimi posli (dajanje posojil in sprejemanje depozitov), in tveganja, povezana s posli trgovanja z vrednostnimi papirji in izvedenimi finančnimi instrumenti.

Pri tradicionalnih bančnih poslih se kot glavna tveganja pojavljajo (Sušnik, 1998, str. 8):

- **kreditno tveganje**, t.j. tveganje, da dolžnik ne bo mogel ali hotel plačati obresti in (ali) vrniti posojila (Ribnikar, 1994, str. 44);
- **likvidnostno tveganje**, t.j. tveganje, da banka ne bo v vsakem trenutku sposobna poravnati svojih obveznosti iz tekočih prilivov (Mohorič, 2001, str. 6) oz., povedano drugače, je tveganje, da kratkoročna sredstva ne zadostujejo za pokritje kratkoročnih virov obveznosti (Muhič, 2000, str. 130);
- **tveganje spremembe obrestne mere**, t.j. tveganje, da bo postala pogodbeno določena obrestna mera drugačna od tržne in bo banka utrpela izgubo iz tega naslova, oz. je tveganje, do katerega pride zaradi gibanja tržnih mer ter neusklajenosti dospelosti bančnih naložb in obveznosti; ločimo dve vrsti tveganja spremembe obrestne mere (Dimovski, 2000, str. 135):
 - ⇒ *tveganje refinanciranja*, ki nastopi v primeru, ko je zapadlost bančnih naložb *krajša* od zapadlosti virov, iz katerih se naložbe financirajo in
 - ⇒ *tveganje reinvestiranja*, ki nastopi v primeru, ko je zapadlost bančnih naložb *daljša* od zapadlosti virov, iz katerih se naložbe financirajo;
- **operativno tveganje**, t.j. tveganje, ki v zadnjem obdobju pridobiva na pomenu, saj se z njegovo problematiko ukvarja večina institucij s področja bančne regulative in banke same.

Kljub temu da samo tveganje nima enotne definicije⁸, sodi med najpomembnejša bančna tveganja. Vsekakor je tveganje, ki izhaja iz motenj v delovanju notranjih kontrol in motenj v upravljanju banke. Dejavniki tveganja so interne narave: kvaliteta notranje revizije, obseg poslovanja, število transakcij, stopnja storjenih napak, ipd. (Krumberger, 2000, str. 78).

Tveganja, povezana s posli trgovanja z vrednostnimi papirji in izvedenimi finančnimi instrumenti, pa so t. i. tržna tveganja ali pozicijska tveganja, t.j. tveganja izgube v bilančnih in zunajbilančnih pozicijah finančnih instrumentov zaradi neugodnih gibanj tržnih cen (Sušnik, 1998, str. 8). Med **tržna tveganja** sodijo (Amendment to the Capital Accord to incorporate market risks, 1996, str. 1):

- obrestno tveganje (*interest rate risk*);
- tveganje sprememb pozicij v lastniških vrednostnih papirjih (*equity position risk*);
- valutno tveganje (*foreign exchange risk*);
- blagovno tveganje (*commodity risk*);
- opcijsko tveganje (*option risk*).

Vsem opredeljenim tveganjem pa je po mojem mnenju potrebno dodati opredelitev še ene vrste tveganja, in sicer **solventnostnega tveganja**. To je tveganje nezmožnosti pokrivanja izgub, ki so nastale kot posledica vseh možnih vrst tveganj, z obstoječim oz. razpoložljivim kapitalom banke – je tveganje propada banke. To tveganje je kritično za regulatorje, ki določajo stopnjo kapitalske ustreznosti, pri čemer naj bi bil obseg kapitala povezan s tveganji, ki jih banka prevzema (Kavčič, 1999, str. 34).

1.3 NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK IN KAPITALSKA REGULATIVA BANK SKOZI ČAS

Osnovno vprašanje, na katerega bom poskušala odgovoriti v tem odseku in za katerega obstaja več odgovorov, je sledeče, in sicer, zakaj je bančništvo potrebno regulirati. V splošnem je reguliranje panog potrebno tam, kjer prosti trg neučinkovito alocira vire. Na področju bančništva sta zato dva razloga: zaščita malih deponentov in negativne eksternalije. Zaščita malih deponentov je potrebna zaradi dejstev, da so depoziti v bankah po svoji naravi nestabilni v primeru strahu pred propadom banke, kar lahko povzroči zelo velik likvidnostni pritisk na banke in celo njihov propad. Pri eksternalijah pa gre za vpliv propada ene finančne institucije na druge in tako obstaja sistemsko tveganje za celotni finančni sistem (Jorion, 1997, str. 42-44).

⁸Po mnenju Baselskega komiteja naj bi bilo **operativno tveganje** opredeljeno kot skupek tveganj v zvezi z informacijskimi sistemi in človeškim faktorjem, in sicer naj bi prispevalo od 30 do 40 % vseh tveganj, ki jim je banka izpostavljena, poleg tega pa naj bi banke za to tveganje že izločale 20 % ali več svojega kapitala (The New Basel Capital Accord: an explanatory note, 2001. str. 4).

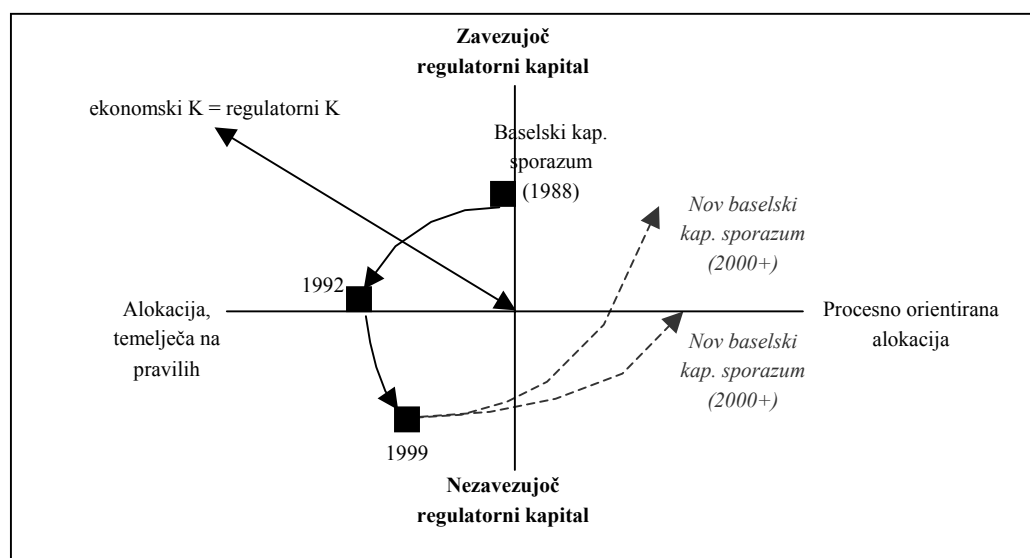
Cilj regulative in bonitetnega bančnega nadzora je tako izboljšati varnost v bančništvu oz. preprečevati sprejemanja tveganj, ki lahko spravijo v nevarnost deponente in stabilnost finančnega sistema (Gradivo iz seminarja Bonitetna bančna regulativa, 2001). V ta namen bančna regulativa predpisuje določena pravila o najmanjšem znesku kapitala banke za opravljanje bančnih storitev.

S predpisi je običajno določeno dvoje (Pirc, 1995, str. 22):

- **minimalna višina ustanovitvenega kapitala banke**, t.j. koliko kapitala mora biti vplačanega ob ustanovitvi banke, da ta lahko opravlja bančne posle;
- **kapitalska ustreznost banke**, ko le-ta že posluje.

Zgodovinsko gledano se je kapitalska ustreznost banke sprva izražala zgolj z obsegom kapitala v celotni bilančni aktivni, pri čemer ni bilo nobenega poudarka na kvaliteti bančne aktive. V tem primeru sta morali dve banki z enako bilančno vsoto v obsegu razpolagati z enakim obsegom kapitala, ne glede na strukturo njene aktive. To merilo kapitalske ustreznosti ni upoštevalo tveganj, ki izhajajo iz posameznih naložb banke. Zahteva, da morajo banke vzdrževati kapital, ki odraža tveganost njene aktive, sega v 80. leta. V ZDA je to zahtevo za banke postavila bančna zakonodaja leta 1986 (Kavčič, 1999, str. 34). Le dve leti kasneje, t.j. leta 1988, je bil sprejet Baselski kapitalski sporazum, ki je predpisal 8% minimalni količnik kapitalske ustreznosti, t.j. minimalno razmerje med kapitalom banke in njeno **kreditnemu tveganju** prilagojeno bilančno in zunajbilančno aktivo.

Slika 2: Kapitalska regulativa bank skozi čas

Vir: Karacadag, 2000, str. 15.

Nadaljnji razvoj bančne regulative je šel v smeri vključevanja kapitalskih zahtev tudi za nekreditna tveganja, t.j. **tržna tveganja**, v izračun kapitalske ustreznosti bank, medtem ko danes regulatorji v ospredje izpostavljajo predvsem pomen upravljanja s tveganji, t.j. izboljšav in razvoja internih modelov za upravljanje s tveganji v bankah. Tako Novi baselski

kapitalski sporazum iz leta 2001 poskuša s tem, ko vključuje elemente **procesno orientirane regulative**⁹, t.j. uvedbe zunanjih ratingov pri standardiziranemu pristopu merjenja kreditnega tveganja in možnosti uporabe internih ratingov bank pri razvrščanju komitentov, zmanjšati vrzel med ekonomskim in regulatornim kapitalom, ki je prisotna v sedaj veljavni regulativi, t.j. regulativi, temelječi na pravilih, katere osnova je Baselski kapitalski sporazum iz leta 1988 (slika 2, str. 10).

Iz slike 2 (str. 10) je razvidno, da je ob sprejetju Baselskega kapitalskega sporazuma leta 1988 regulatorni kapital presegal ekonomskega, kar pomeni, da so bile takrat kapitalske zahteve za banke precej omejujoče. Medtem ko je v začetku 90. let ekonomski kapital že dosegel nivo kapitala, zahtevanega od regulative, iz česar lahko posledično trdimo, da je uporaba Baselskega kapitalskega sporazuma v praksi posameznih bank pomenila zgolj izpolnjevanje njegovih pravil. Na koncu 90. let pa nivo ekonomskega kapitala že močno presega nivo regulatornega. Po uvedbi t. i. Novega baselskega kapitalskega sporazuma, ki vsebuje elemente procesno orientirane regulative, pa naj bi regulatorni kapital vsaj dosegel, če že ne presegel, obseg ekonomskega.

2 MEDNARODNA REGULATIVA NA PODROČJU NAJMANJŠEGA ZNESKA KAPITALA BANK

Z vprašanji regulative skrbnega in varnega poslovanja bank (*prudential regulation*) oz. bonitetnega nadzora in minimalnih standardov bančnega poslovanja se poleg nacionalnih nadzornih organov ukvarjajo tudi Baselski komite¹⁰ za bančno regulativo in institucije na ravni EU (Komisija, Svet, Parlament). Rezultat njihovega dela so med drugimi tudi baselska priporočila in evropske direktive. Priporočila oz. minimalni standardi iz Basla za države članice Mednarodne banke za poravnavo (BIS) sicer niso zavezujoči, vendar so mednarodno tako uveljavljeni, da jih uporabljajo povsod po svetu. Evropske direktive pa pomenijo minimalni pravni okvir, ki ga morajo države članice EU¹¹ upoštevati pri nacionalni ureditvi posameznega področja. Ne uporabljajo jih neposredno, ampak so v predpisanem roku dolžne njihovo vsebino vnesti v nacionalno zakonodajo (Sušnik, 1998, str. 7).

⁹ **Procesno orientirana regulativa** je regulativa, ki ne temelji na togih pravilih oz. zavezujočih standardih, postavljenih na podlagi matematičnih formul, temveč na **internih sistemih alokacije kapitala ter upravljanja s kapitalom v bankah**, saj le-ti upoštevajo hiter tehnološki napredek in številne finančne inovacije (Karacadag, 2000, str. 11)

¹⁰ **Baselski komite** so kot združenje bančnih nadzornih oblasti leta 1975 ustanovili guvernerji centralnih bank držav skupine G-10. Sestavljajo ga predstavniki nadzornih organov iz centralnih bank Belgije, Francije, Nemčije, Italije, Luksemburga, Nizozemske, Švedske, Velike Britanije, Švice, Kanade, Japonske in ZDA.

¹¹ Države članice EU so: Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Grčija, Nemčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Portugalska, Španija, Švedska in Velika Britanija.

Ker so baselski kapitalni standardi oz. priporočila in evropske bančne direktive osnova za predpise v Sloveniji, slednjim se bo morala Slovenija kot država kandidatka za vstop v EU tako ali drugače prilagoditi oz. uskladiti svojo bančno zakonodajo in regulativo do konca letošnjega leta¹², sem se odločila, da v nadaljevanju na kratko predstavim razvoj mednarodnih kapitalnih dokumentov.

2.1 BASELSKI KAPITALNI STANDARDI

Julija 1988 je Baselski odbor sprejel t.i. *Baselski kapitalni sporazum oz. Mednarodno usklajevanje merjenja kapitala in kapitalnih standardov*¹³, s katerim je določil sestavine kapitala, ponderje za tehtanje sredstev, konverzijske faktorje za preračun zunajbilančnih postavk v primerljive kreditne postavke ter minimalno kapitalno razmerje (Borak, 1997, str. 3). V skladu s sporazumom naj bi bil kapital banke enak seštevku temeljnega kapitala in dodatnega kapitala, zmanjšanem za odbitne postavke. Temeljni kapital oz. kapital 1. reda (*Tier 1*), sestavljen iz osnovnega kapitala in rezerv, naj bi bil ključna sestavina kapitala banke, ki naj bi s svojimi lastnostmi predstavljal najboljšo zaščito banke pred pojavom nesolventnosti, in naj bi predstavljal vsaj polovico celotnega kapitala banke. Dodatni kapital oz. kapital 2. reda (*Tier 2*) pa naj bi bil sestavljen iz revalorizacijskih rezerv, splošnih rezervacij za tveganja, hibridnih instrumentov ter podrejenega dolga z zapadlostjo najmanj petih let. Razmerje med kapitalom in tveganju prilagojeno aktivo naj bi po tem dokumentu znašalo 8%. Aktivne bilančne postavke in zunajbilančne postavke pa so bile razporejene v 4 kategorije glede na stopnjo kreditnega tveganja, in sicer je bila 0% utež predpisana za terjatve do držav OECD, 20% utež za terjatve do bank iz držav OECD, 50% utež za naložbe, zavarovane s hipoteko, in 100% utež za terjatve do realnega sektorja ter do držav in njihovih bank, ki niso članice OECD (Mishkin, 2001, str. 285).

Opisani Baselski kapitalni sporazum je bil že konec leta 1992 ocenjen za neustreznega, in sicer so mu pripisovali dve glavni slabosti (Borak, 1995, str. 35):

- uporablja se le en sam sintetični kazalnik, t.j. 8%, ki je arbitrarno določen;
- vse tveganje pri bančnem poslovanju je zreducirano na kreditno tveganje.

Tako je januarja 1996 Baselski odbor objavil dokument *Dopolnitev kapitalnega dogovora z vključevanjem tržnih tveganj*¹⁴, ki med tržna tveganja uvršča naslednja tveganja: obrestno tveganje (splošno in posebno), tveganje sprememb pozicij v lastniških vrednostnih papirjih (splošno in posebno), valutno tveganje, blagovno tveganje in opcijsko tveganje. Po tem dodatku k Baselskemu kapitalnemu sporazumu se v kapital banke vključi še podrejeni dolg z

¹² Na podlagi 71. člena Evropskega sporazuma o pridružitvi med RS ter ES in njihovimi državami članicami, ki delujejo v okviru EU, podpisanega 10. 6. 1996, se je Slovenija zavezala, da si bo prizadevala, da bo njena zakonodaja postopno postala skladna z zakonodajo ES tudi na področju bančnega prava (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 1997 in prvi polovici leta 1998, 1998, str. 63).

¹³ *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards (1988)*

¹⁴ *Amendment to the Capital Accord to incorporate market risks (1996)*

zapadlostjo najmanj dveh let, ki predstavlja t. i. kapital 3. reda (*Tier 3*). Namen tega kapitala je zagotoviti del kapitalskih zahtev za tržna tveganja z naslednjimi omejitvami, in sicer: celotno kreditno tveganje mora biti pokrito s kapitalom 1. reda in 2. reda, kapital 3. reda pa ne sme presegati kapitala 1. reda, namenjenega za pokrivanje tržnih tveganj, oz. najmanj 28,5% kapitalskih zahtev za tržna tveganja mora biti pokritih s kapitalom 1. reda. Minimalna kapitalna zahteva pa je enaka seštevku kapitalskih zahtev za kreditno tveganje (izračunanih po standardiziranem pristopu) in kapitalskih zahtev za tržna tveganja (izračunanih po standardiziranem pristopu ali po pristopu, temelječem na internih modelih bank). Tako dopolnjen Baselski kapitalni sporazum je pomenil od začetka leta 1998 obvezo za izračunavanje in izpolnjevanje kapitalskih zahtev za tržna tveganja za vse mednarodno aktivne banke.

Ker je v dobrih desetih letih, odkar je bil sprejet Baselski kapitalni sporazum, prišlo na finančnih trgih do velikih sprememb, kazalec kapitalne ustreznosti, izračunan v skladu s staro metodologijo, ni več dober pokazatelj resnične tveganosti in posledično relativne kapitalne moči banke (Sušnik, 2000, str. 21). Tako je Baselski odbor v juniju 1999 izdal *predlog prenove starega kapitalnega sporazuma* predvsem zaradi naslednjih razlogov (Sušnik, 2001a, str.40-41):

- sedanji sistem tehtanja tvegane aktive bank ne omogoča več zadostne diferenciacije med različnimi dolžniki bank, zato je pogosto slab približek dejanskega ekonomskega tveganja, ki ga prevzemajo banke;
- 8% minimalni koeficient naj bi bil po mnenju kritikov arbitrarno določen;
- t. i. klubske pristop oz. sistem tehtanja terjatev na podlagi ločevanja med OECD in ne-OECD državami naj bi bil politično motiviran;
- premajhno upoštevanje nekreditnih tveganj, ki so v zadnjih letih pridobila na pomenu (predvsem operativno tveganje);
- stara regulativa se osredotoča zgolj na kvantitativno merjenje kapitalne ustreznosti ter zanemarja kvalitativni vidik.

V skladu s tem predlogom iz leta 1999 je bil januarja 2001 izdan *Nov baselski kapitalni sporazum*¹⁵, katerega izvajanje pravil naj bi bilo odloženo na leto 2005. Poudarki Basla v zvezi s prihodnjim razvojem so (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2000 in prvi polovici leta 2001, 2001, str. 57):

¹⁵ *The New Basel Capital Accord (2001)*

- vztrajanje na tristebni strukturi: minimalne kapitalske zahteve¹⁶, regulativni nadzor, tržna disciplina;
- okrepitev kapitalske spodbude za banke, ki bodo uporabljale pristop, temelječ na internih ratingih;
- zmanjšanje prvotno določene kapitalske zahteve za operativno tveganje (20%).

2.2 EVROPSKE BANČNE DIREKTIVE¹⁷

Za razliko od baselskih kapitalskih standardov, ki so zavezujoči za mednarodno aktivne banke, pa direktive EU, ki so zavezujoče za banke držav članic EU, predpisujejo tudi najmanjši znesek kapitala banke ob ustanovitvi, ki je potreben za pridobitev dovoljenja za opravljanje bančnih poslov, in ne le opredelitev njegovih sestavin.

Prva bančna direktiva (77/780/EEC) iz decembra 1977 je vpeljala minimalne zahteve za izdajo dovoljenj za poslovanje in za nadzor nad poslovanjem denarnih zavodov: denarni zavod mora imeti ločena lastna sredstva, zadostna lastna sredstva in voditi ga morata najmanj dve osebi. Ta direktiva je bila decembra 1989 dopolnjena s t. i. *Drugo bančno direktivo (89/646/EEC)*, ki je uvedla eno bančno dovoljenje in z njim načelo nadzora domicilne države ter določila najmanjši znesek kapitala v višini 5 mio ecujev (Borak, 1996, str. 12-13).

Opredelitev sestavin oz. izračuna kapitala bank v državah članicah EU je bila določena aprila 1989 s t. i. *Direktivo o kapitalu kreditnih institucij (89/299/EEC)*¹⁸, ki je bila spremenjena dvakrat, in sicer leta 1991 (91/633/EEC) zaradi vključitve rezervacij za splošna bančna tveganja v temeljni kapital in leta 1992 (92/16/EEC) zaradi vključitve predhodnega obdobja za danske hipotekarne institucije. Po tej direktivi je kapital banke seštevek temeljnega kapitala oz. kapitala 1. reda in dodatnega kapitala oz. kapitala 2. reda, poleg tega pa znesek slednjega ne sme presegati temeljnega kapitala (Majcen, 2001, str. 8-9).

¹⁶ Spremembe v okviru minimalnih kapitalskih zahtev so sledeče (The New Basel Capital Accord, 2001, str. 6-15):

- dva načina merjenja kreditnega tveganja, in sicer prenovljen standardiziran pristop in pristop, temelječ na internih ratingih;
- spremembe v standardiziranem pristopu so:
 - 5 razredov za stopnje kreditnega tveganja: 0%, 20%, 50%, 100%, 150%;
 - odprava t. i. klubskega pristopa z uvedbo zunanjih ratngov pri tehtanju terjatev do držav;
 - tehtanje terjatev do bank bo vezano na zunanji rating države oz. na zunanji rating banke, če bo le-ta obstajal in če bo višji od zunanjega ratinga države;
 - tehtanje terjatev do podjetij bo vezano na zunanji rating podjetja; če le-tega ne bo, se bo upoštevala 100% stopnja kreditnega tveganja.

¹⁷ Vse v nadaljevanju omenjene direktive so sedaj združene v t. i. Skupni direktivi o ustanavljanju in poslovanju kreditnih institucij (2000/12/EC) iz leta 2000.

¹⁸ *Directive on the own funds of credit institutions (89/299/EEC, 91/633/EEC, 92/16/EEC=2000/12/EC; 34.-39. člen)*

Izračun kapitalskih zahtev za kreditno tveganje je bil določen s t. i. *Direktivo o solventnosti (89/647/EEC)*¹⁹, sprejeto decembra 1989, medtem ko je bil izračun kapitalskih zahtev za kreditna in tržna tveganja določen marca 1993 s t. i. *CAD direktivo oz. direktivo o kapitalski ustreznosti (93/6/EEC)*²⁰. Po tej direktivi so morale države članice izračunavati in izpolnjevati kapitalske zahteve za kreditno in tržna tveganja od začetka leta 1996 (Gradivo iz seminarja Bonitetna bančna regulativa, 2001). Direktiva o solventnosti je tako kot Baselski kapitalski sporazum določila minimalni količnik v višini 8%, pri tehtanju terjatev pa ni uporabila t. i. klubskega pristopa. CAD direktiva je ločila bančne aktivnosti, ki odsevajo v bančnem delu aktive oz. bančni knjigi, od aktivnosti trgovanja, zajetih v tržnem delu aktive oz. tržni knjigi; poleg tega pa se sami izračuni kapitalskih zahtev za tržna tveganja po direktivi ne razlikujejo od izračunov po Baselskem kapitalskem sporazumu (Sušnik, 1998, str. 8-9).

2.3 PRIMERJAVA BASELSKIH KAPITALSKIH STANDARDOV IN EVROPSKIH BANČNIH DIREKTIV

Za konec poglavja o *Mednarodni regulativi na področju najmanjšega zneska kapitala bank* sem se odločila, da bom v obliki tabele poskušala neposredno prikazati oz. izpostaviti razlike med opredelitvijo sestavin kapitala po baselskih kapitalskih standardih in po evropskih direktivah, nato pa še izpostaviti glavne značilnosti pri izračunu kapitalskih zahtev za kreditno in tržna tveganja, ki so skupne tako baselskim kapitalskim standardom kot tudi evropskim bančnim direktivam.

Iz tabele 1 (glej str. 16) je razvidno, da Basel loči med razkritimi in nerazkritimi rezervami, medtem ko morajo biti po evropski računovodski zakonodaji vse rezerve razkrite, vendar pa to ni bistvena razlika pri opredelitvi kapitala med baselskimi kapitalskimi standardi in evropskimi direktivami. Bistvena razlika je namreč ta, da se po Baselskem kapitalskem sporazumu rezervacije za splošna bančna tveganja vključujejo med dodatni kapital, po direktivah pa med temeljni kapital. Poleg tega pa obstaja še ena pomembna razlika med Baslom in direktivo, in sicer zahteva, da morajo biti dobički pred vključitvijo v izračun kapitala revidirani. Po obeh, tako po baselskih kapitalskih standardih kot tudi po evropskih direktivah, pa mora temeljni kapital predstavljati najmanj 50% vsega kapitala banke (Majcen, 2001, str. 9-12).

¹⁹ Ta direktiva, *Directive on the solvency ratio of credit institutions (89/647/EEC)*, je bila spremenjena in dopolnjena kar petkrat: 91/317/EEC, 94/7/EEC, 95/15/EEC, 95/76/EEC, 96/10/EEC; danes pa je vključena v 40.-47. členu t. i. Skupne direktive (2000/12/EC).

²⁰ *Directive on the capital adequacy of investment firms and credit institutions oz. CAD I (93/6/EEC) in CAD II (98/31/EC)*

Tabela 1: Sestavine kapitala po baselskih kapitalnih standardih in evropskih bančnih direktivah

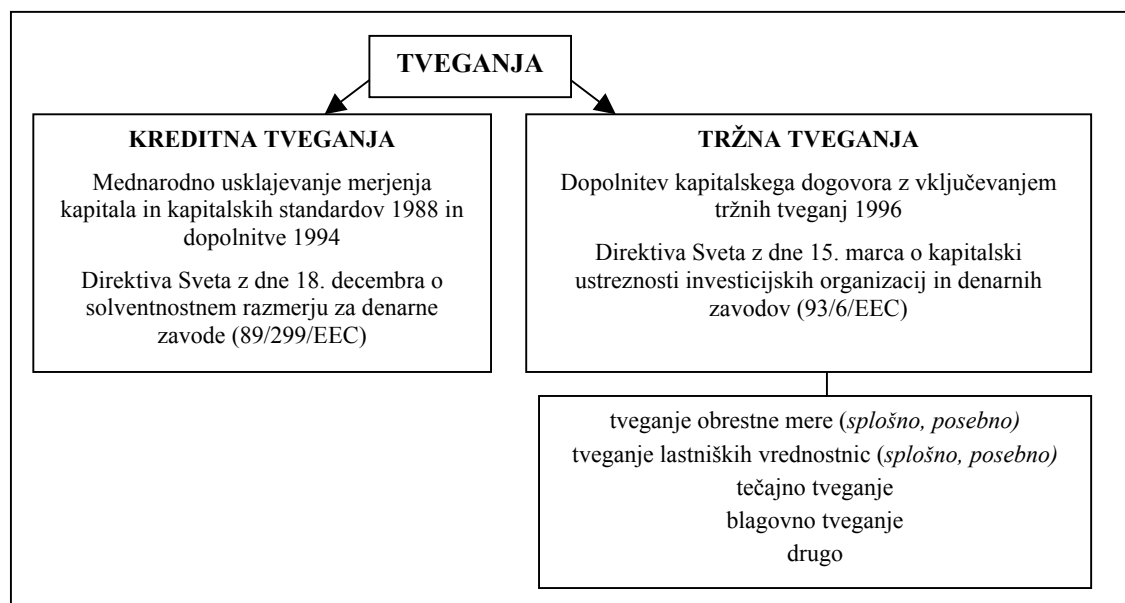
Baselski kapitalni standardi	Evropske bančne direktive
TEMELJNI KAPITAL - delniški kapital (brez kumulativnih pred. delnic) - razkrite rezerve	TEMELJNI KAPITAL - vpisani kapital - rezerve in preneseni dobički - rezervacije za splošna bančna tveganja
ODBITNE POSTAVKE OD TEMELJNEGA KAPITALA - dobro ime	ODBITNE POSTAVKE OD TEMELJNEGA KAPITALA - lastne delnice - nematerialna aktiva (dobro ime + stroški ustanavljanja) - izguba tekočega leta
DODATNI KAPITAL - nerazkrite rezerve - revalorizacijske rezerve - splošne rezervacije - hibridni (dolžniško/kapitalski) instrumenti in - podrejeni dolg	DODATNI KAPITAL - revalorizacijske rezerve - postavke prevrednotenja - druge postavke - obveznosti članov zadrug - kumulativne prednostne delnice s fiksno dividendo in podrejeni dolžniški kapital
ODBITNE POSTAVKE - naložbe v nekonsolidirane bančne in finančne odvisne družbe - naložbe v kapital drugih bank in finančnih organizacij (diskrecija nacionalnih organov)	ODBITNE POSTAVKE - naložbe banke v kapital bank in finančnih organizacij, ki presegajo 10% teh oseb - naložbe banke v banke in finančne organizacije, v katerih je banka udeležena v kapitalu z manj kot 10%, v presežku nad 10% kapitala banke

Vir: Majcen, 2001, str. 9-24.

Kot sem že na začetku odseka omenila, se metodologija za izračun kapitalnih zahtev za kreditno in tržna tveganja po baselskih kapitalnih standardih in po evropskih direktivah ne razlikuje, in sicer bi osnovni pristop, na katerem temeljita obe metodologiji, lahko opredelili kot (Gradivo iz seminarja Kapitalne zahteve za tržna tveganja, 2002):

- **seštevanje kapitalnih zahtev (*building block*) za različna tveganja in**
- **ločevanje bančne knjige (*banking book*) in tržne knjige (*trading book*).**

Slika 3: Tveganja iz baselskih standardov in iz direktiv EU

Vir: Borak, 1999, str. 40.

3 NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK V SLOVENIJI NEKOČ

Od denarne osamosvojitve Slovenije, t.j. od 8. 10. 1991, pa do danes lahko predpise na področju najmanjšega zneska kapitala bank v Sloveniji razdelimo na dve obdobji, in sicer na obdobje, ko je področje regulative in nadzora nad bankami v Sloveniji temeljilo na **zakonu o bankah in hranilnicah** (v nadaljevanju **ZBH; Uradni list RS, št. 1/91-I**), njegovih spremembah in dopolnitvah (Uradni list RS, št. 38/92, 46/93, 45/94; 7/99) ter njegovi razveljavitvi²¹ v letu 1999 (Uradni list RS, št. 7/99), in na obdobje, ko je to področje urejal oz. še vedno ureja **zakon o bančništvu** (v nadaljevanju **ZBan; Uradni list RS, št. 7/99**; sprememba in dopolnitev v Uradnem listu RS, št. 59/01)²². Kot razlog razdelitve slovenskih predpisov na področju najmanjšega zneska kapitala bank v Sloveniji na omenjeni obdobji bi predvsem izpostavila sledeče, da je Banka Slovenije na podlagi ZBH izdajala neomejena in omejena dovoljenja za poslovanje bank glede na višino ustanovitvenega kapitala pri novoustanovljenih bankah oz. višino jamstvenega kapitala pri obstoječih bankah, medtem ko je bil s sprejetjem ZBan takšen sistem stopenjskih bančnih licenc odpravljen in je bila uvedena t. i. univerzalna bančna licenca.

Namen tega poglavja pričujočega diplomskega dela je predvsem pregled slovenskih predpisov, t.j. zakonov in podzakonskih aktov²³, na področju najmanjšega zneska kapitala bank od denarne osamosvojitve Slovenije pa do datuma veljavnosti ZBan, saj je bil pred tem v Sloveniji najmanjši znesek kapitala posamezne banke določen oz. predpisan predvsem z vidika pridobitve dovoljenj za opravljanje različnih vrst bančnih storitev, medtem ko je danes, ko pravna ureditev bank in hranilnic temelji na ZBan, le-ta določen oz. predpisan predvsem z vidika minimalne kapitalske ustreznosti oz. z vidika izpolnjevanja minimalnih kapitalskih zahtev glede na tveganja, ki jim je posamezna banka pri svojem poslovanju izpostavljena, ter glede na prekoračena stanja udeležbe v kapitalu nefinančnih organizacij. Ob tem pa moram dodati, da v obdobju, ko je bančništvo temeljilo na ZBH, edini dejavnik najmanjšega zneska kapitala posamezne banke ni bil le dosežen prag za pridobitev dovoljenja za opravljanje določenih vrst bančnih poslov, temveč predstavljajo od konca leta 1993, ko so morale slovenske banke prvič izračunati svojo kapitalsko ustreznost, pomemben dejavnik najmanjšega zneska kapitala bank v Sloveniji tudi kapitalske zahteve za kreditno tveganje, ki so mu bile oz. so mu še danes naše banke pri svojem poslovanju v veliki meri izpostavljene.

²¹ Razveljavljen ni bil le 79. člen ZBH, ki pa se nanaša na pravno ureditev kreditno hranilnih služb in ne bank.

²² ZBan v veliki meri upošteva ureditev v EU in predstavlja poglavitno sredstvo prilagajanja na področju bančništva (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 1997 in prvi polovici leta 1998, 1998, str. 63). Veljati je začel 20. 2. 1999, tri tedne po tem, ko je stopil v veljavo Evropski sporazum o pridružitvi med Slovenijo ter ES in njihovimi državami članicami, ki delujejo v okviru EU (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 1998 in prvi polovici leta 1999, 1999, str. 57). Slednji je bil podpisan 10. 6. 1996, ratificiran pa 23. 7. 1997 v Državnem zboru (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 1997 in prvi polovici leta 1998, 1998, str. 63).

²³ Informativno naj omenim, da zakone na področju bančništva, tako kot to velja za vse veljavne zakone v Republiki Sloveniji, sprejema Državni zbor, medtem ko podzakonske akte, t.j. sklepe in navodila, na področju bančništva sprejema oz. izdaja Banka Slovenije.

3.1 NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK, POTREBEN ZA PRIDOBITEV DOVOLJENJA ZA OPRAVLJANJE BANČNIH STORITEV²⁴

Višina ustanovitvenega oz. jamstvenega kapitala banke je predstavljala v obdobju, ko je pravna ureditev bank in hranilnic temeljila na ZBH, odločujoč kriterij²⁵, na podlagi katerega je Banka Slovenije izdajala bankam dovoljenja za poslovanje oz. dovoljenja za opravljanje posameznih vrst bančnih storitev. Višina prvega, t.j. ustanovitvenega kapitala, je bila relevantna za banke, ki so po ustanovitvi komaj začele poslovati, medtem ko je bila za banke, ki so že poslovale, relevantna višina jamstvenega kapitala²⁶. Vendar je potrebno dodati tudi, da Banka Slovenije kot pogoje za pridobitev neomejenega in omejenega dovoljenja za poslovanje bank ni neposredno določala zneskov ustanovitvenega oz. jamstvenega kapitala, temveč je določala **mnogokratnike** minimalnega zneska ustanovitvenega kapitala, ki jih mora ustanovitveni oz. jamstveni kapital doseči.

V nadaljevanju odseka bom najprej opredelila, kako se je od denarne osamosvojitve Slovenije pa do 20. 2. 1999, t.j. do datuma začetka veljavnosti ZBan, spreminjal najmanjši znesek kapitala, potrebnega za ustanovitev banke, šele nato pa bom opredelila najmanjši znesek kapitala bank, potrebnega za pridobitev neomejenega oz. omejenega dovoljenja za poslovanje, saj je višina le-tega bila posredno odvisna od sprememb prvega, t.j. najmanjšega zneska kapitala, potrebnega za ustanovitev banke. Na koncu pa bom še navedla, kakšen je bil namen ukrepov Banke Slovenije z vidika sprememb najmanjšega zneska kapitala, potrebnega za ustanovitev banke, in s tem posledično tudi sprememb višine ustanovitvenega za novoustanovljene banke in jamstvenega kapitala za obstoječe banke, potrebnega za pridobitev dovoljenj za opravljanje posameznih vrst bančnih storitev, in v kakšni meri je bil le-ta tudi dejansko uspešen.

3.1.1 NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA, POTREBEN ZA USTANOVITEV BANKE

Glede minimalnega zneska ustanovitvenega kapitala oziroma minimalnega zneska osnovnega kapitala, potrebnega za ustanovitev banke, je bila v naših predpisih sprva precejšnja zmeda. ZBH še ni ločil med terminom ustanovitveni kapital in terminom minimalni ustanovitveni

²⁴ Slikovni prikaz najmanjšega zneska kapitala bank v Sloveniji, potrebnega za pridobitev dovoljenja za opravljanje bančnih storitev, skozi čas – glej Prilogo 1.

²⁵ Poleg višine ustanovitvenega oz. jamstvenega kapitala je Banka Slovenije upoštevala še druga merila za izdajo dovoljenj za poslovanje bankam, in sicer: narodnogospodarski interes za opravljanje določenih bančnih poslov, obstoječa regionalna razporeditev bank v državi ter dejanski obseg opravljanja posameznih vrst bančnih poslov glede na dovoljenje, s katerim je banka razpolagala (Sklep o pogojih in merilih za izdajo dovoljenja za poslovanje bank, Uradni list RS, št. 59/92).

²⁶ Opredelitev pojma »jamstveni kapital« je podana v nadaljevanju tega poglavja, in sicer v okviru odseka *Najmanjši znesek kapitala bank, potreben za pokrivanje tveganj, ki jim je banka izpostavljena pri poslovanju*, str. 22.

kapital²⁷, saj v 22. členu opredeljuje znesek, ki ga je potrebno zbrati za ustanovitev banke kot ustanovitveni kapital, čeprav bi se ta znesek moral imenovati minimalni ustanovitveni kapital (Kukanja, 1996, str. 5) oz. najmanjši znesek osnovnega kapitala, potrebnega za ustanovitev banke. Kakor koli že, je od 8. 10. 1991 minimalni znesek ustanovitvenega kapitala znašal 35 mio SIT (ZBH, Uradni list RS, št. 1/91-I, 9. člen). Dani znesek je Banka Slovenije dne 21. 8. 1993 povečala na 680 mio SIT (ZBH, Uradni list RS, št. 46/93, 1. člen). Povečanje iz 35 mio SIT na 680 mio SIT, kar je takrat bilo približno 5 mio ecujev, ni bilo le povečanje zaradi inflacije, kot je to dopuščal 9. člen ZBH, ampak predvsem zaradi prilagoditve slovenske ureditve na področju bančništva pravni ureditvi EU²⁸. Do naslednjega povečanja najmanjšega zneska kapitala, potrebnega za ustanovitev banke v Sloveniji, je nato prišlo šele ob sprejetju ZBan oz. ob datumu njegove veljavnosti²⁹, ker pa je le-ta predmet obravnave naslednjega poglavja diplomskega dela, naj tu samo omenim, da je ZBan v drugem odstavku 15. člena predpisal najnižji znesek osnovnega kapitala banke v višini 1.000 mio SIT, katerega vrednost pa je bila s *sklepom o uskladitvi zneskov najnižjega osnovnega kapitala banke, zajamčene vloge in najnižjega osnovnega kapitala hranilnice (Uradni list RS, št. 102/00)*³⁰ na podlagi 12. člena ZBan povečana na 1.100 mio SIT, saj se je razmerje tolarja proti evru po tečaju Banke Slovenije od dne začetka veljavnosti ZBan povečalo za več kot 10%.

3.1.2 NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK, POTREBEN ZA PRIDOBITEV DOVOLJENJA ZA OPRAVLJANJE POSAMEZNIH VRST BANČNIH STORITEV

Banka Slovenije je decembra 1992 na podlagi *sklepa o pogojih in merilih za izdajo dovoljenja za poslovanje bank (Uradni list RS, št. 59/92)* določila kriterije glede ustanovitvenega oz. jamstvenega kapitala, ki so jih morale banke izpolniti, da so lahko pridobile neomejeno oz. omejeno dovoljenje za poslovanje. Takrat relevantni mnogokratniki so bili **2-kratnik**, **5-kratnik** in **10-kratnik** minimalnega ustanovitvenega kapitala banke.

Banka Slovenije je na podlagi zgoraj omenjenega sklepa izdajala neomejeno dovoljenje za poslovanje, t.j. dovoljenje za opravljanje vseh vrst bančnih poslov, ki so bili navedeni v 2.

²⁷ Termina minimalni ustanovitveni kapital nikakor ne moremo preprosto izenačiti s terminom ustanovitveni kapital, saj ustanovitelji lahko zberejo več kapitala, kot je za ustanovitev minimalno potrebno.

²⁸ *Druga bančna direktiva (89/646/EEC)* je najmanjši zahtevani znesek kapitala bank določila v višini 5 mio ECU.

²⁹ ZBan je bil sprejet 19. 1. 1999, velja pa od 20. 2. 1999.

³⁰ Navedeni sklep velja od 10. 11. 2000 dalje.

členu ZBH³¹, vsem tistim bankam, katerih višina ustanovitvenega oz. jamstvenega kapitala je bila večja od **10-kratnika** minimalnega ustanovitvenega kapitala. Posledično je to pomenilo, da so morale banke imeti vsaj **350 mio SIT** ustanovitvenega oz. jamstvenega kapitala, da so pridobile **neomejeno dovoljenje** za poslovanje.

Banke, ki niso uspele pridobiti neomejenega dovoljenja za poslovanje, so lahko pridobile **omejeno dovoljenje** za poslovanje, t.j. dovoljenje za opravljanje le določenih bančnih poslov na določenem ali celotnem območju Slovenije, ki se je izdajalo v različnih oblikah glede na doseganje preostalih dveh mnogokratnikov minimalnega ustanovitvenega kapitala.

Banke, katerih višina ustanovitvenega oz. jamstvenega kapitala **ni dosegala 2-kratnega** zneska minimalnega ustanovitvenega kapitala, t.j. **70 mio SIT**, so imele pri poslovanju naslednje omejitve:

- njihovo poslovanje je bilo regionalno omejeno;
- ni se jim dovolilo zbiranje denarnih vlog fizičnih oseb v tuji valuti;
- ni se jim dovolilo poslovanje s tujimi plačilnimi sredstvi;
- ni se jim dovolilo izdajanje lastnih vrednostnih papirjev in kreditnih kartic;
- ni se jim dovolilo prevzemanje in izdajanje poroštev in garancij ter sprejemanje drugih obveznosti za svoje komitente.

Banke, katerih višina ustanovitvenega oz. jamstvenega kapitala je bila **enaka ali večja od 2-kratnika**, t.j. **70 mio SIT**, ter **manjša od 5-kratnika** minimalnega ustanovitvenega kapitala, t.j. **175 mio SIT**, so lahko pridobile dovoljenje za poslovanje z naslednjimi omejitvami:

- njihovo poslovanje je bilo regionalno omejeno;
- ni se jim dovolilo zbiranje denarnih vlog fizičnih oseb v tuji valuti.

Bankam, katerih višina ustanovitvenega oz. jamstvenega kapitala je bila **enaka ali večja od 5-kratnika**, t.j. **175 mio SIT**, in **manjša od 10-kratnika** ustanovitvenega kapitala, t.j. **350 mio SIT**, ni bilo dovoljeno zbiranje denarnih vlog fizičnih oseb v tuji valuti.

Ker pa je Banka Slovenije avgusta 1993 povečala minimalni ustanovitveni kapital s 35 mio SIT na 680 mio SIT (ZBH, Uradni list RS, št. 46/93), je morala prejšnje mnogokratnike znižati, in sicer je znižala (Sklep o pogojih in merilih za izdajo dovoljenja za poslovanje bank,

³¹ Banka je lahko na podlagi 2. člena ZBH opravljala naslednje bančne posle (ZBH, Uradni list RS, št. 1/91-I):

- sprejemanje vseh vrst denarnih vlog pravnih in fizičnih oseb,
- dajanje in najemanje kreditov,
- opravljanje poslov plačilnega prometa,
- odkupovanje čekov in menic,
- poslovanje s tujimi plačilnimi sredstvi,
- izdajanje vrednostnih papirjev in kreditnih kartic,
- kupovanje in prodajanje ter upravljanje z vrednostnimi papirji domačih in tujih izdajateljev,
- prevzemanje in izdajanje poroštev in garancij ter sprejemanje drugih obveznosti za svoje komitente, ki se lahko izpolnijo v denarju,
- kupovanje in izterjevanje terjatev,
- hranjenje vrednostnih papirjev in drugih vrednosti.

Uradni list RS, št. 51/93): **2-kratnik na 1,2-kratnik, 5-kratnik na 3-kratnik in 10-kratnik na 6-kratnik**. To je posledično pomenilo, da je morala banka, ki je želela pridobiti **neomejeno dovoljenje**, za poslovanje po spremembi v avgustu 1993 zbrati oz. imeti vsaj **4.080 mio SIT** ustanovitvenega oz. jamstvenega kapitala, zneska teh dveh pa sta bila pri ostalih dveh pragih za pridobitev posamezne vrste omejenega dovoljenja za poslovanje v višini 816 mio SIT in 2.040 mio SIT. Zakonska sprememba iz avgusta 1993 torej ni pomenila realne spremembe pri mnogokratnikih, ampak je pomenila samo povečanje potrebnega kapitala za morebiti novonastalo banko in to zaradi prilagoditve ureditvi v Evropi (Ribnikar, 1993a, str. 3).

Po spremembi v avgustu 1993 je bil sklep o pogojih in merilih za izdajo dovoljenja za poslovanje bank februarja in maja 1997 zopet spremenjen oz. dopolnjen (Uradni list RS, št. 6/97 in 29/97), kar je povzročilo posledico, da je bilo odpiranje računov ter vodenje vlog za tuje osebe in skrbniških računov za tuje osebe dovoljeno le bankam z neomejenim dovoljenjem za poslovanje, t.j. bankam z ustanovitvenim oz. jamstvenim kapitalom v višini najmanj 4.080 mio SIT (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 1997 in prvi polovici leta 1998, 1998, str. 64).

3.1.3 NAMEN IN REZULTAT UKREPOV BANKE SLOVENIJE GLEDE SPREMINJANJA NAJMANJŠEGA ZNESKA KAPITALA, POTREBNEGA ZA USTANOVITEV BANKE

Kot sem že predhodno omenila je Banka Slovenije decembra 1992 postavila pogoje glede mnogokratnikov minimalnega ustanovitvenega kapitala, ki pa jih je avgusta 1993 zaradi spremembe glede minimalnega ustanovitvenega kapitala popravila. Tako postavljenim pogojem se bankam ni bilo potrebno takoj prilagoditi, in sicer je za končni datum prilagoditve Banka Slovenije postavila datum 30. 9. 1995, medtem ko so morale do 30. 9. 1994 banke doseči le 50% izpolnjevanje na novo postavljenih meril. **Glavni cilj** navedenih ukrepov Banke Slovenije je bil predvsem, seveda poleg prilagoditve sami bančni pravni ureditvi v EU, **spreminjanje strukture bank** v Sloveniji. Ta je bila neustrezna, saj je bilo poslovno bančništvo zelo razdrobljeno, poleg tega pa banke tudi niso bile specializirane in so se ukvarjale v večini le z enako dejavnostjo. Pri slovenskih bankah so bili problem tudi previsoki stroški oz. premajhna bilančna vsota na zaposlenega. Tako visoki stroški pa bi se občutno znižali v primeru združevanja bank. **Namen ukrepov** je bil torej spodbuditi **proces konsolidacije bank**, ne pa siliti banke da bi za vsako ceno povečale svoj kapital samo zaradi tega, da bi ostale samostojne. Vendar pa do združevanja bank ni prišlo.

V času do datuma prvega prilagajanja ukrepom Banke Slovenije, t.j. 30. 9. 1994, se število bank ni spremenilo. Banke so se do **30. 9. 1995** dokapitalizirale in to predvsem z izdajo oz. pravo poplavo obveznic. **Število bank** se je sicer zmanjšalo, a le za dve (**s 33 na 31**), ker se je 30. 12. 1994 LB Komercialna banka Nova Gorica pripojila Novi Kreditni banki Maribor ter E banka 12. 1. 1995 Novi Ljubljanski banki. Do nekoliko večjih sprememb je prišlo le pri

ohranitvi licenc za opravljanje posameznih vrst poslov. Število bank, ki so imele neomejeno dovoljenje za poslovanje, se je zmanjšalo s 17 na 15. Navedeni licenci sta izgubili Slovenska investicijska banka in UBK banka³² in s tem nista mogli več zbirati deviznih sredstev občanov. LB Posavska banka je bila v postopku pripojitve Novi Ljubljanski banki, in sicer se je pripojila šele aprila 1996. Do konca leta 1996 se je Banki Celje pripojila Banka Noricum, poleg tega pa je prišlo do likvidacije Komercialne banke Triglav (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2000 in prvi polovici leta 2001, 2001, str. 91).

Lahko zaključim, da ukrepi Banke Slovenije niso prinesli pričakovanih rezultatov, t.j. združevanja bank v Sloveniji. Banke so se namreč le uspešno dokapitalizirale³³. Do večjega zmanjšanja števila bank je prišlo šele v letu 1998 s 3 pripojitvami in 1 likvidacijo (Hipotekarna banka Brežice). Danes je v Sloveniji občutno manjše število bank, in sicer jih je delovalo v **obdobju od 31. 12. 2000 – 30. 6. 2001 le 25** (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2000 in prvi polovici leta 2001, 2001, str. 27)³⁴.

3.2 NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK, POTREBEN ZA POKRIVANJE TVEGANJ, KI JIM JE BANKA IZPOSTAVLJENA PRI POSLOVANJU

V uvodu tekočega poglavja diplomskega dela sem omenila, da je na področju opredelitve najmanjšega zneska kapitala banke z vidika že obstoječe banke relevantna višina jamstvenega kapitala, kot smo v Sloveniji do junija 1999 imenovali kapital banke, ki ustreza izračunu kapitalne ustreznosti. *Sklep o podrobnejši opredelitvi oblik in obsega jamstvenega kapitala banke (Uradni list RS, št. 27/91-I)* je bil v Sloveniji **prvi** predpis na področju kapitala in kapitalne ustreznosti po sprejetju ZBH in je predstavljal, na nek način, prvi poskus približevanja slovenske bonitetne kapitalne regulative mednarodnim standardom. Vse bistvene elemente Baselskega kapitalnega sporazuma pa je v našo bančno prakso prinesel *sklep o načinu izračuna kapitalne ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 55/93)*, v skladu s katerim so slovenske banke **prvič** izračunale kapital in **kapitalsko ustreznost** po stanju za **konec leta 1993** (Sušnik, 2001, str. 25-26). Sklep je bil do sprejetja ZBan večkrat spremenjen in dopolnjen (Uradni list RS, št. 66/93, 46/94, 10/95, 25/97) predvsem z vidika opredelitve sestavin kapitala banke oz. jamstvenega kapitala, in sicer bolj v smeri prilagoditve

³² Jamstveni kapital Slovenske investicijske banke je bil na dan 30. 9. 1995 enak znesku 2.589.060 SIT (Klapš, 1995, str. 26); UBK banki pa je Banka Slovenije odvzela neomejeno dovoljenje za poslovanje, ker je na dan 31. 8. 1994 ugotovila neskladje med podatki v prospektu za izdajo obveznic in tistimi, ki so bili zapisani na obveznici (Kukanja, 1996, str. 34).

³³ Informativno naj omenim, da naj bi kapital banke v razvitem svetu zajemal le od 5 do 10% celotne bilančne vsote (Turk, 1999, str. 308), v Sloveniji pa je v tem obdobju znašal povprečno več kot 15%; in sicer pri posameznih bankah celo 30% (Kukanja, 1996, str. 49), kar je občutno preveč.

³⁴ Kapital je na dan 31. 12. 2000 v celotni bilančni vsoti znašal 9,88% (donos na povprečni kapital (ROE) v letu 2000 pa je bil 11,3%, medtem ko je bil v letu 1994 le 4%, v letu 1995 pa 9,2%), kar nedvomno kaže na povečanje »prave lastniške zavesti«, ki je posledica odprave družbene lastnine v Sloveniji.

Baselskemu kapitalskemu sporazumu kot direktivam EU³⁵, vendar pa je potrebno dodati, kljub temu da sta oba navedena mednarodna dokumenta do leta zadnje spremembe oz. dopolnitve obravnavanega slovenskega sklepa v okviru izračuna kapitalske ustreznosti že predpisovala poleg kreditnega tveganja tudi vsa tržna tveganja, je do sprejetja ZBan slovenska bančna regulativa na področju najmanjšega zneska kapitala bank predpisovala le kapitalske zahteve za kreditno tveganje, ki so se izračunavale v višini 8% tehtane tvegane aktive, t.j. seštevka knjigovodskih stanj posameznih aktivnih bilančnih postavk in konvergiranih vrednosti klasičnih zunajbilančnih postavk³⁶, zmanjšanih za oblikovane posebne dolgoročne rezervacije, tehtanih glede na stopnjo kreditnega tveganja terjatve oz., bolj natančno, posameznih (skupin) komitentov.

Povzamem, da bi lahko do junija 1999 najmanjši znesek kapitala bank, potreben za pokrivanje tveganj, ki jim je banka izpostavljena pri svojem poslovanju, opredelili oz. določili z višino **minimalnih kapitalskih zahtev za kreditno tveganje aktivnih bilančnih in klasičnih zunajbilančnih postavk (torej brez izvedenih finančnih instrumentov)**, ki pa **hkrati ni smel biti nižji od minimalnega ustanovitvenega kapitala banke**. Pri tem bi dodala še, da do junija 1999 bankam tudi ni bilo potrebno izračunavati in izpolnjevati kapitalske zahteve za prekoračena stanja v udeležbi kapitala nefinančnih organizacij, saj je ZBH na podlagi prvega odstavka 28. člena (Zakon o spremembah in dopolnitvah ZBH, Uradni list RS, št. 46/93, 6. člen) določal, da naložbe v zemljišča, zgradbe, poslovno opremo, kapitalske deleže v bankah in nebančnih organizacijah nikoli ne smejo presežati 60% jamstvenega kapitala banke, pri čemer naložbe banke v kapitalske deleže v posamezni organizaciji brez dovoljenja Banke Slovenije ne smejo presežati 15% jamstvenega kapitala banke.

4 NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK V SLOVENIJI DANES IN JUTRI

V uvodu tega poglavja diplomskega dela sem se odločila navesti namen poglavja oz., natančno opredeliti, kaj si pod naslovom *Najmanjši znesek kapitala bank v Sloveniji danes in jutri* pravzaprav predstavljam. Moj namen ni ne le pregled veljavnih slovenskih predpisov na področju najmanjšega zneska kapitala bank, t.j. **zakona o bančništvu (v nadaljevanju ZBan; Uradni list RS, št. 7/99, 59/01)** in na njegovi podlagi izdanih sklepov na področju najmanjšega zneska kapitala bank, temveč tudi ugotoviti skladnost slovenske bonitetne bančne regulative z mednarodno, poleg tega pa še pojasniti načine izračunov posameznih

³⁵ Npr., do leta 1999 so se rezervacije za splošna bančna tveganja vključevale v dodatni kapital v skladu z Baslom, medtem ko so bile po direktivi EU le-te sestavine temeljnega kapitala.

³⁶ Klasične zunajbilančne postavke predstavljajo potencialne in prevzete obveznosti, in sicer so: garancije, akreditivi, neizkoriščeni limiti; medtem ko mednje ne moremo uvrstiti izvedenih finančnih instrumentov. Za vključitev klasičnih zunajbilančnih postavk v tehtano tvegano aktivo je bilo potrebno knjigovodsko vrednost teh pomnožiti z ustreznim konverzijskim faktorjem in šele nato tako dobljeno konvergirano vrednost tehtati z ustrežno stopnjo kreditnega tveganja nasprotne stranke.

kapitalskih zahtev za tveganja³⁷, ki jim je banka izpostavljena pri svojem vsakodnevem poslovanju, saj kot bomo videli v nadaljevanju diplomskega dela, v obdobju, odkar poslovno bančništvo ureja ZBan, najmanjši znesek kapitala posamezne banke v Sloveniji ni več odvisen predvsem od tega, kakšne vrste storitev banka opravlja, kot je to bilo značilno za obdobje v času zakona o bankah in hranilnicah (Uradni list RS, št. 1/91-I), ko je bil v veljavi t. i. sistem stopenjskih bančnih licenc, temveč je določen predvsem z vidika kapitalskih zahtev za obvladovanje bančnih tveganj oz. tveganj, ki so jim banke v Sloveniji pri svojem poslovanju izpostavljene.

Institut minimalnega kapitala in kapitalске ustreznosti je v ZBan definiran kot eden **glavnih elementov varnega in skrbnega poslovanja bank**. Tako morajo banke v Sloveniji na njegovi podlagi zagotavljati, da vedno razpolagajo z ustreznim kapitalom glede na obseg in vrste storitev, ki jih opravljajo, ter tveganja, ki so jim izpostavljene pri svojem poslovanju (ZBan, Uradni list RS, št. 7/99, 62. člen). Kapital bank mora biti vedno najmanj enak **vsoti kapitalskih zahtev** in nikoli **ne sme biti manjši od minimalnega zneska osnovnega kapitala**, količnik kapitalске ustreznosti pa mora vedno znašati **najmanj 8% oz. lahko Banka Slovenije določi za posamezno banko tudi višji odstotek**, ki pa ne sme presegati 12% (ZBan, Uradni list RS, št. 7/99, 59/01, 68. in 69. člen).

4.1 NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK, POTREBEN ZA PRIDOBITEV DOVOLJENJA ZA OPRAVLJANJE BANČNIH STORITEV

ZBan, ki je začel veljati 20. 2. 1999, je za slovenski bančni sistem in vso Slovenijo prinesel pomembne spremembe (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 1998 in prvi polovici leta 1999, 1999, str. 57). Z vidika sistema ustanavljanja bank in izdajanja dovoljenj je ZBan izpolnil zahteve iz direktiv EU: Prva bančna direktiva (77/780/EEC), Druga bančna direktiva (89/646/EEC) ter Post BCCI direktiva (95/26/EC). Po direktivah je bil povzet tudi seznam finančnih storitev, med katerimi je tako specifična bančna storitev **le sprejemanje depozitov od fizičnih in pravnih oseb ter dajanje kreditov** iz teh sredstev za svoj račun (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 1998 in prvi polovici leta 1999, 1999, str.17).

³⁷ Predvsem bom podrobno predstavila načine izračunov kapitalskih zahtev za tržna tveganja, katerih vključitev v izračun kapitalске ustreznosti ima trojen pomen (Gradivo iz seminarja Kapitalске zahteve za tržna tveganja, 2002):

- zapolnitev »vsebinske vrzeli« v slovenski bančni kapitalski regulativi;
- implementacija direktiv CAD I in CAD II in s tem izpolnitev zaveze iz državnega programa za prevzem pravnega reda Evropske unije;
- izpolnitev do sedaj še ne v celoti izpolnjenih dveh izmed desetih baselskih temeljnih načel na področju regulative in zahtev za varno in skrbno poslovanje bank, t.j. 6. in 12. načela od petindvajsetih baselskih temeljnih načel za učinkovit bančni nadzor (več o tem glej v odseku diplomskega dela *Najmanjši znesek kapitala bank, potreben za pokrivanje tveganj, ki jim je banka izpostavljena pri poslovanju*, str. 27).

Po ZBan je banka delniška družba s sedežem v Republiki Sloveniji, ki je pridobila dovoljenje Banke Slovenije za opravljanje bančnih storitev. Pogoji za izdajo dovoljenja za opravljanje bančnih storitev so tako vsebovani že v samem zakonu. Banki Slovenije je prepuščena le določitev kadrovskih, organizacijskih in tehničnih pogojev za opravljanje bančnih oz. drugih finančnih storitev. Zakon utemeljuje t.i. **univerzalno bančno licenco**, kjer je bankam z dovoljenjem za poslovanje omogočeno opravljati vse vrste bančnih storitev in nekatere vrste finančnih storitev³⁸, če za opravljanje le-teh dobijo dovoljenje Banke Slovenije³⁹.

Tako je ZBan odpravil eno izmed največjih pomanjkljivosti oz. neskladnosti z direktivami EU na področju slovenske bančne regulative z vidika izdajanja dovoljenja za poslovanje posamezne banke, t.j. odprava sistema stopenjskih bančnih licenc, in določil najmanjši znesek osnovnega kapitala banke v višini **1.000 mio SIT** ne glede na vrsto bančnih storitev. Le-ta je bil na podlagi 12. člena ZBan s *sklepom o uskladitvi zneskov najnižjega osnovnega kapitala banke, zajamčene vloge in najnižjega osnovnega kapitala hranilnice (Uradni list RS, št. 102/00)*, ki velja od **10. 11. 2000** dalje, povečan na **1.100 mio SIT**, saj se je razmerje tolarja proti evru po tečaju Banke Slovenije od dne začetka veljavnosti ZBan povečalo za več kot 10%.

4.2 NAJMANJŠI ZNESEK KAPITALA BANK, POTREBEN ZA POKRIVANJE TVEGANJ, KI JIM JE BANKA IZPOSTAVLJENA PRI POSLOVANJU

ZBan ni prinesel novosti v slovensko bonitetno bančno regulativo in prakso le z vidika sistema ustanavljanja in izdajanja dovoljenja za poslovanje bank, pač pa je bil v njem prvič v slovenskih bančnih predpisih dejansko opredeljen institut minimalnega kapitala banke, in sicer mora biti le-ta enak **vsoti** (ZBan, Uradni list RS, št. 7/99)⁴⁰:

- **kapitalskih zahtev, ki ustrezajo minimalnemu količniku kapitalske ustreznosti**, t.j. kapitalskih zahtev za pokrivanje tveganj, ki jim je banka izpostavljena pri poslovanju, in
- **kapitalskih zahtev za prekoračena stanja udeležbe v kapitalu nefinančnih organizacij**;

pri tem pa **ne sme biti nikoli manjši** od minimalnega zneska osnovnega kapitala.

Za izračun navedenih zahtev je Banka Slovenije na podlagi ZBan izdala v letu 1999 dva sklepa, in sicer *sklep o izračunu kapitala, kapitalskih zahtev in kapitalske ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št.32/99)* in *sklep o ugotavljanju in poročanju vrednosti naložb bank in hranilnic v kapital nefinančnih organizacij in opredmetenih osnovnih sredstev*

³⁸ Druge finančne storitve so opredeljene v 6. členu ZBan (Uradni list RS, št. 7/99, 59/01).

³⁹ Pogoji so navedeni v *sklepu o določitvi pogojev, ki jih mora izpolnjevati banka oz. hranilnica za opravljanje bančnih oz. drugih finančnih storitev ter o določitvi dokumentacije, na podlagi katere je mogoče ugotoviti, ali bo družba sposobna opravljati dejavnosti, na katere se nanaša zahteva za izdajo dovoljenja (Uradni list RS, št. 109/99, 52/00, 78/01)*.

⁴⁰ Slikovni prikaz skupne kapitalske zahteve za banke v Sloveniji skozi čas – glej Prilogo 2.

(Uradni list RS, št. 42/99). Slednji je veljaven še danes, in sicer omejuje udeležbo bank v kapitalu nefinančnih organizacij ter opredmetenih osnovnih sredstvih. Na podlagi tega sklepa **vrednost vseh naložb** posamezne banke v kapital nefinančnih organizacij skupno **ne sme presegati 60% kapitala banke**, medtem ko **posamezna naložba** v določeno nefinančno organizacijo **ne sme presegati 15% kapitala banke**. Prekoračena stanja v kapitalu nefinančnih organizacij (na podlagi v predhodni povedi navedenih omejitev) morajo biti tako ustrezno pokrita s kapitalom, in sicer je **kapitalska zahteva za prekoračena stanja v kapitalu nefinančnih organizacij** enaka **večji** izmed naslednjih vrednosti:

- vrednosti vsote vseh naložb banke v kapital nefinančnih organizacij, zmanjšane za **60% kapitala banke**;
- vsota vrednosti posameznih naložb banke, ki presegajo omejitve, zmanjšanih za **15% kapitala banke**.

Poleg tega pa je v tem sklepu določena še ena omejitev, in sicer **skupna vrednost vseh naložb** banke v zemljišča, zgradbe, poslovno opremo in kapital nefinančnih organizacij **ne sme nikoli presegati celotnega kapitala banke**.

Z vidika **kapitalske ustreznosti in s tem kapitalskih zahtev za pokrivanje tveganj**, ki jim je banka izpostavljena pri poslovanju, pa je Banka Slovenije do danes izdala oz. sprejela kar 3 sklepe. Prvega je izdala leta 1999, t.j. *sklep o izračunu kapitala, kapitalskih zahtev in kapitalske ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št.32/99, 122/00)*. V njem je predpisala le podrobnejši način izračuna kapitala in minimalnih kapitalskih zahtev za **kreditna** in valutna tveganja. Po tem sklepu je bilo ugotavljanje potrebnega kapitala za pokrivanje **valutnih tveganj** uvedeno s **30. 6. 2000** (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 1999 in prvi polovici leta 2000, 2000, str. 62). Kot možen način merjenja izpostavljenosti banke do kreditnega tveganja je Banka Slovenije v omenjenem sklepu predpisala uporabo standardiziranega pristopa, medtem ko je za merjenje izpostavljenosti banke do valutnega tveganja poleg standardiziranega pristopa v sklepu ponudila tudi alternativno možnost merjenja valutnega tveganja, t.j. merjenje na podlagi internih modelov bank, katerih uporaba za namen izračuna kapitalskih zahtev za valutno tveganje je dovoljena le ob predhodni odobritvi s strani Banke Slovenije. Naslednji sklep na področju kapitalske ustreznosti in s tem kapitalskih zahtev za pokrivanje tveganj, ki jim je banka izpostavljena pri poslovanju, je Banka Slovenije izdala marca 2001, t.j. *sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 16/01, 82/01, 103/01)*, ki je nadomestil sklep iz leta 1999. V starem sklepu so bile definirane samo kapitalske zahteve za kreditno in valutno tveganje, medtem ko je sklep iz marca 2001 že določal **kapitalske zahteve tudi za tržna tveganja**, katerih izračun in njihovo izpolnjevanje je bilo v omenjenem sklepu odloženo na datum **30. 6. 2002**. Z vključitvijo kapitalskih zahtev tudi za tržna tveganja je slovenska bonitetna bančna regulativa z vidika *25 baselskih temeljnih načel za učinkovit bančni nadzor* izpolnila do tedaj še ne v celoti izpolnjeni dve izmed *10 baselskih temeljnih načel na področju regulative in*

zahtev za varno in skrbno poslovanje bank, t.j. **6. in 12. načelo**⁴¹. Sklep iz marca 2001 pa je bil razveljavljen že v naslednjem letu po sprejetju. Banka Slovenije je v marcu 2002 izdala nov **sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02)**, saj je bilo potrebno določbe razveljavljenega sklepa spremeniti iz več razlogov, med katerimi bi omenila predvsem naslednje:

- spremembe ZBan dajejo Banki Slovenije diskrecijsko pravico za individualno določanje **višjega** količnika kapitalske ustreznosti od minimalno zahtevanega, t.j. 8%, vendar le-ta ne sme biti višji od 12% (ZBan, Uradni list RS, št. 7/99, 59/01, 3. odstavek 69. člena);
- zaradi uskladitve s CAD II (98/31/EEC) direktivo so v nov sklep dodana 3 nova poglavja, in sicer so to: poglavje **o uporabi internih modelov** za izračun kapitalskih zahtev za valutno in tržna tveganja, poglavje o ugotavljanju kapitalskih zahtev na **konsolidirani osnovi** za banke, ki so dolžne izračunavati in izpolnjevati kapitalske zahteve za tržna tveganja, in posebno poglavje, namenjeno **obravnavanju opcij**;
- odloženo je izvajanje tistega dela oz. določil sklepa, ki se nanašajo na **tržna tveganja**, in sicer predvidoma do datuma **31. 12. 2002**⁴².

Danes je višina najmanjšega zneska kapitala bank, ki je potreben za pokrivanje tveganj, ki jim je banka izpostavljena pri svojem poslovanju, določena s **sklepom o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02)**. Po tem sklepu mora kapital banke vedno dosegati najmanj znesek, ki je enak vsoti kapitalskih zahtev za prekoračena stanja udeležbe v kapitalu nefinančnih organizacij ter kapitalskih zahtev za kreditno in druga tveganja. Kot druga tveganja se po tem sklepu štejejo valutno tveganje in **tržna tveganja**, ki vključujejo:

- **pozicijsko tveganje (posebno in splošno tveganje spremembe cen finančnih instrumentov)**:
 - ⇒ pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti,
 - ⇒ pozicijsko tveganje v zvezi z lastniškimi finančnimi instrumenti;
- **tveganje neizpolnitve nasprotne stranke**;

⁴¹ **6. načelo** se glasi (Borak, 1998, str. 6): »Bančni nadzorniki morajo bankam predpisati smotrne minimalne kapitalske zahteve. Količinsko morajo zahteve odsevati tveganja, ki jih banke prevzemajo, vsebinsko pa določati sestavine kapitala ki so primerne za kritje bančnih izgub. Vsaj za banke, ki opravljajo mednarodne bančne posle, kapitalske zahteve ne smejo biti nižje, kot jih določa Bazelski kapitalski dogovor z dodatki.« Vsebina **12. načela** pa je sledeča (Borak, 1998, str. 7): »Bančni nadzorniki morajo preverjati, če imajo banke potrebno ureditev za točno merjenje, spremljanje in zadostno kontrolo tržnih tveganj; nadzorniki naj bodo pooblaščen, da lahko, če je potrebno, bankam za tržna tveganja predpišejo posebne limite in/ali posebne kapitalske zahteve.«

⁴² Kot razloge za odlog so zaposleni v oddelku Banke Slovenije za Nadzor bančnega poslovanja navedli predvsem naslednje razloge:

- nove kapitalske zahteve pomenijo dodatno obremenitev za banke predvsem v smislu izgradnje ustrezne informacijske podpore, ki je potrebna za dnevno spremljanje pozicij in ovrednotenje tveganj;
- sklep je tehnično zahteven;
- posli trgovanja so v Sloveniji relativno nerazviti;
- banke so bile v prvi polovici leta 2002 že tako dodatno obremenjene v smislu izgradnje ustrezne informacijske podpore zaradi prenosa žiro računov pravnih oseb iz Agencije RS za plačilni promet na transakcijske račune pri posameznih bankah; itd.

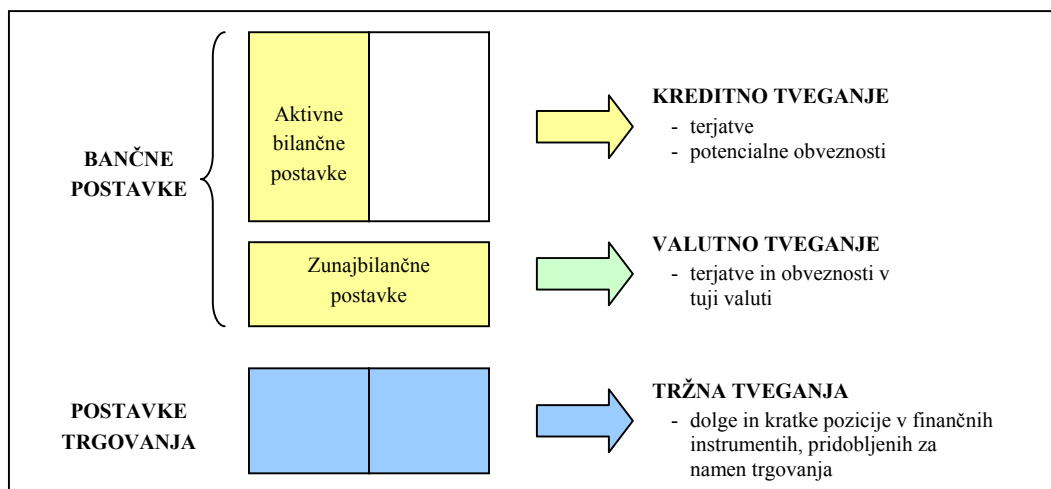
- tveganje spremembe cen blaga;
- tveganje preseganja velikih izpostavljenosti na podlagi trgovanja.

Tako bodo morale banke v Sloveniji po 31. 12. 2002 na podlagi veljavnega sklepa izračunavati in izpolnjevati kapitalske zahteve za **kreditno tveganje iz naslova bančnih postavk**, za **valutno tveganje**⁴³ **iz naslova bančnih postavk in postavk trgovanja** ter za **tržna tveganja iz naslova postavk trgovanja**, kar posledično pomeni, da bodo morale ločevati **bančno knjigo** in **tržno knjigo** oz. bodo morale ločevati bančne postavke od postavk trgovanja, t.j. dolgih in kratkih pozicij v finančnih instrumentih, pridobljenih za namen trgovanja ali varovanja pred tržnimi tveganji (glej sliko 4, str. 28). Potrebno je še dodati, da bodo posamezne banke oproščene izračunavanja in izpolnjevanja kapitalskih zahtev za tržna tveganja, če bosta izpolnjena **hkrati naslednja dva pogoja**:

- posli trgovanja banke ne presegajo običajno 5% in nikoli 6% njenega celotnega poslovanja;
- skupna pozicija iz postavk trgovanja običajno ne presega 15 mio EUR in nikoli 20 mio EUR.

V tem primeru bo morala banka izračunavati in izpolnjevati kapitalsko zahtevo za kreditno tveganje ne samo iz naslova bančnih postavk, pač pa tudi iz naslova postavk trgovanja.

Slika 4: Razmejevanje postavk in tveganja, povezana z njimi

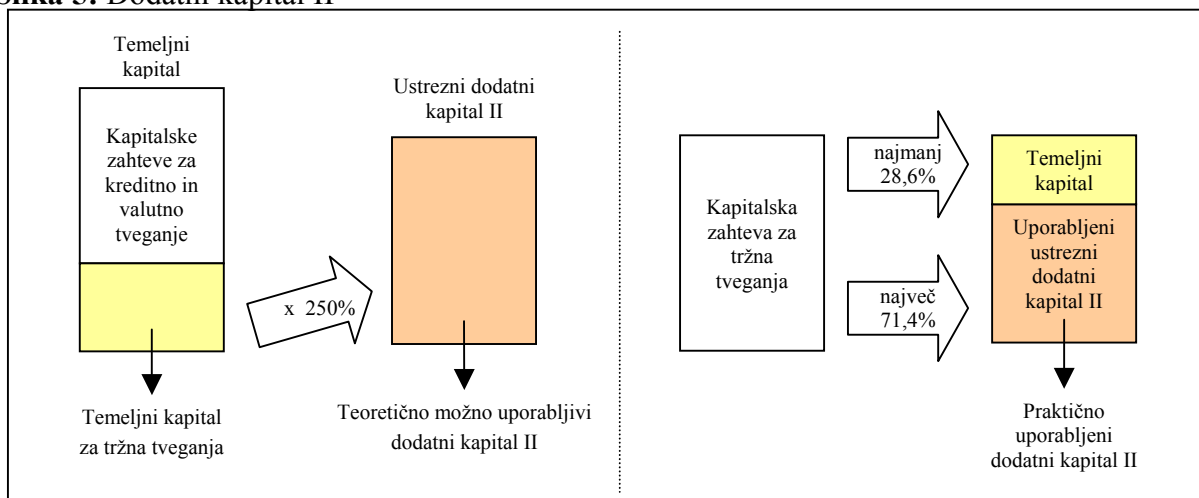
Vir: Gradivo iz seminarja Kapitalske zahteve za tržna tveganja, 2002.

Če povzamem, je višina najmanjšega zneska kapitala, ki je potreben za pokrivanje tveganj, katerim je banka izpostavljena pri svojem poslovanju, določena z višino kapitalskih zahtev za kreditno tveganje, valutno tveganje in tržna tveganja, ki jih je banka dolžna izračunavati in izpolnjevati (glej sliko 6, str. 30). Banke lahko z dodatnim kapitalom II, t.j. s kratkoročnim podrejenim dolgom, pokrivajo le kapitalske zahteve za tržna tveganja, in sicer ob upoštevanju naslednjih omejitev iz sklepa (Uradni list RS, št.24/02):

⁴³ Izpolnjevanja kapitalskih zahtev za valutno tveganje so oproščene banke, katerih skupna neto pozicija v tuji valuti ne dosega 2% kapitala banke (Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic, Uradni list RS, št. 24/02, 9. točka).

- **dodatni kapital I in II se upošteva le do višine temeljnega kapitala**, kar posledično pomeni, da mora biti polovico skupne kapitalske zahteve za tveganja pokrite s temeljnim kapitalom;
- **dodatni kapital II je primeren le za pokrivanje kapitalskih zahtev za tržna tveganja in to največ v višini 71,4% izračunane kapitalske zahteve za tržna tveganja** oz. mora biti najmanj 28,6% te kapitalske zahteve pokritih s temeljnim kapitalom, poleg tega pa ta znesek **ne sme presegati 250% prostega temeljnega kapitala**, t.j. dela razpoložljivega temeljnega kapitala, ki ni bil uporabljen za pokritje kapitalskih zahtev za kreditno in valutno tveganje (glej sliko 5, str. 29).

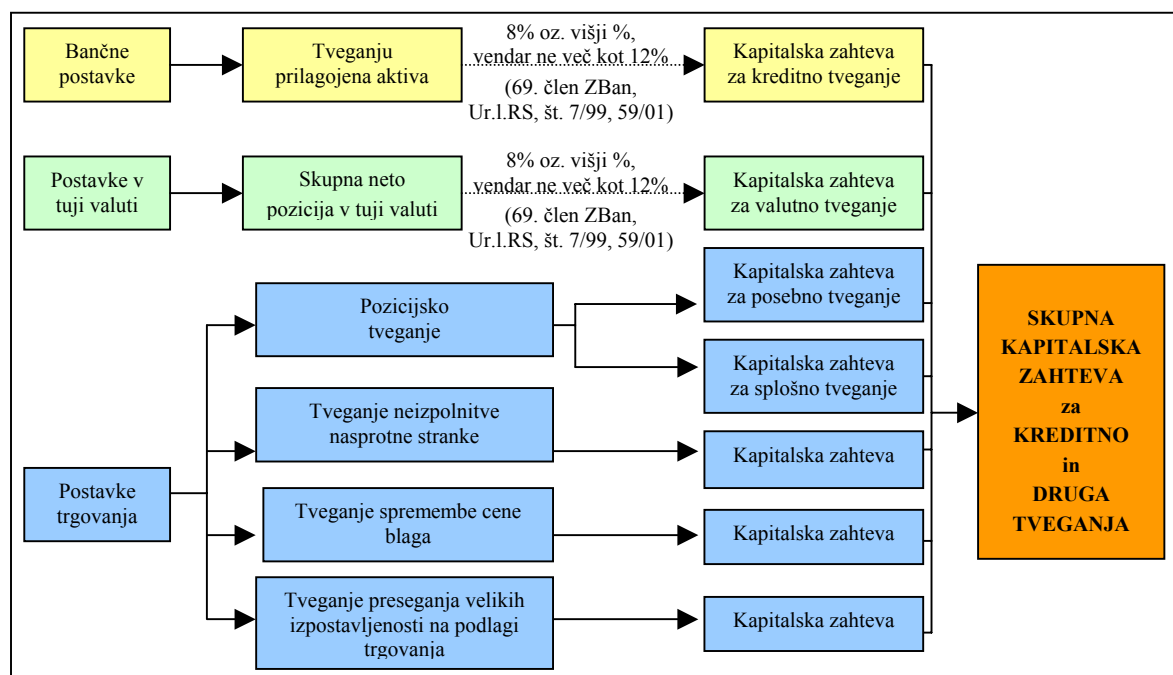
Slika 5: Dodatni kapital II

Vir: Gradivo iz seminarja Kapitalske zahteve za tržna tveganja, 2002.

V nadaljevanju tega odseka diplomskega dela bom bolj natančno opredelila izračune kapitalskih zahtev za posamezne vrste tveganj. Po veljavnem sklepu je in bo tudi v prihodnje možno kapitalsko zahtevo za kreditno tveganje izračunavati le na podlagi standardiziranega pristopa, medtem ko bo možno izračunavati kapitalske zahteve za ostala tveganja tudi z uporabo internih modelov bank.

Slika 6: Skupna kapitalska zahteva za kreditno in druga tveganja

Vir: Gradivo iz seminarja Kapitalske zahteve za tržna tveganja, 2002.

4.2.1 KAPITALSKE ZAHTEVE ZA KREDITNO TVEGANJE

Banke v Sloveniji morajo že od 31. 12. 1993 na podlagi sklepa o izračunu kapitala, kapitalskih zahtev in kapitalske ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 32/99) izračunavati in izpolnjevati kapitalsko zahtevo za kreditno tveganje. Takrat je bila le-ta določena v višini 8% tveganju prilagojene aktive oz., kot se je takrat imenovala, tehtane tvegane aktive, danes pa lahko Banka Slovenije na podlagi 3. odstavka 69. člena zakona (ZBan, Uradni list RS, št. 59/01) določi za posamezno banko tudi višji odstotek oz. količnik kapitalske ustreznosti od minimalnega, t.j. 8%, ki pa ne sme presegati 12%. Vendar pa to ni edina razlika, saj se je namreč tudi sam izračun le-te do danes večkrat spremenil, tako z vidika vključevanja posameznih bančnih postavk v njen izračun kot tudi z vidika sprememb uteži oz. stopenj za kreditno tveganje, določenih za tehtanje terjatev do posameznih (skupin) komitentov. Tako so v izračun tveganju prilagojene aktive od 30. 6. 1999 vključene tudi posebne zunajbilančne postavke v obliki izvedenih finančnih instrumentov⁴⁴, ki pa bodo po 31. 12. 2002, ko bodo morale banke v Sloveniji izpolnjevati tudi kapitalske zahteve za tržna tveganja, le izjemoma vključeni v tveganju prilagojeno aktivo, saj le-ti predstavljajo veliko večino produktov, s katerimi se trguje na razvitih finančnih trgih (Gradivo iz seminarja Kapitalske zahteve za tržna tveganja, 2002), in jih bodo banke morale z redkimi izjemami

⁴⁴ Oblike **izvedenih finančnih instrumentov** (*financial derivatives*) so: terminski posli oz. nestandardizirane terminske pogodbe (*forwards*), standardizirane terminske pogodbe (*futures*), zamenjave (*swaps*) in opcije (*options*). Prve tri navedene oblike izvedenih finančnih instrumentov so instrumenti z obvezno izpolnitvijo za obe stranki, medtem ko opcije pomenijo obvezo le za prodajalca oz. izdajatelja opcije, za kupca oz. imetnika opcije pa možnost, da zahteva izvršitev posla.

praviloma uvrstiti v svojo tržno knjigo, za postavke katere bo morala banka izračunavati in izpolnjevati kapitalske zahteve za kreditno tveganje le v primeru, če bo oproščena izpolnjevanja kapitalskih zahtev za tržna tveganja⁴⁵. Z vidika uteži za tehtanje terjatev do posameznih (skupin) komitentov glede na njihovo izpostavljenost kreditnemu tveganju pa bi izpostavila predvsem strožje tehtanje izpostavljenosti do bank in aktive, zavarovane s premoženjem, ki ni v obliki nepremičnin, od dne 30. 6. 1999 dalje⁴⁶.

Danes temelji izračun kapitalskih zahtev za kreditno tveganje na *sklepu o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02)*, in sicer se izračuna v višini 8% oz. višjega odstotka, vendar ne večjega od 12%, če to zahteva Banka Slovenije za določeno banko na podlagi 69. člena ZBan tveganju prilagojene aktive, t.j. seštevka neto knjigovodske vrednosti⁴⁷ posameznih aktivnih bilančnih postavk in kreditne nadomestitvene vrednosti klasičnih in posebnih (izvedeni finančni instrumenti) zunajbilančnih postavk **bančne knjige⁴⁸, tehtanih glede na stopnjo kreditnega tveganja posamezne terjatve oz. pri zunajbilančnih postavkah glede na stopnjo kreditnega tveganja nasprotne stranke⁴⁹.**

Kreditna nadomestitvena vrednost klasičnih zunajbilančnih postavk se izračuna tako, da se neto vrednosti zunajbilančne postavke pomnoži z ustreznim konverzijskim faktorjem: 0%, 20%, 50% ali 100%⁵⁰, medtem ko se kreditna nadomestitvena vrednost posebnih zunajbilančnih postavk (izvedeni finančni instrumenti), ki jih ni mogoče uvrstiti med postavke trgovanja, izračuna po eni izmed naslednjih dveh metod: po **metodi originalne zapadlosti** ali po **metodi tekoče izpostavljenosti**⁵¹.

⁴⁵ Pogoji, ki jih mora banka izpolnjevati, da bo po 31. 12. 2002 oproščena izpolnjevanja kapitalskih zahtev za tržna tveganja, so navedeni na str. 28.

⁴⁶ Do 30. 6. 1999, t.j. do datuma prvega poročanja bank o njihovi kapitalski ustreznosti po določilih ZBan (Uradni list RS, št. 7/99) in na njegovi podlagi sprejetega sklepa o izračunu kapitala, kapitalskih zahtev in kapitalske ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 32/99) so se namreč določene oblike terjatev do bank (tekoči računi v tujem denarju, čeki, vezane vloge v tujem denarju na odpoklic in kratkoročne terjatve v tujem denarju na odpoklic) tehtale z 10% utežjo oz. stopnjo kreditnega tveganja, medtem ko se od navedenega datuma dalje tudi te oblike terjatev do bank tehtajo z 20% stopnjo kreditnega tveganja. Celotna aktiva, zavarovana s premoženjem, pa se je do 30. 6. 1999 tehtala s 50% utežjo, od navedenega datuma dalje pa se s to utežjo tehta le aktiva, zavarovana z zastavo nepremičnin, medtem ko se aktiva, zavarovana z drugimi premoženjskimi oblikami, tehta s 100% utežjo oz. stopnjo kreditnega tveganja.

⁴⁷ **Neto knjigovodska vrednost** postavke je enaka knjigovodski vrednosti postavke, zmanjšane za oblikovane posebne rezervacije (pri postavkah iz naslova opredmetenih osnovnih sredstev pa tudi za znesek amortizacije).

⁴⁸ Če je banka oproščena izpolnjevanja kapitalskih zahtev za tržna tveganja, mora upoštevati tudi postavke tržne knjige.

⁴⁹ Pri **posebnih zunajbilančnih postavkah** se v primeru, ko je stopnja kreditnega tveganja nasprotne stranke enaka 100%, **izjemoma** upošteva **50%** stopnja kreditnega tveganja.

⁵⁰ Konverzijski faktorji za posamezne klasične zunajbilančne postavke so navedeni v 13. točki sklepa o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02).

⁵¹ Za bolj podrobno opredelitev metod izračuna kreditne nadomestitvene vrednosti izvedenih finančnih instrumentov glej sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, 14. točka).

Tabela 2: Stopnje za tehtanje kreditnega tveganja bančnih postavk

Stopnje kreditnega tveganja	Bančne postavke
0%	<ul style="list-style-type: none"> - bankovci, kovanci, plemenite kovine - terjatve do BS in terjatve, zavarovane z VP BS - terjatve do RS, ES, centralnih bank in vlad EEA⁵² in nekaterih z njimi primerljivih držav OECD⁵³ ter terjatve z zavarovanjem le-teh - terjatve zavarovane z bančnimi vlogami ali potrdilih o vlogah ali drugimi podobnimi instrumenti - vse odbitne postavke v izračunu kapitala
20%	<ul style="list-style-type: none"> - terjatve, zavarovane z jamstvi RS - terjatve do EIB in terjatve, zavarovane z garancijo ali VP EIB, multilateralnih razvojnih bank - terjatve do domačih in prvovrstnih bank ter terjatve zavarovane z jamstvi ali VP teh bank - postavke za denar na poti
50%	<ul style="list-style-type: none"> - terjatve, ki so v celoti ustrezno zavarovane z zastavo nepremičnin
100%	<ul style="list-style-type: none"> - naložbe v osnovna sredstva in zaloge materiala - naložbe v delnice drugih bank in oseb in druge naložbe z lastnostjo kapitala, ki se ne odštevajo od kapitala bank - dolgoročne terjatve do bank, ki niso domače ali prvovrstne banke - vse druge terjatve in druga bilančna aktiva

Legenda:

- BS – Banka Slovenije
- EEA – Evropsko ekonomsko območje
- EIB – Evropska investicijska banka
- ES – Evropska Skupnost
- OECD – Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj
- RS – Republika Slovenije
- VP – vrednostni papirji

Vir: Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02).

4.2.2 KAPITALSKE ZAHTEVE ZA VALUTNO TVEGANJE PO STANDARDIZIRANEM PRISTOPU⁵⁴

Banke morajo v Sloveniji že od 30. 6. 2000 na podlagi sklepa o izračunu kapitala, kapitalskih zahtev in kapitalske ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 32/99) izračunavati in izpolnjevati kapitalsko zahtevo za valutno tveganje. Takrat je bila določena v višini 8% skupne neto pozicije v tuji valuti, danes pa lahko Banka Slovenije na podlagi 3. odstavka 69. člena zakona (ZBan, Uradni list RS, št. 59/01) določi za posamezno banko tudi višji odstotek oz. količnik kapitalske ustreznosti od minimalnega, t.j. 8%, ki pa ne sme presegati 12%. Pri tem pa je potrebno dodati, da so bile oz. so še vedno oproščene za izpolnjevanje kapitalske zahteve za valutno tveganje banke, katerih skupna neto pozicija v tuji valuti ne dosega 2% kapitala banke.

Skupna neto pozicija v tuji valuti se izračuna tako, da se najprej izračuna **neto odprta pozicija** (razlika med aktivnimi in pasivnimi postavkami) **za vsako posamezno valuto**, in

⁵² Države EEA so: države EU, Islandija, Lichtenstein, Norveška.

⁵³ Države OECD, ki niso države EEA, a so z njimi primerljive, so: Avstralija, Japonska, Kanada, Nova Zelandija, Švica, ZDA.

⁵⁴ Slikovni prikaz izračuna kapitalskih zahtev za valutno tveganje – glej Prilogo 3.

sicer ločeno za postavke, ki se glasijo na tujo valuto, in ločeno za postavke v SIT z valutno klavzulo v tej isti tuji valuti. Pri tem neto odprta pozicija sestoji iz vsote:

- **neto promptne pozicije**, t.j. vseh aktivnih postavk, zmanjšanih za pričakovana neplačila (oblikovane rezervacije), pasivne postavke iz bilance stanja, vključno z obračunanimi razmejenimi prihodki in odhodki v posamezni valuti;
- **neto termenske pozicije**, t.j. vseh predvidenih terjatev oz. prejetih plačil, zmanjšanih za vse predvidene obvetnosti oz. plačil po terminskih valutnih transakcijah v posamezni valuti;
- **nepreklicnih garancij in drugih podobnih zunajbilančnih instrumentov** v posamezni valuti, ki bodo z veliko verjetnostjo unovčeni;
- **neto delta vrednosti⁵⁵ za celotni znesek opcij** na posamezno tujo valuto;
- **tržne vrednosti drugih opcij** v posamezni tuji valuti.

Ugotovljene razlike med aktivnimi in pasivnimi postavkami po posameznih tujih valutah, t.j. neto odprte pozicije v vsaki valuti⁵⁶, se preračunajo v SIT po srednjem tečaju Banke Slovenije ali tržnem deviznem tečaju. Nato se seštevajo **ločeno** vse neto kratke in neto dolge pozicije, tako da se ugotovi posebej **vsota vseh neto kratkih** in posebej **vsota vseh neto dolgih pozicij**. Vsota, ki je **višja**, predstavlja **skupno neto pozicijo v tuji valuti**.

4.2.3 KAPITALSKE ZAHTEVE ZA TRŽNA TVEGANJA PO STANDARDIZIRANEM PRISTOPU

4.2.3.1 Kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje

Banke bodo morale v skladu s *sklepom o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02)* v Sloveniji v okviru kapitalskih zahtev za tržna tveganja izračunavati in izpolnjevati kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje, ki predstavlja tveganje spremembe cen klasičnih finančnih instrumentov in iz njih izvedenih finančnih instrumentov, ki jih v grobem delimo na dolžniške⁵⁷ in lastniške⁵⁸ finančne instrumente.

Že iz imena v tem odseku obravnavane vrste tržnega tveganja lahko sklepamo, da bodo morale banke za izračun kapitalskih zahtev za to vrsto tržnega tveganja najprej ugotoviti neto

⁵⁵ **Delta vrednost opcije na tujo valuto** je zmnožek nominalne vrednosti posla v tuji valuti, na katero se opcija nanaša, in vrednosti delta za to opcijo, ki predstavlja občutljivost vrednosti opcije na spremembe v tečaju (več o izračunu delta vrednosti opcije glej v odseku diplomskega dela *Kapitalske zahteve za tveganje v zvezi z opcijami*, str. 42).

⁵⁶ Če je vsota aktivnih postavk v določeni tuji valuti večja (*manjša*) od vsote pasivnih postavk v isti valuti, potem ima banka v tej valuti neto dolgo (*kratko*) pozicijo.

⁵⁷ **Dolžniški finančni instrumenti** so: obveznice, finančni instrumenti denarnega trga ter izvedeni finančni instrumenti na obveznice, finančne instrumente denarnega trga in obrestno mero.

⁵⁸ **Lastniški finančni instrumenti** so: delnice, potrdila o lastništvu, delniški indeksi ter izvedeni finančni instrumenti na delnice, potrdila o lastništvu in delniške indekse.

pozicije⁵⁹ v vseh finančnih instrumentih, ki sestavljajo njihov trgovalni portfelj oz. ki jih vključujejo med svoje postavke trgovanja. Pozicije v izvedenih finančnih instrumentih pa bodo morale za ta namen razstaviti na pozicije v osnovnih finančnih instrumentih oz. jih bodo obravnavale kot kombinacije hipotetičnih dolgih in kratkih pozicij⁶⁰.

Izračun kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje pa v osnovi temelji na njegovi razdelitvi na posebno in splošno tveganje spremembe cene finančnega instrumenta oz. v primeru izvedenega finančnega instrumenta na posebno in splošno tveganje spremembe cene osnovnega instrumenta, na katerega se izvedeni finančni instrument nanaša. Prvo, t.j. posebno tveganje, je tveganje spremembe cene finančnega instrumenta zaradi dejavnikov v zvezi z njegovim izdajateljem, ali v primeru izvedenega finančnega instrumenta z izdajateljem osnovnega instrumenta. Splošno tveganje pa je tveganje spremembe cene finančnega instrumenta zaradi spremembe ravni obrestnih mer v primeru, če gre za dolžniški finančni instrument, oz. zaradi cenovnih gibanj na kapitalskem trgu v primeru, če gre za lastniški finančni instrument.

Iz navedenega je razvidno, da na spremembo cen različnih vrst finančnih instrumentov, t.j. dolžniških in lastniških finančnih instrumentov, vplivajo različni dejavniki, in sicer (poleg posebnih značilnosti samih izdajateljev finančnega instrumenta oz. osnovnega instrumenta pri izvedenih finančnih instrumentih) na prve vplivajo spremembe obrestnih mer, na druge pa gibanja na kapitalskem trgu, česar posledica je, da se način izračuna kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje razlikuje po posamezni vrsti finančnega instrumenta. Tako v nadaljevanju ločeno obravnavam izračun kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje najprej posebej za dolžniške finančne instrumente in nato še posebej za lastniške finančne instrumente.

⁵⁹ **Neto pozicija** za posamezni finančni instrument se izračuna kot razlika med **dolгими (imetniškimi, nakupnimi)** in **kratkimi (dolgovanimi, prodajnimi)** pozicijami trgovanja, ki se nanašajo na ta instrument. Pobotanje med kratkimi in dolgimi pozicijami v nekem finančnem instrumentu je mogoče le ob izpolnjevanju vseh naslednjih pogojev: isti izdajatelj, ista valuta, enak kupon, enaka zapadlost ter enakovredni položaj v primeru stečaja.

⁶⁰ Kako se razstavijo pozicije v posameznih izvedenih finančnih instrumentih za namen izračuna kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje, bom obravnavala v nadaljevanju diplomskega dela, in sicer bom razstavljanje pozicij izvedenih dolžniških finančnih instrumentov predstavila v odseku diplomskega dela *Izračun kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti* na str. 35, razstavljanje pozicij izvedenih lastniških finančnih instrumentov pa v odseku *Izračun kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje v zvezi z lastniškimi finančnimi instrumenti* na str. 39. Pri tem naj dodam, da bom razstavljanje pozicij v opcijah na finančne instrumente obravnavala v odseku diplomskega dela *Kapitalske zahteve za tveganje v zvezi z opcijami* na str. 43, saj je delta vrednost pozicij v osnovnih finančnih instrumentih, na katere se opcije nanašajo, potrebno upoštevati pri ugotavljanju neto pozicij v finančnih instrumentih le, če mora banka za izračun kapitalske zahteve za tveganje v zvezi z opcijami uporabljati delta-plus pristop.

4.2.3.1.1 *Izračun kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti*⁶¹

Pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti predstavlja tveganje spremembe cene dolžniških instrumentov zaradi spremembe obrestnih mer in se deli na dve komponenti, na posebno pozicijsko tveganje, t.j. tveganje spremembe cene posameznega dolžniškega instrumenta, ki izhaja iz dejavnikov v povezavi z izdajateljem instrumenta, in na splošno pozicijsko tveganje, t.j. tveganje spremembe cene posameznega dolžniškega instrumenta, ki izhaja iz spremembe splošne ravni obrestnih mer. Tako se kapitalska zahteva za pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti izračuna kot vsota **kapitalske zahteve za posebno pozicijsko tveganje in kapitalske zahteve za splošno pozicijsko tveganje.**

Za izračun kapitalskih zahtev za posebno in splošno pozicijsko tveganje pa mora banka najprej ugotoviti neto pozicije v vseh dolžniških finančnih instrumentih, ki sestavljajo njen trgovalni portfelj (postavke trgovanja). Pozicije v izvedenih dolžniških finančnih instrumentih se za ta namen razstavijo na pozicije v osnovnih finančnih instrumentih oz. se obravnavajo kot kombinacije hipotetičnih dolgih in kratkih pozicij. Pri razstavljanju pozicij ponazarja hipotetična pozicija v netveganem brezakuponskem dolžniškem vrednostnem papirju denarni tok iz izvedenega finančnega instrumenta. Tako se pozicije v izvedenih dolžniških finančnih instrumentih v postavkah trgovanja razstavijo na naslednji način:

- **pozicija v terminskem poslu (*forward contract*) oz. terminski pogodbi (*bond future*) na dolžniški instrument:**
 - ⇒ pozicija v dolžniškem vrednostnem papirju z zapadlostjo enako zapadlosti vrednostnega papirja, na katerega se terminska pogodba nanaša, in
 - ⇒ nasprotna pozicija v netveganem brezakuponskem dolžniškem vrednostnem papirju z zapadlostjo enaki zapadlosti terminske pogodbe;⁶²
- **pozicija v valutnem terminskem poslu (*foreign-exchange forward*)⁶³:**
 - ⇒ **dolga** pozicija v netveganem brezakuponskem dolžniškem vrednostnem papirju v **kupljeni** valuti in
 - ⇒ **kratka** pozicija v netveganem brezakuponskem dolžniškem vrednostnem papirju v **prodani** valuti, obe z zapadlostjo enako poravnavi terminskega posla;

⁶¹ Primer izračuna kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti – glej Prilogo 4.

⁶² Če v obdobju do poravnave oz. izvršitve posla pride do **plačila kupona**, je potrebno dodati še eno **nasprotno** pozicijo v netveganem brezakuponskem dolžniškem vrednostnem papirju v višini kupona z zapadlostjo enako obdobju do dneva plačila kupona.

⁶³ Valutni terminski posel je dogovor o nakupu oz. prodaji določenega zneska deviz po tečaju, določenem v času sklenitve posla in z dejansko dobavo dogovorjenega zneska na določen dan v prihodnosti. Glavno tveganje, ki izhaja iz tega posla, je valutno tveganje, ker pa na te posle vpliva tudi gibanje obrestnih mer, jih je potrebno upoštevati pri izračunu kapitalskih zahtev za splošno pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti (Primeri izračunov kapitalskih zahtev za tržna tveganja, 2002).

- **pozicija v dogovoru o terminski obrestni meri (*forward rate agreement*)⁶⁴:**
 - ⇒ pozicija v netveganem brezkuponskem dolžniškem vrednostnem papirju z zapadlostjo enako obdobju do datuma poravnave pogodbe in
 - ⇒ nasprotna pozicija v netveganem brezkuponskem dolžniškem vrednostnem papirju z zapadlostjo enako obdobju do datuma poravnave pogodbe, povečanim za dogovorjeno trajanje pogodbe;
- **pozicija v terminski pogodbi na obrestno mero (*interest rate future*)⁶⁵:**
 - ⇒ pozicija v netveganem brezkuponskem dolžniškem vrednostnem papirju z zapadlostjo enako obdobju do datuma poravnave pogodbe, povečanim za dogovorjeno trajanje pogodbe, in
 - ⇒ nasprotna pozicija v netveganem brezkuponskem dolžniškem vrednostnem papirju z zapadlostjo enako obdobju do datuma poravnave pogodbe;
- **pozicija v zamenjavi obrestnih mer (*interest rate swap*)⁶⁶:**
 - ⇒ **dolga** pozicija v netveganem dolžniškem vrednostnem papirju z obrestno mero, ki jo banka **prejema**, in
 - ⇒ **kratka** pozicija v netveganem dolžniškem vrednostnem papirju z obrestno mero, ki jo banka **plačuje**, z ustreznima zapadlostima⁶⁷;

⁶⁴ **Dogovor o terminski obrestni meri (FRA)** predstavlja pogodbo, s katero se pogodbeni stranki dogovorita o višini obrestne mere na določen hipotetični znesek za določeno prihodnje obdobje. Npr. z dogovorom o terminski obrestni meri 6 proti 9 mesecev se stranki dogovorita o višini obrestne mere, ki velja za obdobje 3 mesecev, ki se začne po preteku 6 mesecev. V tem primeru se FRA poravna po preteku 6 mesecev, pri čemer je izpostavljenost omejena z razliko med dejansko obrestno mero ob poravnavi in dogovorjeno obrestno mero. Pri poravnavi ne pride do plačila hipotetičnega zneska. Kupec FRA se zavaruje pred dvigom obrestnih mer, saj je zavezan k plačevanju nižje obrestne mere, kot bi jo sicer moral plačati na trgu (v primeru dviga tržnih obrestnih mer, ki ga pričakuje). Ko obrestne mere narastejo, kupec prejema razliko med dejansko in dogovorjeno obrestno mero in nasprotno plačuje to razliko, ko obrestne mere padejo. Ta instrument za kupca teoretično predstavlja neskončen dobiček ob naraščajočih obrestnih merah in neskončno izgubo ob padajočih obrestnih merah. Nakup FRA ustreza bodočemu izposojanju, prodaja pa bodočemu posojanju (Primeri izračunov kapitalskih zahtev za tržna tveganja, 2002).

⁶⁵ **Terminske pogodbe na obrestno mero** imajo enake značilnosti kot FRA pogodbe, razlika je le v tem, da so terminske pogodbe na obrestno mero standardizirane pogodbe, s katerimi se trguje na borzi, kotirajo pa kot indeks, ki je določen z odštetjem letnega donosa (obrestne mere) od 100. Zaradi tega se kupec terminske pogodbe na obrestno mero zavaruje pred padcem obrestnih mer, kar je obratno kot pri FRA (Primeri izračunov kapitalskih zahtev za tržna tveganja, 2002).

⁶⁶ **Zamenjava obrestnih mer** vključuje zamenjavo obveznosti po fiksni obrestni meri za obveznosti po spremenljivi obrestni meri za določeno časovno obdobje na dogovorjen hipotetični znesek. Kupec obrestne zamenjave plačuje fiksno obrestno mero in prejema spremenljivo obrestno mero. Nasprotno velja za prodajalca obrestne zamenjave. Kupec obrestne zamenjave razstavi svojo pozicijo na kratko pozicijo v netveganem dolžniškem vrednostnem papirju s fiksno obrestno mero z zapadlostjo enako zapadlosti zamenjave, in dolgo pozicijo v netveganem dolžniškem vrednostnem papirju s spremenljivo obrestno mero z zapadlostjo enako obdobju do naslednje določitve obrestne mere (Primeri izračunov kapitalskih zahtev za tržna tveganja, 2002).

⁶⁷ Pri poziciji v netveganem dolžniškem vrednostnem papirju s **fiksno** obrestno mero je zapadlost enaka **zapadlosti zamenjave**, medtem ko je pri poziciji v netveganem dolžniškem vrednostnem papirju s **spremenljivo** obrestno mero zapadlost enaka **obdobju do naslednje določitve obrestne mere**.

- **pozicija v zamenjavi osnov (*basis swap*)⁶⁸:**

- ⇒ **dolga** pozicija v netveganem dolžniškem vrednostnem papirju s spremenljivo obrestno mero, ki jo banka **prejema**, z zapadlostjo enako obdobju do naslednje določitve te spremenljive obrestne mere in
- ⇒ **kratka** pozicija v netveganem dolžniškem vrednostnem papirju s spremenljivo obrestno mero, ki jo banka **plačuje**, z zapadlostjo enako obdobju do naslednje določitve te spremenljive obrestne mere.

Ko banka ugotovi neto pozicije v vseh dolžniških finančnih instrumentih, ki jih vključuje med svoje postavke trgovanja, najprej izračuna **kapitalsko zahtevo za posebno pozicijsko tveganje** v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti, in sicer tako, da ugotovljene neto pozicije razporedi v ustrezne kategorije glede na preostalo zapadlost in glede na kvaliteto izdajatelja, ki je določena s stopnjo kreditnega tveganja izdajatelja⁶⁹, nato pa jih tehta s pripadajočimi utežmi (glej tabelo 3, str. 37). Kapitalska zahteva za posebno pozicijsko tveganje je tako seštevek absolutnih vrednosti tehtanih neto pozicij v dolžniških finančnih instrumentih.

Tabela 3: Uteži za izračun kapitalske zahteve za posebno pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti

Postavke brez posebnih tveganj	Postavke kvalificiranih izdajateljev			Druge postavke
	Do 6 mesecev	Od 6 do 24 mesecev	Nad 24 mesecev	
0,00%	0,25%	1,00%	1,60%	8,00%

Vir: Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, tabela B).

Za **izračun kapitalske zahteve za splošno pozicijsko tveganje** v zvezi z dolžniškimi instrumenti pa obstajata dva možna pristopa, in sicer **pristop, ki temelji na zapadlosti**, in **pristop, ki temelji na trajanju**. Ker bodo slednjega banke v Sloveniji lahko uporabljale le ob soglasju Banke Slovenije, sem se odločila, da v nadaljevanju predstavim le pristop, ki temelji na zapadlosti in ki ga bo v Sloveniji večina bank tudi uporabljala za izračun kapitalske zahteve za splošno pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti. Banka mora za izračun kapitalske zahteve za splošno pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti po **pristopu, ki temelji na zapadlosti**, ugotovljene neto pozicije v posameznih dolžniških finančnih instrumentih razvrstiti v skupine oz. razrede glede na zapadlost in glede na nominalno obrestno mero, nato pa jih pomnoži z ustreznimi utežmi (glej tabelo 4, str. 38). Sledi izravnavanje dobljenih tehtanih neto dolgih in neto kratkih pozicij v

⁶⁸ **Zamenjave osnove** vključujejo zamenjavo obveznosti po različnih spremenljivih obrestnih merah; npr. 3-mesečni LIBOR za 6-mesečni LIBOR (Primeri izračunov kapitalskih zahtev za tržna tveganja, 2002).

⁶⁹ Ločimo 3 kategorije postavk glede na kvaliteto izdajatelja:

- postavke brez posebnih tveganj so postavke v dolžniških finančnih instrumentih, katerih izdajateljem ustreza 0% stopnja kreditnega tveganja;
- postavke kvalificiranih izdajateljev so postavke v dolžniških finančnih instrumentih, katerih izdajateljem ustreza 20% stopnja kreditnega tveganja;
- druge postavke.

posameznih razredih, nato izravnavanje preostalih neizravnanih pozicij v razredih znotraj posamezne skupine, sledi izravnavanje med sosednjimi skupinami (najprej med skupinama 1 in 2, nato med skupinama 2 in 3) in nazadnje še izravnavanje med skupino 1 in skupino 3. Temu sledi izračun zneska kapitalske zahteve za splošno pozicijsko tveganje, ki je enak vsoti:

- 10% vsote izravnanih tehtanih pozicij v vseh razredih;
- 40% izravnane pozicije skupine 1;
- 30% izravnane pozicije skupine 2;
- 30% izravnane pozicije skupine 3;
- 40% izravnane pozicije med skupinama 1 in 2;
- 40% izravnane pozicije med skupinama 2 in 3;
- 150% izravnane pozicije med skupinama 1 in 3;
- 100% preostale neizravnane pozicije.

Tabela 4: Razredi in uteži za izračun kapitalske zahteve za splošno pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti

Skupina	Razred		Utež (%)
	Obr. mera 3% ali več	Obr. mera manjša od 3%	
1	0 do 1 mesec	0 do 1 mesec	0,00
1	1 do 3 mesece	1 do 3 mesece	0,20
1	3 do 6 mesecev	3 do 6 mesecev	0,40
1	6 do 12 mesecev	6 do 12 mesecev	0,70
2	1 do 2 leti	1,0 do 1,9 let	1,25
2	2 do 3 leta	1,9 do 2,8 let	1,75
2	3 do 4 leta	2,8 do 3,6 let	2,25
3	4 do 5 let	3,6 do 4,3 let	2,75
3	5 do 7 let	4,3 do 5,7 let	3,25
3	7 do 10 let	5,7 do 7,3 let	3,75
3	10 do 15 let	7,3 do 9,3 let	4,50
3	15 do 20 let	9,3 do 10,6 let	5,25
3	Več kot 20 let	10,6 do 12,0 let	6,00
3		12,0 do 20,0 let	8,00
3		Več ko 20,0 let	12,50

Vir: Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, tabela C).

4.2.3.1.2 Izračun kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje v zvezi z lastniškimi finančnimi instrumenti⁷⁰

Pozicijsko tveganje v zvezi z lastniškimi finančnimi instrumenti se prav tako kot pri dolžniških finančnih instrumentih deli na posebno in splošno tveganje. Prvo, t.j. posebno, je povezano s posameznim izdajateljem lastniškega finančnega instrumenta; splošno pa je povezano z gibanjem na kapitalskem trgu. Pri lastniških izvedenih finančnih instrumentih pa je potrebno upoštevati tudi implicitno obrestno tveganje, ki se nanaša na tisti del instrumenta, katerega denarni tok je izpostavljen tveganju spremembe obrestne mere. Tako se kapitalska

⁷⁰ Primer izračuna kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje v zvezi z lastniškimi finančnimi instrumenti – glej Prilogo 5.

zahteva za pozicijsko tveganje v zvezi z lastniškimi finančnimi instrumenti izračuna kot vsota **kapitalske zahteve za posebno in splošno pozicijsko tveganje** v zvezi z lastniškimi finančnimi instrumenti ter **kapitalske zahteve za implicitno obrestno tveganje**, ki ga moramo dodatno upoštevati v primeru izvedenih lastniških finančnih instrumentov.

Za izračun kapitalskih zahtev za posebno in splošno pozicijsko tveganje mora banka ugotoviti neto pozicije v vseh lastniških finančnih instrumentih, ki sestavljajo njen trgovalni portfelj (postavke trgovanja). Pozicije v izvedenih lastniških finančnih instrumentih se morajo tako kot pri izvedenih dolžniških finančnih instrumentih za ta namen razstaviti na pozicije v osnovnih instrumentih oz. se obravnavajo kot kombinacije hipotetičnih dolgih in kratkih pozicij, tako se npr. **pozicija v terminskem poslu oz. terminski pogodbi na lastniški instrument** razstavi na:

- ⇒ pozicijo v lastniškem vrednostnem papirju in
- ⇒ nasprotno pozicijo v netveganem brezkuponskem dolžniškem vrednostnem papirju z zapadlostjo enaki zapadlosti terminske pogodbe.

Na podlagi ugotovljenih neto pozicij v posameznih lastniških finančnih instrumentih banka **ločeno sešteje** vse neto dolge in neto kratke pozicije ter izračuna najprej **skupno bruto pozicijo**, ki je enaka vsoti absolutne vrednosti vseh neto dolgih in neto kratkih pozicij, nato pa še **skupno neto pozicijo**, ki je enaka absolutni vrednosti razlike med vsemi neto dolgimi in neto kratkimi pozicijami. Sledi sam izračun kapitalske zahteve za posebno in splošno pozicijsko tveganje v zvezi z lastniškimi finančnimi instrumenti, in sicer:

- **kapitalska zahteva za posebno tveganje** je enaka znesku v višini **4%** od **skupne bruto pozicije**,
- **kapitalska zahteva za splošno tveganje** pa je enaka znesku v višini **8%** od **skupne neto pozicije**.

Tabela 5: Faktorji za izračun kapitalske zahteve za implicitno obrestno tveganje v zvezi z izvedenimi lastniškimi finančnimi instrumenti

Čas do zapadlosti	Faktor (v %)
0 do vključno 3 mesece	0,2
3 do vključno 6 mesecev	0,4
6 do vključno 12 mesecev	0,7
1 do vključno 2 leti	1,25
2 do vključno 3 leta	1,75
3 do vključno 4 leta	2,25
4 do vključno 5 let	2,75
Več od 5 let	3,75

Vir: Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, tabela E).

Kapitalsko zahtevo za **implicitno obrestno tveganje**, ki jo bo morala banka izračunati pri izvedenih lastniških finančnih instrumentih, pa dobimo tako, da hipotetično pozicijo v netveganem brezkuponskem dolžniškem vrednostnem papirju iz razstavitve pozicij v terminskih poslih oz. pogodbah na lastniški instrument pomnožimo z ustreznim faktorjem iz tabele 5 (str. 39) glede na zapadlost terminskega posla oz. pogodbe.

4.2.3.2 Kapitalske zahteve za tveganje neizpolnitve nasprotne stranke

Tveganje neizpolnitve nasprotne stranke nastopi pri postavkah trgovanja v primeru poslov, ki še niso dokončno poravnani, ter se nanaša na nasprotno stranko v poslu in ne na samega izdajatelja vrednostnega papirja, ki je predmet posla. To tveganje se deli na dve komponenti, in sicer na tveganje poravnave in tveganje nasprotne stranke. Tveganje poravnave nastopi, ko nasprotna stranka v poslu zamuja s poravnavo, tveganje nasprotne stranke pa obstaja pri vseh poslih, ki še niso dokončno poravnani. Tako se kapitalska zahteva za tveganje neizpolnitve nasprotne stranke izračuna⁷¹ kot vsota **kapitalske zahteve za tveganje nasprotne stranke in/ali**⁷² **kapitalske zahteve za tveganje poravnave**.

Kapitalsko zahtevo za tveganje poravnave bo morala banka ugotavljati oz. izračunavati pri tistih poslih, pri katerih bo nasprotna stranka **zamujala s poravnavo 5 delovnih dni ali več**. V ta namen se mora izračunati **razlika v ceni** vrednostnega papirja oz. blaga, ki je nastopila v času zamude in je v škodo banke oz. pomeni za banko izgubo, kar v bistvu pomeni sledeče:

- v primeru **nakupa** vrednostnega papirja oz. blaga je trenutna **tržna** cena **večja** od **dogovorjene** pogodbene cene oz.
- v primeru **prodaje** vrednostnega papirja oz. blaga je trenutna **tržna** cena **manjša** od **dogovorjene** pogodbene cene.

Kapitalsko zahtevo za tveganje poravnave se nato izračuna tako, da se ugotovljeno **razliko v ceni** pomnoži z ustreznim faktorjem oz. z določenem odstotkom od dogovorjene poravnalne cene, vendar le ob predhodni odobritvi Banke Slovenije (glej tabelo 6, str. 40).

Tabela 6: Faktorji za izračun kapitalske zahteve za tveganje poravnave

Zamuda (št. delovnih dni po dogovorjenem dnevu poravnave)	Stolpec A (% razlike v ceni)	Stolpec B (% dogovorjene poravnalne cene)
Pod 5 dni	0%	0%
Od 5 do 15 dni	8%	0,5%
Od 16 do 30 dni	50%	4,0%
Od 31 do 45 dni	75%	9,0%
Nad 45 dni	100%	100% od razlike v ceni

Vir: Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, tabela F).

Kot sem v odseku že predhodno navedla, obstaja **tveganje nasprotne stranke** pri vseh tistih poslih, ki še niso zapadli v dokončno poravnavo oz. še niso poravnani. Vzrok tega tveganja je npr. **časovna neusklajenost plačila in izročitve** vrednostnega papirja oz. blaga, ki je predmet

⁷¹ Primer izračuna kapitalske zahteve za tveganje neizpolnitve nasprotne stranke – glej Prilogo 6.

⁷² Kapitalska zahteva za tveganje neizpolnitve nasprotne stranke je enaka višini kapitalske zahteve za tveganje nasprotne stranke takrat, kadar nasprotna stranka zamuja s poravnavo manj kot 5 delovnih dni, saj je v tem primeru faktor za izračun kapitalske zahteve za tveganje poravnave enak 0% (glej tabelo 6, str. 40) oz., ko razlika v ceni, t.j. razlika med dogovorjeno ceno poravnave in trenutno tržno ceno, vrednostnega papirja oz. blaga, ki je nastopila v času zamude, ne predstavlja izgubo za banko.

posla. **Kapitalska zahteva za tveganje nasprotne stranke** je v tem primeru enaka **8% vrednosti terjatve banke** iz naslova plačila oz. izročitve vrednostnih papirjev ali blaga, **tehtane s stopnjo kreditnega tveganja**⁷³, ki ustreza nasprotni stranki v poslu.

4.2.3.3 Kapitalske zahteve za tveganje spremembe cen blaga

Banke bodo morale v skladu s *sklepom o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02)* v Sloveniji v okviru kapitalskih zahtev za tržno tveganje izračunavati in izpolnjevati kapitalske zahteve za tveganje spremembe cen blaga, in to ne le za **postavke trgovanja**, temveč tudi za **bančne postavke** v blagu. In sicer se bo **kapitalska zahteva za tveganje spremembe cene posamezne vrste blaga** izračunala kot vsota:

- **15% neto pozicije** v določenem blagu⁷⁴, pomnožene s tržno ceno blaga na dan poročanja, in
- **3% bruto pozicije** v določenem blagu⁷⁵, pomnožene s tržno ceno blaga na dan poročanja.

Seštevek vseh kapitalskih zahtev za tveganje spremembe cen posamezne vrste blaga bo predstavljal **skupno kapitalsko zahtevo za tveganje spremembe cen blaga**.

4.2.3.4 Kapitalske zahteve za tveganje v zvezi z opcijami

Zaradi velike raznovrstnosti poslovanja z opcijami⁷⁶ in težavnega merjenja njihovega cenovnega tveganja, pa seveda tudi zaradi uskladitve z zahtevami direktiv EU, je Banka Slovenije v *sklepu o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02)* namenila opcijam oz. izračunu kapitalskih zahtev za tveganje v zvezi z opcijami kar celotno X. poglavje, v skladu s katerim bodo lahko banke v Sloveniji za izračun kapitalske zahteve za tveganje v zvezi z opcijami uporabljale dva pristopa, in sicer pod določenimi pogoji:

- **enostaven pristop** bo lahko uporabljala le tista banka, ki opcije izključno kupuje;
- **delta-plus pristop** pa bodo dolžne uporabljati vse banke, ki opcije tudi izdajajo.

V nadaljevanju bom navedena pristopa bolj podrobno opisala, medtem ko bom same primere izračunov kapitalskih zahtev za tveganje v zvezi z opcijami podala v Prilogi 7 (izračun na podlagi enostavnega pristopa) in Prilogi 8 (izračun na podlagi delta-plus pristopa).

⁷³ Stopnje kreditnega tveganja posameznih komitentov so navedene v odseku diplomskega dela *Kapitalske zahteve za kreditno tveganje*, in sicer v tabeli 2, str. 32.

⁷⁴ **Neto pozicija v določenem blagu** je enaka absolutni vrednosti razlike med dolgimi in kratkimi pozicijami v določenem blagu, izraženih v enotah standardnih mer.

⁷⁵ **Bruto pozicija v določenem blagu** je enaka vsoti absolutnih vrednosti dolgih in kratkih pozicij v tem blagu, izraženih v enotah standardnih mer.

⁷⁶ **Opcija** je prenosljiva pogodba, v kateri prodajalec oz. izdajatelj v zameno za opcijsko premijo daje kupcu oz. imetniku pravico do nakupa (pri nakupni oz. »call« opciji) ali prodaje (pri prodajni oz. »put« opciji) določenega premičnega premoženja ali vrednosti, in sicer v obliki vrednostnih papirjev, valut, obrestnih mer ali blaga, v določenem obdobju (pri ameriški opciji) ali na določen dan (pri evropski opciji) po vnaprej določeni pogodbeni oz. izvršilni ceni (Prohaska, 1999, str. 169).

Enostavni pristop⁷⁷ za izračun kapitalnih zahtev za opcije se lahko uporabljal v dveh primerih:

- za *kupljene nakupne ali prodajne opcije* na vrednostne papirje ali tujo valuto; in sicer se v tem primeru **kapitalska zahteva za opcije** izračuna kot **manjša** izmed:
 - ⇒ vsote kapitalnih zahtev za posebno in splošno pozicijsko tveganje in/ali valutno tveganje osnovnega instrumenta, na katerega se opcija nanaša;
 - ⇒ tržne vrednosti opcije.
- za *kombinacijo pozicij v vrednostnih papirjih ali tuji valuti ter kupljenih opcij za varovanje teh pozicij*⁷⁸, in sicer je v tem primeru **kapitalska zahteva za opcijo** enaka **razliki** med:
 - ⇒ vsoto kapitalnih zahtev za posebno in splošno pozicijsko tveganje in/ali valutno tveganje osnovnega instrumenta, na katerega se opcija nanaša, in
 - ⇒ zneskom, v višini katerega se opcija splača izvršiti (»in the money« opcija)⁷⁹.

Pri **delta-plus pristopu** za izračun kapitalnih zahtev za tveganja v zvezi z opcijami pa bo potrebno najprej tako kot pri ostalih izvedenih finančnih instrumentih⁸⁰ pozicije v opcijah razstaviti na pozicije v osnovnih finančnih instrumentih oz. se bodo obravnavale kot kombinacije hipotetičnih dolgih in kratkih pozicij, vendar s to razliko, da bo pri opcijah potrebno dobljene hipotetične pozicije pomnožiti oz. tehtati z ustrezno delto⁸¹ (**delta vrednost pozicije**). Poleg tega pa je potrebno vedeti, da dolga (kratka) pozicija v nakupni opciji pomeni dolgo (kratko) pozicijo v osnovnem finančnem instrumentu, na katerega se opcija nanaša, tehtano z delto opcije; medtem ko dolga (kratka) pozicija v prodajni opciji pomeni ravno obratno, torej pomeni dolgo (kratko) pozicijo v osnovnem finančnem instrumentu, na katerega se opcija nanaša, tehtano z delto opcije. Tako se npr. pozicije v nakupni opciji na različne finančne instrumente razstavijo na naslednje načine:

⁷⁷ V primeru uporabe enostavnega pristopa, se izračunava kapitalna zahteva samo za opcijo, kapitalnih zahtev za pozicijsko in/ali valutno tveganje za pozicije v osnovnih instrumentih, na katere se opcija nanaša, pa ni potrebno izračunavati, kot je to potrebno pri delta-plus pristopu.

⁷⁸ Obstajata dve možni kombinaciji **varovanja pozicij** v vrednostnih papirjih ali tuji valuti s pomočjo opcij:

- v primeru, ko ima banka **kratko** pozicijo v nekem vrednostnem papirju ali tuji valuti, potem za zaščito te pozicije uporabi **dolgo pozicijo v nakupni opciji** na varovani vrednostni papir ali tujo valuto;
- v primeru, ko ima banka **dolgo** pozicijo v nekem vrednostnem papirju ali tuji valuti, potem za zaščito te pozicije uporabi **dolgo pozicijo v prodajni opciji** na varovani vrednostni papir ali tujo valuto.

⁷⁹ **Nakupna opcija** je v območju »in the money«, ko je tržna cena **večja** od pogodbene;

prodajna opcija pa je v območju »in the money«, ko je tržna cena **manjša** od pogodbene (Prohaska, 1999, str. 170).

⁸⁰ To so: nestandardizirani terminski posli, standardizirane terminske pogodbe in zamenjave.

⁸¹ **Delta**, predstavlja spremembo vrednosti opcije, če se vrednost osnovnega instrumenta, na katerega se opcija nanaša, spremeni za eno enoto. Pri tem je koristno vedeti, da v primeru **nakupne (prodajne) opcije**, je **delta opcije vedno pozitivna (negativna)**, saj vrednost opcije naraste (pade), če cena osnovnega instrumenta naraste (Primeri izračunov kapitalnih zahtev za tržna tveganja, 2002). Za delto se uporabi uradni kazalec, ki ga izračunava borza, na kateri se trguje z opcijami, oz. pri OTC opcijah delto izračuna banka sama ob odobritvi modela s strani Banke Slovenije (Sklep o kapitalni ustreznosti bank in hranilnic, Uradni list RS, št.24/02).

- **pozicija v nakupni opciji na dolžniški vrednostni papir** se razstavi v višini delta vrednosti na:
 - ⇒ pozicijo v dolžniškem vrednostnem papirju, na katerega se opcija nanaša, z zapadlostjo enako zapadlosti tega papirja in
 - ⇒ nasprotno pozicijo v netveganem brezkuponskem dolžniškem vrednostnem papirju z zapadlostjo enako obdobju do izvršitve opcije;⁸²
- **pozicija v nakupni opciji na tujo valuto** se obravnava kot kombinacija:
 - ⇒ pozicije v netveganem brezkuponskem dolžniškem vrednostnem papirju v kupljeni valuti (t.j. pri nakupni opciji v tuji valuti), pomnoženi z delto opcije, z zapadlostjo enako zapadlosti opcije;
 - ⇒ nasprotno pozicije v netveganem brezkuponskem dolžniškem vrednostnem papirju v prodani valuti (t.j. pri nakupni opciji v domači valuti), pomnoženi z delto opcije, z zapadlostjo enako zapadlosti opcije;
- **pozicija v nakupni opciji na terminsko pogodbo na obrestno mero** se razstavi v višini delta vrednosti na:
 - ⇒ pozicijo v netveganem brezkuponskem dolžniškem vrednostnem papirju z zapadlostjo enako obdobju do zapadlosti opcije, povečanim za dogovorjeno trajanje pogodbe, in
 - ⇒ nasprotno pozicijo v netveganem brezkuponskem dolžniškem vrednostnem papirju z zapadlostjo enako obdobju do zapadlosti opcije;
- **pozicija v nakupni opciji na lastniški vrednostni papir** se razstavi v višini delta vrednosti na:
 - ⇒ pozicijo v lastniškem vrednostnem papirju, na katerega se opcija nanaša, in
 - ⇒ nasprotno pozicijo v netveganem brezkuponskem dolžniškem vrednostnem papirju z zapadlostjo enako obdobju do izvršitve opcije.

Tako dobljene delta vrednosti pozicij v osnovnih finančnih instrumentih je potrebno upoštevati pri izračunu kapitalskih zahtev za posebno in splošno pozicijsko tveganje in/ali valutno tveganje. Poleg kapitalskih zahtev za delta tveganje, t.j. kapitalskih zahtev za pozicijsko in/ali valutno tveganje v višini delta vrednosti pozicij v osnovnih finančnih instrumentih, na katere se opcije nanašajo, je pri opcijah potrebno upoštevati tudi druga opcijska tveganja, npr. gama in vega tveganje⁸³.

4.2.3.5 Kapitalske zahteve za tveganje preseganja velikih izpostavljenosti na podlagi postavk trgovanja

Banka, ki bo v skladu s sklepom o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02) v Sloveniji od 31. 12. 2002 dolžna izpolnjevati kapitalske zahteve za tržna tveganja, bo morala ugotavljati svojo skupno izpostavljenost do posamezne osebe ter preverjati

⁸² Če v obdobju do poravnave oz. izvršitve opcije pride do **plačila kupona**, je potrebno dodati še eno **nasprotno** pozicijo v netveganem brezkuponskem dolžniškem vrednostnem papirju v **višini delta vrednosti kupona**, t.j. vrednost kupona pomnožena z delto opcije, z zapadlostjo enako obdobju do dneva plačila kupona.

⁸³ Razlago glej v Prilogi 4 sklepa o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02).

izpolnjevanje omejitev iz veljavnega sklepa o veliki izpostavljenosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02)⁸⁴, pri čemer bo njeno skupno izpostavljenost do posamezne osebe predstavljala ne le izpostavljenost do te osebe iz bančnih postavk, pač pa tudi izpostavljenost do te iste osebe iz postavk trgovanja. Pri tem naj dodam, da bo morala banka ugotavljati izpostavljenost do posamezne osebe **ločeno** za bančne postavke in postavke trgovanja. In sicer bo prvo, t.j. izpostavljenost do posamezne osebe **iz bančnih postavk**, izračunala v skladu s *sklepom o veliki izpostavljenosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02)*, medtem ko bo izpostavljenost do posamezne osebe iz **postavk trgovanja** izračunala v skladu s 33. točko *sklepa o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02)*, ki jo definira **kot vsoto presežka dolgih pozicij nad kratkimi pozicijami** v vseh finančnih instrumentih, izdanih od posamezne osebe, presežka dolgih pozicij nad kratkimi pozicijami v istem blagu, kupljenem ali prodanem od te iste posamezne osebe, ter izpostavljenosti zaradi tveganja neizpolnitve nasprotne stranke iz pogodb s to isto posamezno osebo (v višini zneska pred množenjem s stopnjo kreditnega tveganja, ki pripada tej v poslu nasprotni osebi).

Kot sem na začetku tega odseka diplomskega dela omenila, skupna izpostavljenost do posamezne osebe ne bo smela presegati omejitev iz sklepa o veliki izpostavljenosti (Uradni list RS, št. 24/02), vendar ker bo lahko banka, ki bo dolžna izpolnjevati kapitalne zahteve za tržna tveganja, v izračun kapitala banke vključila tudi uporabljeni ustrezni dodatni kapital II, bo lahko omejitve iz navedenega sklepa presegla, vendar le ob pogoju, da bo presežna izpostavljenost do posamezne osebe izvirala izključno iz postavk trgovanja. V tem primeru bo banka dolžna poleg vseh ostalih kapitalnih zahtev za tržna tveganja dodatno izpolnjevati še kapitalno zahtevo za tveganje preseganja velikih izpostavljenosti na podlagi trgovanja. Ta kapitalna zahteva se bo izračunavala na podlagi pozicij ter izpostavljenosti (t.j. pozicij v finančnih instrumentih in blagu ter izpostavljenosti zaradi tveganja neizpolnitve nasprotne stranke) iz postavk trgovanja in izpostavljenosti iz bančnih postavk (t.j. izpostavljenosti kreditnemu in valutnemu tveganju) do tiste osebe, katere vsota kapitalnih zahtev za posebno pozicijsko tveganje in za tveganje neizpolnitve nasprotne stranke bo najvišja.

⁸⁴ Omejitve iz navedenega sklepa se nanašajo na izpostavljenost posamezne banke pri njenem poslovanju zgolj na podlagi bančnih postavk, in sicer so omejitve sledeče (Ur.l. RS, št. 24/02):

- izpostavljenost banke do posamezne osebe iz bančnih postavk ne sme presegati višine 25% kapitala banke;
- izpostavljenost banke do odvisne osebe, obvladujoče osebe, sestrskih oseb iz bančnih postavk ne sme presegati višine 20% kapitala banke;
- vsota vseh velikih izpostavljenosti banke, t.j. vsota vseh izpostavljenosti banke do posameznih oseb, katerih vrednost dosega ali presega 10% kapitala banke, ne sme presegati 800% višine kapitala banke;

pri čemer se za kapital banke upošteva seštevek temeljnega kapitala in le dodatnega kapitala I, zmanjšan za odbitne postavke.

Postopek izračuna kapitalske zahteve za tveganje preseganja izpostavljenosti na podlagi trgovanja bo sledeč⁸⁵:

- 1) kratke pozicije pobotamo s tistimi dolgimi pozicijami, za katere velja najvišja utež za posebno pozicijsko tveganje oz. tveganje neizpolnitve nasprotne stranke;
- 2) preostale (neto) dolge pozicije razvrstimo v naraščajočem vrstnem redu glede na njihove uteži za posebno pozicijsko tveganje oz. tveganje neizpolnitve nasprotne stranke;
- 3) izračunamo »prosti kapital« za pokrivanje izpostavljenosti iz postavk trgovanja, in sicer kot razliko med dopustno skupno izpostavljenostjo, t.j. 25% kapitala banke⁸⁶, in izpostavljenostjo iz bančnih postavk, t.j. kreditno in valutno izpostavljenostjo;
- 4) za znesek »prostega kapitala« za pokrivanje izpostavljenosti iz postavk trgovanja, izračunanega v predhodni alineji, zmanjšamo tiste preostale (neto) dolge pozicije, za katere velja najnižja utež za posebno pozicijsko tveganje oz. tveganje neizpolnitve nasprotne stranke, in s tem dosežemo prag največje skupne dopustne izpostavljenosti oz. dobimo znesek presežene izpostavljenosti iz postavk trgovanja;
- 5) preostale (neto) pozicije, ki sestavljajo presežno izpostavljenost, zopet razvrstimo v naraščajočem vrstnem redu glede na njihove uteži za posebno pozicijsko tveganje oz. tveganje neizpolnitve nasprotne stranke;
- 6) končno lahko izračunamo kapitalsko zahtevo za tveganje preseganja izpostavljenosti na podlagi trgovanja, njena višina pa je odvisna od tega, koliko časa obstaja presežna izpostavljenost:
 - če presežna izpostavljenost obstaja **manj kot 10 dni**, je kapitalska zahteva enaka **2-kratniku** vsote kapitalskih zahtev za posebno pozicijsko tveganje in/ali tveganje neizpolnitve nasprotne stranke, ki ustreza pozicijam oz. izpostavljenostim, ki sestavljajo presežno izpostavljenost,
 - če presežna izpostavljenost obstaja **10 dni ali več**, se kapitalska zahteva izračuna z množenjem kapitalskih zahtev za posebno pozicijsko tveganje in/ali tveganje neizpolnitve nasprotne stranke, ki ustreza pozicijam oz. izpostavljenostim, ki sestavljajo presežno izpostavljenost, z **ustreznimi faktorji** iz tabele 7 (str. 45).

Tabela 7: Faktorji za izračun kapitalskih zahtev za tveganje preseganja izpostavljenosti na podlagi trgovanja

Preseganje omejitev (kot delež v kapitalu)	Faktor
(1)	(2)
Do 40%	2
Od 40% do 60%	3
Od 60% do 80%	4
Od 80% do 100%	5
Od 100% do 250%	6
Preko 250%	9

Vir: Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, tabela G).

⁸⁵ Primer izračuna kapitalske zahteve za tveganje preseganja izpostavljenosti na podlagi trgovanja – glej Prilogo 9.

⁸⁶ V izračun kapitala je vključen tudi znesek uporabljenega ustreznega dodatnega kapitala II.

4.2.4 UPORABA INTERNIH MODELOV ZA IZRAČUN KAPITALSKIH ZAHTEV ZA VALUTNO TVEGANJE IN TRŽNA TVEGANJA

Možnost uporabe internih modelov za namen določanja kapitalskih zahtev ob predhodni pridobitvi soglasja s strani Banke Slovenije⁸⁷ je bila bankam zaenkrat dana samo za področje valutnih tveganj, s sedaj veljavnim sklepom o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02) pa bodo, seveda zopet ob predhodni pridobitvi soglasja s strani Banke Slovenije, banke lahko uporabljale interne modele za izračun kapitalskih zahtev ne samo za **valutno tveganje**, temveč tudi za nekatera tržna tveganja, in sicer za **splošno pozicijsko tveganje** in za **tveganje spremembe cen blaga**. Poleg načina določanja kapitalskih zahtev za tržna tveganja na podlagi internih modelov so v sklepu predpisani tudi številni kriteriji, ki morajo biti izpolnjeni za formalno odobritev internih modelov s strani nadzornikov.

5 GIBANJE KAPITALSKE USTREZNOSTI BANK V SLOVENIJI V OBDOBJU 1994 - 2001

Gibanje kapitalске ustreznosti⁸⁸ slovenskih bank od konca leta 1993 lahko v grobem razdelimo na dve obdobji, povečanje do konca leta 1995, ko je le-ta dosegla 21,5%, in za tem padanje. Natančneje lahko drugo obdobje razdelimo na »nihajoče« do sredine leta 1997, saj je ustreznost v prvem polletju 1997 celo porasla, »intenzivno padajoče« od junija 1997 do junija 1999 in potem »umirjeno padajoče« od junija 1999 (Remšak, 2001, str. 10). Umirjeno padajoče obdobje se je nadaljevalo vse do konca leta 2000, nato je bilo gibanje kapitalске ustreznosti bank v Sloveniji v obdobju od decembra 2000 do junija 2001 konstantno, in sicer je količnik le-te znašal povprečno 13,5%; medtem ko je v drugi polovici leta 2001 kapitalska ustreznost bank v Sloveniji zopet začela intenzivno padati (glej sliko 7, str. 47).

Do leta 1995 je količnik kapitalске ustreznosti bank v Sloveniji naraščal, kar je bilo posledica zahtev banke Slovenije po višjem kapitalu bank za pridobitev posameznih pragov licenc. Po letu 1995, ko je dosegel količnik kapitalске ustreznosti bank maksimum pri 21,5 %, je začel padati. Padajoči trend se je nadaljeval tudi po sprejetju sklepa o izračunu kapitala, kapitalskih

⁸⁷ Informativno naj navedem, da je do 15. 7. 2002 za uporabo internega modela za izračun kapitalskih zahtev zaprosila le ena banka v Sloveniji, vendar ji ga Banka Slovenije ni odobrila (interni podatki Banke Slovenije, 2002).

⁸⁸ **Količnik kapitalске ustreznosti** je razmerje med **kapitalom, zmanjšanim za določene odbitne postavke in prekoračena stanja v kapitalu nefinančnih organizacij, in vsoto tveganju prilagojene aktive ter drugim tveganjem prilagojenih postavk**. Količnik kapitalске ustreznosti mora znašati **najmanj 8%**.

Kapital izračunamo kot seštevek temeljnega, dodatnega kapitala I in uporabljenega ustreznega dodatnega kapitala II.

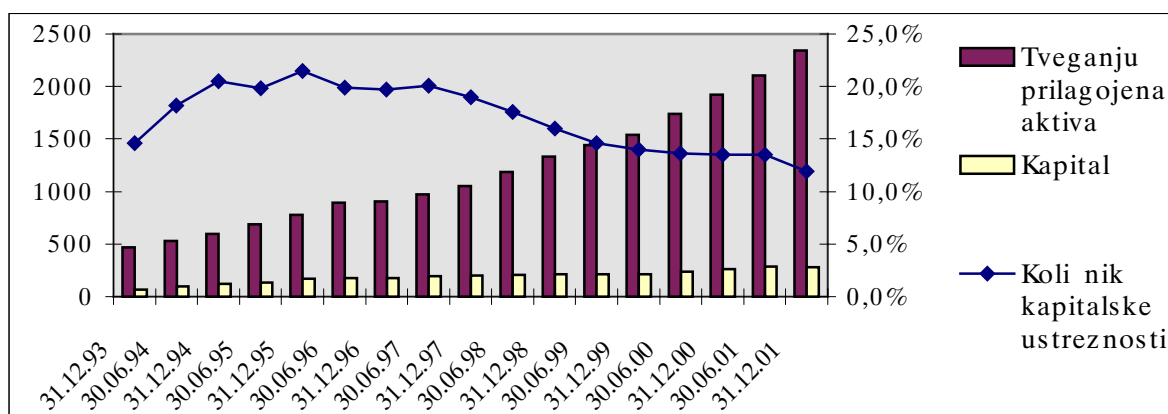
Tveganju prilagojena aktiva je seštevek posameznih bančnih postavk, tehtanih z določeno stopnjo kreditnega tveganja.

Drugim tveganjem prilagojene postavke so enake seštevku kapitalskih zahtev za valutno tveganje in tržna tveganja, pomnoženim z 12,5 (t.j. z recipročno vrednostjo od 8%).

zahtev in kapitalske ustreznosti bank in hranilnic maja 1999, ki je prinesel nekaj novosti v izračunu kapitala. V dodatni kapital se niso več uvrščale rezervacije na komitente, razvrščene v skupino A, dobiček tekočega poslovnega leta (do višine 50% po odbitku davkov in drugih dajatev) se je vključeval v temeljni kapital le, če je višino dobička potrdil pooblaščen revizor, od kapitala pa se je odštela celotna postavka neopredmetenih dolgoročnih sredstev. Spremembe pa so bile uvedene tudi pri tveganju prilagojeni aktivni, in sicer strožje tehtanje izpostavljenosti do bank, vključitev izvedenih finančnih instrumentov ter strožje tehtanje aktivne zavarovane s premoženjem (nižji ponder le za zavarovanje z nepremičninami). (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2000 in prvi polovici leta 2001, 2001, str. 47).

V skladu z zakonom o bančništvu in sklepom o izračunu kapitala, kapitalskih zahtev in kapitalske ustreznosti bank in hranilnic iz maja 1999, ki v izračun količnika kapitalske ustreznosti vključujeta tudi drugim tveganjem prilagojene postavke, so banke in hranilnice prvič po stanju 30. 6. 2000 poročale o valutnim tveganjem prilagojenih postavkah, ki so na ta dan za vse banke v Sloveniji znašale 48,1 mia SIT (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 1999 in prvi polovici leta 2000, 2000, str. 52).

Slika 7: Gibanje tveganju prilagojene aktivne in kapitala (v mia SIT) in količnik kapitalske ustreznosti (v %) bank v Sloveniji

Vir: Interni podatki Banke Slovenije, 2002.

V zvezi z zadnjim letom proučevanega obdobja pa lahko povemo sledeče, in sicer je količnik kapitalske ustreznosti bank v Sloveniji 31. 12. 2001 znašal 11,9%, 31. 12. 2000 pa 13,5%. Kapital, zmanjšan za določene odbitne postavke in prekoračena stanja v kapitalu nefinančnih organizacij, se je 31. 12. 2001 povečal za 7,7% nominalno glede na 31. 12. 2000, tveganju prilagojena aktiva in valutnim tveganjem prilagojena aktiva pa v istem obdobju za 21,6%. Višina kapitalske ustreznosti se je med bankami precej razlikovala, in sicer je konec marca 2001 najvišji kapitalski količnik banke znašal 26,2%, najnižji pa 9,1% (Interni podatki Banke Slovenije, 2002).

SKLEP

Kapital banke oz. njegova višina, ki je osrednja tema pričujočega diplomskega dela, je ključnega pomena pri poslovanju posamezne banke, saj praktično odloča o njeni solventnosti – o njenem preživetju. Ker pa propad ene banke lahko povzroči propad tudi drugih in tako posledično krizo celotnega finančnega sistema, odgovor na navidezno enostavno vprašanje, koliko kapitala naj ima posamezna banka, ne zadeva le lastnikov in poslovodstva banke, temveč tudi organe oz. institucije regulative in nadzora bank, katerih cilj ni posamezni banki preprečevati opravljanje tveganih aktivnosti, ki so glavni krivec za propad bank v sodobnem svetu, temveč izboljšati varnost v bančništvu oz. preprečevati sprejemanje tveganj, ki lahko spravijo v nevarnost deponente in stabilnost celotnega finančnega sistema. V ta namen omenjene institucije, tako na mednarodni ravni kot tudi na nacionalni ravni, predpisujejo določena pravila oz. predpise o najmanjšem znesku kapitala bank.

V slovenskem bančnem prostoru ima funkcijo regulatorja in nadzornika bank Banka Slovenije, katere določila o najmanjšem znesku kapitala bank so se od denarne osamosvojitve Slovenije pa do danes večkrat spremenila, saj je v naši državi v zadnjih dobrih desetih letih prišlo do številnih družbenoekonomskih sprememb tako v celotnem gospodarstvu kot tudi v samem bančnem sektorju. Po mojem mnenju je na podlagi analize vseh slovenskih predpisov na področju najmanjšega zneska kapitala bank smiselno razdeliti dve obdobji: na obdobje, ko je pravna ureditev poslovnega bančništva temeljila na zakonu o bankah in hranilnicah, t.j. od denarne osamosvojitve pa do začetka leta 1999, ter na obdobje, ko to področje ureja zakon o bančništvu, t.j. od 20. 2. 1999 dalje. Razlog razdelitve so različni dejavniki oz. določila predpisov, ki so poglavitno vplivala na višino najmanjšega zneska kapitala bank v določenem časovnem trenutku. Tako je bil v začetku devetdesetih let odločilni dejavnik, ki je vplival na višino najmanjšega zneska kapitala bank v Sloveniji, prag oz. višina zneska kapitala, potrebna za pridobitev dovoljenja za opravljanje posameznih vrst bančnih storitev. Glavni namen ukrepov Banke Slovenije je bil spodbuditi proces konsolidacije slovenskih bank, saj jih je bilo količinsko gledano glede na relativno majhno gospodarstvo takrat preveč oz. so bile premajhne. Danes, ko je struktura slovenskega bančnega sektorja mnogo bolj ustrezna predvsem zaradi odprave družbene lastnine, ko je v skladu z evropsko bančno regulativo uzakonjena univerzalna bančna licenca in ko naš bančni trg z vidika pestrosti uporabe različnih finančnih instrumentov ne zaostaja več toliko za razvitimi trgi, predstavljajo odločujoči dejavnik, ki vpliva na višino najmanjšega zneska kapitala bank v Sloveniji, kapitalske zahteve za pokrivanje tveganj, ki jim je posamezna banka izpostavljena pri svojem vsakodnevnem poslovanju, ter kapitalske zahteve za prekoračena stanja v kapitalu nefinančnih organizacij. Potrebno je dodati, da so morale naše banke kapitalske zahteve za kreditno tveganje izračunavati in izpolnjevati že od konca leta 1993, za valutno tveganje pa od sredine leta 2000, medtem ko je izračunavanje in izpolnjevanje kapitalskih zahtev za tržna tveganja na podlagi sklepa o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic iz marca 2002 odloženo predvidoma na konec tega leta. Za prehodno obdobje v zvezi z določili omenjenega sklepa za tržna tveganja do konca leta 2002 se je Banka Slovenije odločila predvsem zato, ker že sami

izračuni kapitalnih zahtev za tveganja niso enostavni, kaj šele razmejevanje postavk na bančne postavke in postavke trgovanja, kar je v bistvu osnova za določitev kapitalnih zahtev za tržna tveganja kot tudi za presojo, ali bodo banke sploh zavezane k njihovem izpolnjevanju. Poleg tega pa bodo banke v tem prehodnem obdobju lahko poskrbele za ustrezno organizacijsko, informacijsko-tehnološko in drugo podlago, ki bo potrebna za učinkovito izpolnjevanje vseh novih zahtev, povezanih s tržnimi tveganji.

Iz navedenega sledi, da se bodo morale banke v Sloveniji z vidika izpolnjevanja kapitalnih zahtev v prihodnje ukvarjati predvsem s preučevanjem izračunavanja kapitalnih zahtev za tržna tveganja, Banka Slovenije, kot regulatorna in nadzorna institucija bank v Sloveniji, pa z nadzorom, ali banke dosledno izpolnjujejo kapitalne zahteve tako za kreditno in valutno tveganje kot tudi za vsa tržna tveganja. Seveda pa je potrebno dodati, da bodo morale tako posamezne banke kot tudi Banka Slovenije ažurno slediti spremembam v bančni regulativi na področju kapitala in minimalnih kapitalnih zahtev, ki jih narekujejo najrazvitejše države sveta, t.j. spremembam v baselskih kapitalnih standardih in direktivah EU. Slovenija kot država kandidatka za vstop v EU bo tako ali tako morala prilagoditi oz. uskladiti svojo zakonodajo in regulativo z evropsko, ki pa na tem področju s svojimi direktivami v veliki meri sledi dokumentom iz Basla. Zadnji baselski dokument, izdan januarja 2001, ki so ga poimenovali kar Novi baselski kapitalni sporazum (*The New Basel Capital Accord*), lahko označimo kot prelomnico v kapitalni regulativi bank, saj s tem, ko vključuje zunanje ratinge pri standardiziranem pristopu merjenja kreditnega tveganja in možnost uporabe internih ratingov bank pri razvrščanju komitentov, predstavlja prehod iz regulative, temelječe na pravilih, na procesno orientirano regulativo, ki upošteva tako hiter tehnološki napredek kot tudi številne finančne inovacije ter s tem dejanska tveganja, ki jim je posamezna banka izpostavljena pri svojem vsakodnevnem poslovanju. Predlagane spremembe bančne regulative na področju kapitalne ustreznosti oz. minimalnih kapitalnih zahtev so zelo kompleksne in nedokončne, zato je predvidevanje njihovih posledic in učinkov na poslovanje slovenskih bank zelo težavno (Sušnik, 2001, str. 38). Nedvomno pa lahko predvidevamo sledeče, in sicer bo v Sloveniji zaradi majhnega števila rangiranih podjetij smotrno razmišljati o razvoju internih modelov za razvrščanje komitentov v bankah oz. njihovi potrebni nadgradnji, saj je pri večini slovenskih bank interni sistem za razvrščanje komitentov sestavljen le iz tradicionalne analize (Sušnik, 2001, str. 34). Seveda pa bo za uporabo teh v regulatorne namene potrebno predhodno opraviti poseg v zakon v bančništvu, ki zaenkrat uzakonja standardiziran pristop k ugotavljanju kapitalnih zahtev, katerega bistvo je določanje tveganosti terjatev in njihovo posledično tehtanje pri izračunu tveganju prilagojene aktive na podlagi enotno predpisanih kriterijev (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2000 in prvi polovici leta 2001, 2001, str. 58).

LITERATURA

1. Amendment to The Capital Accord to incorporate market risks. Basle: Basel Committee on Banking Supervision, 1996. 54 str.
2. Borak Neven: Bančne direktive Evropske skupnosti. Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 1996. 246 str.
3. Borak Neven: Banke, država in Evropska unija. Zbornik 5. strokovnega posvetovanja o bančništvu. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 1999, str. 37-48.
4. Borak Neven: Bazelska načela preudarnega bančnega poslovanja. Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 1998. 96 str.
5. Borak Neven: Bazelski kapitalski standardi. Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 1997. 80 str.
6. Borak Neven: Domače bančništvo in iskanje bančnega modela. Zbornik 1. strokovnega posvetovanja o bančništvu. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 1995, str. 28-47.
7. Dewatripont Mahhias, Tirole Jean: The Prudential Regulation of Banks. Cambridge: The MIT Press, 1994. 262 str.
8. Dimovski Vlado, Gregorič Aleksandra: Temelji bančništva. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 181 str.
9. Graddy Duane B., Spencer Austin H.: Managing Commercial Banks. New Jersey: Prentice-Hall International, 1990. 769 str.
10. Hempel George H., Simonson G. Donald, Coleman Alan B.: Bank Management. 4th edition. New York: John Wiley & Sons, 1994. 857 str.
11. Hilferding Rudolf: Finančni kapital. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1980. 435 str.
12. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. Basle: Basel Committee on Banking Supervision, 1988. 28 str.
13. Jorion Philippe: Value at Risk – The New Benchmark for Controlling Market Risk. Chicago: Irwin – Professional Publishing, 1997. 332 str.
14. Karacadag Cem, Taylor Michael W.: The new capital adequacy framework: Institutional Constraints and Incentive Structures. Washington: IMF Working Paper, 2000, 93, 40 str.
15. Kavčič Marija: Regulacija in nadzor bank. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 103 str.
16. Klapš Srečko: Novi jamstveni kapital bank. Kapital, Maribor, 1995, 115, str. 26-28.
17. Krumberger Matej: Nadzor bančnega poslovanja in obvladovanje tveganj v slovenskem bančništvu: izkušnje, problemi in priporočila. Zbornik 6. strokovnega posvetovanja o bančništvu. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 2000, str. 71-81.
18. Kukanja Peter: Kapital bank v Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 52 str.
19. Majcen Vida: Izračun kapitala med baselskimi standardi in zahtevami evropske direktive. Zbornik 7. strokovnega posvetovanja o bančništvu. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 2001, str. 7-24.
20. Matten Chris: Managing Bank Capital – Capital Allocation and Performance Measurement. Chichester: John Wiley & Sons, 2000. 341 str.

21. Mishkin Frederic S.: *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. 6th edition. Boston: Addison-Wesley, 2001. 388 str.
22. Mohorič Saša: *Gradivo za vaje za mednarodne finance*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2001, 40 str.
23. Muhič Mateja: *Spremljanje likvidnostnega tveganja v bankah*. Zbornik 6. strokovnega posvetovanja o bančništvu. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 2000, str. 71-81.
24. *Overview of The New Basel Capital Accord*. Basle: Basel Committee on Banking Supervision, 2001. 37 str.
25. Pešec Tomaž: *Kreditno tveganje pri bančnem poslovanju*. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 83 str.
26. Pirc Miroslava: *Bančni kapital*. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 48 str.
27. *Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 1997 in prvi polovici leta 1998*. Ljubljana: Banka Slovenije, 1998. 68 str.
28. *Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 1998 in prvi polovici leta 1999*. Ljubljana: Banka Slovenije, 1999. 91 str.
29. *Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 1999 in prvi polovici leta 2000*. Ljubljana: Banka Slovenije, 2000. 93 str.
30. *Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2000 in prvi polovici leta 2001*. Ljubljana: Banka Slovenije, 2001. 97 str.
31. Prohaska Zdenko: *Finančni trgi*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 205 str.
32. Remšak Franc, Šuler Tatjana: *Gibanje kapitalske ustreznosti bank v Sloveniji ter vpliv povezovanja bank na kapitalsko ustreznost bank in bančnega sistema*. Prikazi in analize, Banka Slovenije, Ljubljana, 2001, 3, str. 7-27.
33. Ribnikar Ivan: *Bančni kapital*. Bančni vestnik, Ljubljana, 1993, 1-2, str. 46.
34. Ribnikar Ivan: *Denarni sistem in denarna teorija, 1. del*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1997, 336 str.
35. Ribnikar Ivan: *Kreditna in druga bančna tveganja*. Bančni vestnik, Ljubljana, 1994, 1-2, str. 44-45.
36. Ribnikar Ivan: *Lastniški kapital bank v Sloveniji*. Bančni vestnik, Ljubljana, 1993a, 9, str. 3-4.
37. Saunders Anthony: *Financial Institutions Management: a modern perspective*, Burr Ridge: Irwin, 1994. 614 str.
38. Sušnik Saša: *Mednarodna regulativa kapitala in kapitalske ustreznosti bank*. Bančni vestnik, Ljubljana, 1998, 3, str. 7-11.
39. Sušnik Saša: *Posledice uveljavitve novega baselskega sporazuma za slovenske banke*. Zbornik 7. strokovnega posvetovanja o bančništvu. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 2001, str. 25-39.
40. Sušnik Saša: *Predlagane spremembe mednarodnih standardov kapital in kapitalske ustreznosti bank*. Zbornik 6. strokovnega posvetovanja o bančništvu. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 2000, str. 21-32.

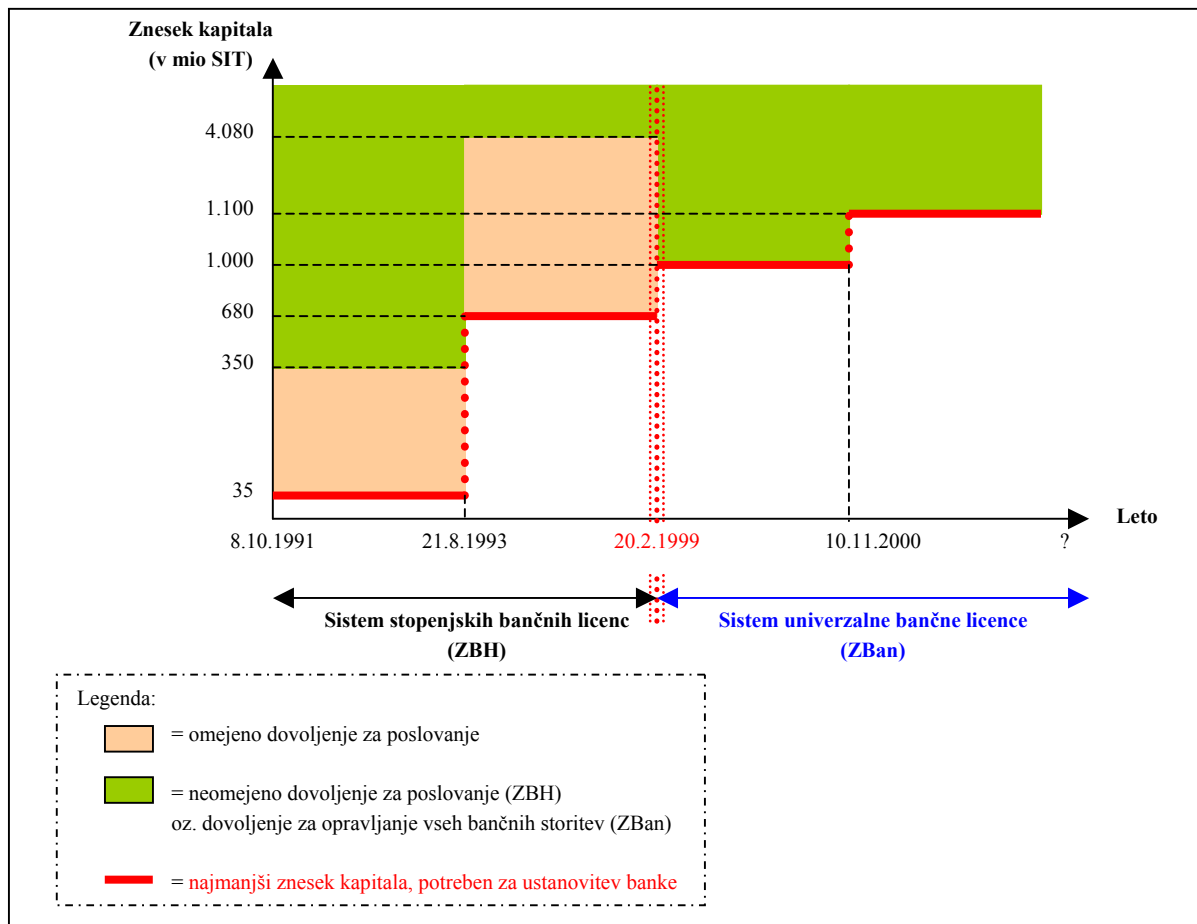
41. Sušnik Saša: Prihodnost baselskih kapitalskih standardov (1). Bančni vestnik, Ljubljana, 2001a, 4, str. 40-46.
42. The New Basel Capital Accord. Basle: Basel Committee on Banking Supervision, 2001. 133 str.
43. Turk Ivan, Kavčič Slavka, Kotec-Novak Majda, Koželj Stanko, Melavc Dane, Odar Marjan: Finančno računovodstvo. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 1999. 840 str.
44. Zorman David: Določanje optimalne višine kapitala banke z uporabo modelov za obvladanje kreditnih tveganj. Naše gospodarstvo, Ljubljana, 2001, 1-2, str. 131-142.

VIRI

1. Gradivo iz seminarja Bonitetna bančna regulativa (izvajalec: Banka Slovenije, oddelek Nadzor bančnega poslovanja). Ljubljana, Združenje bank Slovenije, 21. marec 2001.
2. Gradivo iz seminarja Kapitalske zahteve za tržna tveganja (izvajalec: Banka Slovenije, oddelek Nadzor bančnega poslovanja). Ljubljana, Združenje bank Slovenije, 14. maj 2002.
3. Interni podatki Banke Slovenije (oddelek Nadzor bančnega poslovanja), 2002.
4. Primeri izračunov kapitalskih zahtev za tržna tveganja (interno gradivo Banke Slovenije, oddelek Nadzor bančnega poslovanja), maj 2002.
5. Sklep o izračunu kapitala, kapitalskih zahtev in kapitalске ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št.32/99, 122/00).
6. Sklep o kapitalске ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 16/01, 82/01, 103/01).
7. Sklep o kapitalске ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02).
8. Sklep o načinu izračuna kapitalске ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št.55/93, 66/93, 46/94, 10/95, 54/95, 25/97).
9. Sklep o pogojih in merilih za izdajo dovoljenja za poslovanje bank (Uradni list RS, št. 59/92, 51/93, 6/97, 29/97).
10. Sklep o ugotavljanju in poročanju vrednosti naložb bank in hranilnic v kapital nefinančnih organizacij in opredmetenih osnovnih sredstev (Uradni list RS, št. 42/99).
11. Sklep o uskladitvi zneskov najnižjega osnovnega kapitala banke, zajamčene vloge in najnižjega zneska kapitala hranilnice (Uradni list RS, št. 102/00).
12. Sklep o veliki izpostavljenosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 32/99, 71/01).
13. Slovenski računovodski standardi (SRS 8 in 31, Uradni list RS, št. 117/01).
14. Zakon o bančništvu – ZBan (Uradni list RS, št. 7/99, 59/01).
15. Zakon o bankah in hranilnicah – ZBH (Uradni list RS, št.1/91-I, 38/92, 46/93, 45/94).

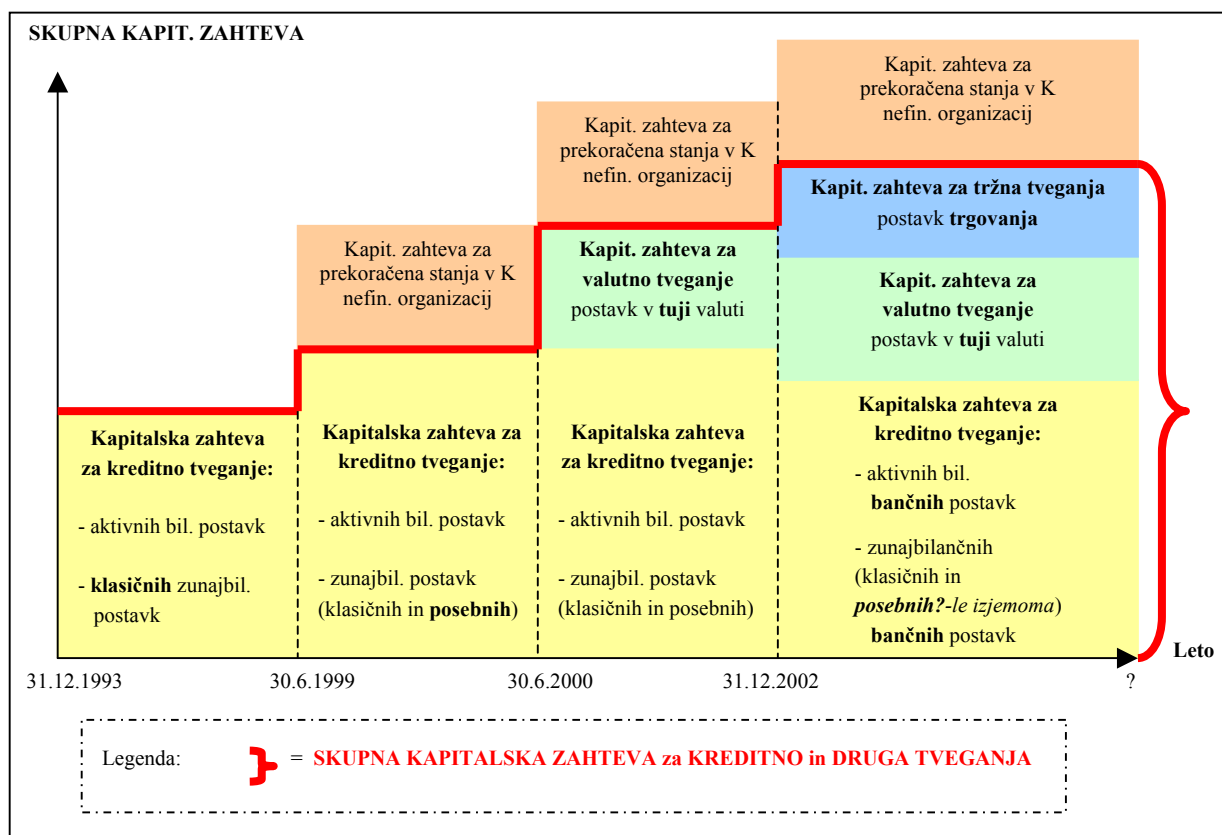
PRILOGE

PRILOGA 1: Slikovni prikaz najmanjšega zneska kapitala bank v Sloveniji, potrebnega za pridobitev dovoljenja za opravljanje bančnih storitev, skozi čas

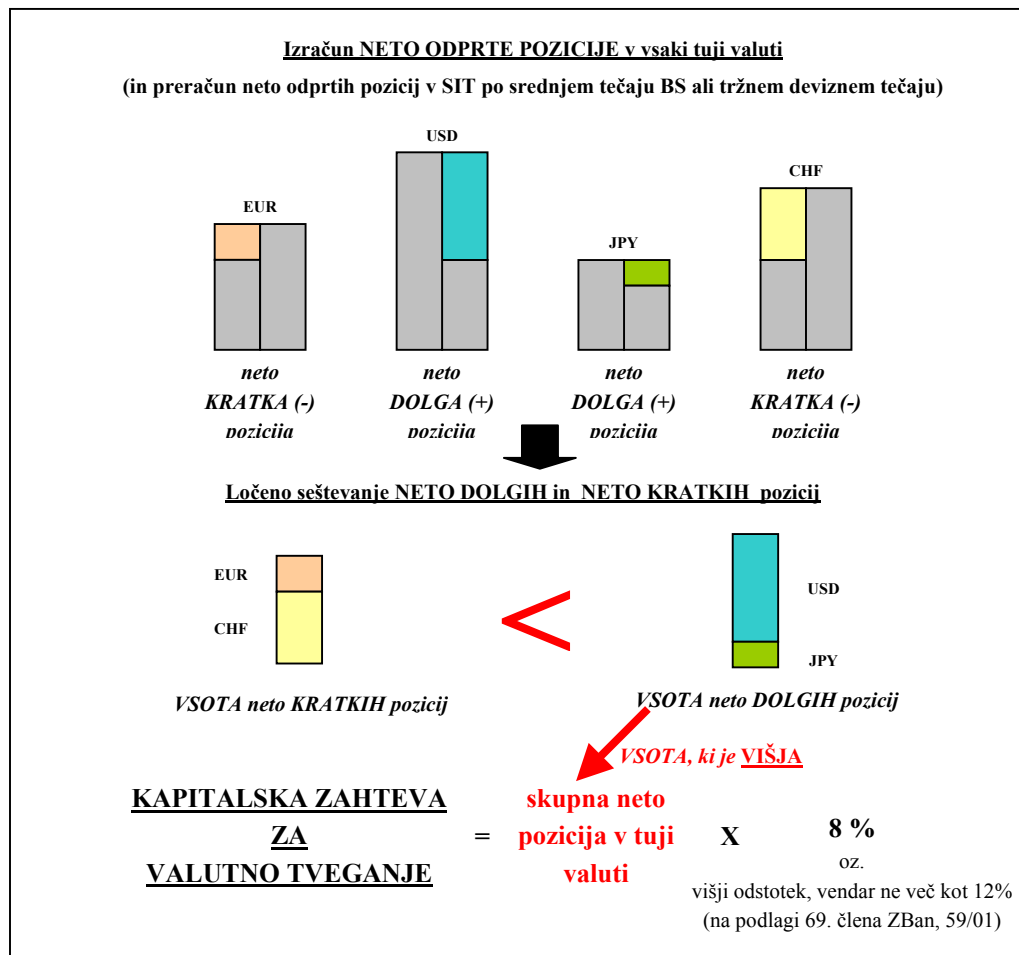
Vir: Lasten prikaz.

PRILOGA 2: Slikovni prikaz skupne kapitalske zahteve za banke v Sloveniji skozi čas

Vir: Lasten prikaz.

PRILOGA 3: Slikovni prikaz izračuna kapitalskih zahtev za valutno tveganje

Vir: Dopolnjeno po gradivu iz seminarja Bonitetna bančna regulativa, 2001.

PRILOGA 4: Primer izračuna kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti

Banka ima naslednje trgovalne pozicije (postavke trgovanja):

- obveznico prvovrstne nemške banke, katere tržna vrednost je 13,33 mio EUR, s preostalo zapadlostjo 8 let (8% - nekuponska obrestna mera);
- državno obveznico s tržno vrednostjo 75 mio EUR preostalo zapadlostjo 2 meseca in kuponsko obrestno mero 7%;
- obrestno zamenjavo v vrednosti 150 mio EUR s preostalo dobo zapadlosti 7,2 leti; banka prejema spremenljivo obrestno mero in plačuje fiksno; naslednja določitev obrestne mere bo čez 9 mesecev;
- dolgo pozicijo v terminski pogodbi na obveznico, vredni 50 mio EUR; poravnava čez 6 mesecev; zapadlost državne obveznice, na katero se terminska pogodba nanaša, je 3,5 let.

Razvrstitev pozicij v zapadlostne razrede in tehtanje, nato pa izravnavanje

Razred	Skupina 1				Skupina 2			Skupina 3					
	0-1	1-3	3-6	6-12	1-2	2-3	3-4	4-5	5-7	7-10	10-15	15-20	Nad 20
	meseci				leta								
Pozicija (v mio EUR)		+75	-50	+150			+50			-150			
										+13,33			
Utež (v %)	0,0	0,20	0,40	0,70	1,25	1,75	2,25	2,75	3,25	3,75	4,50	5,25	6,00
Tehtana pozicija		+0,15	-0,20	+1,05			+1,125			-5,625			
										+0,5			
Izravnava po razredih										Izravnano 0,5 (neizravnano -5,125)			
Izravnava po skupinah	Sk 1: +1,20 in -0,20 Izravnano 0,20 (neizravnano +1,00)												
Izravnava med 1/2 in 2/3							Med 2 in 3: +1,125 in -5,125 Izravnano 1,125 (neizravnano -4)						
Izravnava med 1/3	Med 1 in 3: +1,00 in -4 Izravnano 1 (neizravnano -3)												

Izračun kapitalske zahteve za splošno pozicijsko tveganje

	Pozicija (v EUR)	Kapitalska zahteva (v EUR)
10% vsote izravnanih pozicij v vseh razredih	500.000	50.000
40% izravnane pozicije skupine 1	200.000	80.000
30% izravnane pozicije skupine 2		
30% izravnane pozicije skupine 3		
40% izravnane pozicije med skupinama 1 in 2		
40% izravnane pozicije med skupinama 2 in 3	1.125.000	450.000
150% izravnane pozicije med skupinama 1 in 2	1.000.000	1.500.000
100% preostale neizravnane pozicije	3.000.000	3.000.000
KAPITALSKA ZAHTEVA ZA SPLOŠNO POZICIJSKO TVEGANJE		5.080.000

Izračun kapitalske zahteve za posebno pozicijsko tveganje

Vse pozicije iz trgovalnega portfelja so uvrščene v skladu s tabelo B v sklepu (v diplomskem delu je to tabela 3 na str. 37) v postavke brez posebnih tveganj (utež 0%), zato je kapitalska zahteva za posebno pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi instrumenti v konkretnem primeru enaka 0.

SKUPNA KAPITALSKA ZAHTEVA ZA POZICIJSKO TVEGANJE = 5.080.000 EUR

Vir: Gradivo iz seminarja Kapitalske zahteve za tržna tveganja, 2002.

PRILOGA 5: Primer izračuna kapitalske zahteve za pozicijsko tveganje v zvezi z lastniškimi finančnimi instrumenti

Banka ima v svojem trgovalnem portfelju 100 delnic podjetja X, katerih trenutna tržna cena znaša 8.000, kratko pa je prodala 25 teh delnic. Poleg tega banka terminsko proda 50 delnic podjetja Y po ceni 6.050 z zapadlostjo 30 dni. Današnja cena delnice Y je na trgu 6.000.

Banka ima naslednje pozicije:

- **Neto dolgo** pozicijo v **delnici X** v višini **600.000** ($8.000 \times 100 - 8.000 \times 25$)
- **Kratko** pozicijo v **delnici Y** v višini **300.000** (6.000×50)
- **Dolgo** pozicijo v **netveganem brezakuponskem dolž. VP** v višini **302.500** (6.050×50)

Kapitalska zahteva za posebno pozicijsko tveganje:

$$4\% \times \text{skupna bruto pozicija} = 0,04 \times (600.000 + 300.000) = \mathbf{36.000}$$

Kapitalska zahteva za splošno pozicijsko tveganje:

$$8\% \times \text{skupna neto pozicija} = 0,08 \times (600.000 - 300.000) = \mathbf{24.000}$$

Kapitalska zahteva za implicitno obrestno tveganje: $0,2\% \times 302.500 = \mathbf{605}$

SKUPNA KAPITALSKA ZAHTEVA ZA POZICIJSKO TVEGANJE = 60.605

Vir: Primeri izračunov kapitalskih zahtev za tržna tveganja, 2002.

PRILOGA 6: Primer izračuna kapitalske zahteve za tveganje neizpolnitve nasprotne stranke

Prvega avgusta banka A proda obveznico z nominalno vrednostjo 1.000.000 EUR po tečaju 101.12 (vključno s pripisanimi obrestmi) podjetju. Datum poravnave je 3. avgust. Tretjega avgusta banka izroči obveznico, medtem ko podjetje ne plača dogovorjenega zneska. 29. avgusta plačilo še vedno ni izvršeno, tečaj obveznice pa na ta dan znaša 99.89 (vključno s pripisanimi obrestmi).

Kapitalske zahteve za tveganje poravnave:

- Standardni postopek (% od razlike v ceni):
 $1.000.000 \text{ EUR} \times [101.12 - 99.89]/100 \times 0,5 = \mathbf{6.150 \text{ EUR}}$

- *Poenostavljeni postopek (% od dogovorjene poravnalne cene):*
 $1.000.000 \text{ EUR} \times 101.12/100 \times 0,04 = \mathbf{40.448 \text{ EUR}}$

Kapitalska zahteva za tveganje nasprotne stranke:

$1.000.000 \text{ EUR} \times 99.89/100 \times 1,00 \times 0,08 = \mathbf{79.912 \text{ EUR}}$

SKUPNA KAPITALSKA ZAHTEVA ZA TVEGANJE NEIZPOLNITVE NASPROTNE STRANKE = 86.062 EUR

ali 120.360 EUR

odvisno od postopka pri izračunu kapitalskih zahtev za tveganje poravnave (standardiziran postopek ali *poenostavljeni postopek*).

Vir: Primeri izračunov kapitalskih zahtev za tržna tveganja, 2002.

PRILOGA 7: Primer izračuna kapitalske zahteve za tveganje v zvezi z opcijami na podlagi enostavnega pristopa

Banka ima v svojem trgovalnem portfelju kombinacijo dolge pozicije v 100 delnicah s tržno ceno 10 EUR na delnico in dolge pozicije v prodajni opciji na te delnice z izvršilno ceno 11 EUR na delnico.

Kapitalska zahteva za opcijo je v tem primeru enaka vsoti kapitalskih zahtev za posebno in splošno pozicijsko in/ali valutno tveganje delnice, na katero se opcija nanaša, zmanjšana za znesek, v višini katerega se opcijo splača izvršiti.

4% za posebno pozicijsko tveganje

8% za splošno pozicijsko tveganje

8% za valutno tveganje

$20\% \times (10 \text{ EUR} \times 100) = \mathbf{200 \text{ EUR}}$

znesek, v višini katerega je opcija »in the money« = $(11 \text{ EUR} - 10 \text{ EUR}) \times 100 = \mathbf{100 \text{ EUR}}$

KAPITALSKA ZAHTEVA ZA OPCIJSKO TVEGANJE = 100 EUR (200 – 100)

Vir: Primeri izračunov kapitalskih zahtev za tržna tveganja, 2002.

PRILOGA 8: Primer izračuna kapitalske zahteve za tveganje v zvezi z opcijami na podlagi delta-plus pristopa

V portfelju imamo dolgo pozicijo v evropski prodajni opciji na obveznico z izvršitvijo čez 3 mesece. Dogovorjena izvršilna cena je 99 (predpostavljamo, da ta cena že vključuje pripisane obresti). Obveznica, na katero se opcija nanaša, je 8% državna obveznica z zapadlostjo čez 8,2 leta. Trenutni tečaj obveznice je 98. Glavnica znaša 10 mio, delta pa je $-0,4$.

Dolga pozicija v prodajni opciji na obveznico se tako razstavi na naslednje pozicije v višini delta vrednosti:

- kratko pozicijo v **obveznici** z zapadlostjo 8,2 leta
= **3.920.000** ($9,8 \text{ mio} \times 0,4$)
- dolgo pozicijo v **netveganem brezkuponskem dolžniškem VP** z zapadlostjo 3 mesece
= **3.960.000** ($9,9 \text{ mio} \times 0,4$)
- Če obveznica izplača še enoletni *kupon v višini 8% pred datumom izvršitve opcije*, je potrebno upoštevati še **dolgo** pozicijo v **netveganem brezkuponskem dolžniškem VP** z zapadlostjo enako preostalemu obdobju do izplačila kupona
= **320.000** ($10 \text{ mio} \times 0,08 \times 0,4$)

Kapitalska zahteva za splošno pozicijsko tveganje:

Glej *Izračun kapitalske zahteve za splošno pozicijsko tveganje v zvezi z dolžniškimi finančnimi instrumenti* (Priloga 3).

Kapitalska zahteva za posebno pozicijsko tveganje:

Pri izračunu kapitalskih zahtev za posebno pozicijsko tveganje se v skladu s tabelo B v sklepu (v diplomskem delu je to tabela 3 na str. 37) pozicije v netveganem brezkuponskem dolžniškem vrednostnem papirju vključijo v kategorijo postavke brez posebnih tveganj (utež 0%), pozicija v obveznici pa v ustrezno kategorijo postavk glede na kvaliteto izdajatelja.

Vir: Primeri izračunov kapitalskih zahtev za tržna tveganja, 2002.

PRILOGA 9: Primer izračuna kapitalske zahteve za tveganje preseganja izpostavljenosti na podlagi trgovanja

Izpostavljenost banke do podjetja X je sestavljena iz izpostavljenosti iz naslova kredita temu podjetju ter iz izpostavljenosti iz naslova naložb v vrednostne papirje, izdane s strani tega podjetja:

- izpostavljenost iz naslova kredita = 200 mio SIT

- izpostavljenost iz naslova naložb v VP podjetja X:

Pozicija	Vrsta vrednostnega papirja	Utež za posebno pozicijsko tveganje (%)	Vrednost (v mio SIT)
Kratka	Obveznica	1,00	-20
Dolga	Komercialni zapis	0,25	100
Dolga	Delnica	4,00	150
Dolga	Zamenljiva obveznica	1,60	30

Kapital banke je sestavljen iz temeljnega, dodatnega I in dodatnega II kapitala:

- temeljni + dodatni kapital I = 1000 mio SIT

- dodatni kapital II = 100 mio SIT

Izračunamo skupno izpostavljenost banke do podjetja X in ugotovimo, ali presega znesek največje dopustne izpostavljenosti.

Izpostavljenost iz postavk trgovanja = 260 mio SIT

Skupna izpostavljenost do podjetja X = 460 mio SIT (200 + 260)

Največja dopustna izpostavljenost = 25% skupnega kapitala = 275 mio SIT (0,25 × 1100)

Postopek izračuna kapitalske zahteve za tveganje preseganja izpostavljenosti iz postavk trgovanja:

1) *kratko pozicijo v obveznici pobotamo s tisto dolgo pozicijo oz. pozicijami, za katere velja najvišja utež za posebno tveganje, v tem primeru s pozicijo v delnici;*

neto pozicija v delnici = 130 mio SIT (150 – 20)

2) *preostale neto dolge pozicije razvrstimo glede na njihove uteži za posebno tveganje v naraščajočem vrstnem redu;*

0,25 % → 100 mio SIT (komercialni zapis)

1,60 % → 30 mio SIT (zamenljiva obveznica)

4,00 % → 130 mio SIT (delnica; neto)

3) *izračunamo »prosti kapital« za pokrivanje izpostavljenosti, ki izhaja iz postavk trgovanja;*

največja dopustna izpostavljenost = 275 mio SIT (0,25 × 1100)

kreditna izpostavljenost = 200 mio SIT

prosti kapital = 75 mio SIT

- 4) znesek prostega kapitala porabimo za pokrivanje izpostavljenosti iz postavk trgovanja, in sicer s tem zneskom pobotamo tisto dolgo pozicijo oz. pozicije z najnižjimi utežmi za posebno tveganje in s tem dosežemo prag največje dopustne izpostavljenosti, v tem primeru s pozicijo v komercialnem zapisu;

neto pozicija v komercialnem zapisu = 25 mio SIT (100 – 75)

- 5) pozicije, ki sestavljajo presežno izpostavljenost, razporedimo v naraščajočem vrstnem redu glede na njihove uteži za posebno tveganje;

0,25 % → 25 mio SIT (komercialni zapis; neto)

1,60 % → 30 mio SIT (zamenljiva obveznica)

4,00 % → 130 mio SIT (delnica; neto)

- 6) izračunamo kapitalsko zahtevo za presežno izpostavljenost;

- če presežna izpostavljenost obstaja manj kot 10 dni, je kapitalska zahteva enaka dvakratniku kapitalskih zahtev za posebno tveganje pozicij, ki sestavljajo presežno izpostavljenost:

$$25 \text{ mio SIT} \times 0,25\% \times 2 = 0,125 \text{ mio SIT}$$

$$30 \text{ mio SIT} \times 1,60\% \times 2 = 0,96 \text{ mio SIT}$$

$$\underline{130 \text{ mio SIT} \times 4\% \times 2 = 10,4 \text{ mio SIT}}$$

kapitalska zahteva = 11,485 mio SIT

- če presežna izpostavljenost obstaja 10 dni ali več, se kapitalska zahteva izračuna z množenjem kapitalskih zahtev za posebno tveganje pozicij s faktorji iz tabele G iz sklepa (v diplomskem delu je to tabela 7 na str. 45):

skupna izpostavljenost = 460 mio SIT

40% skupnega kapitala = 440 mio SIT

60% skupnega kapitala = 660 mio SIT

20 mio SIT presega prag 40%, za ta znesek se v skladu s tabelo G iz sklepa (v diplomskem delu je to tabela 7 na str. 45) uporabi trikratnik, za preostali znesek pozicij, ki sestavljajo presežno izpostavljenost, pa dvakratnik kapitalskih zahtev za posebno tveganje pozicij:

$$25 \text{ mio SIT} \times 0,25\% \times 2 = 0,125 \text{ mio SIT}$$

$$30 \text{ mio SIT} \times 1,60\% \times 2 = 0,96 \text{ mio SIT}$$

$$110 \text{ mio SIT} \times 4\% \times 2 = 8,80 \text{ mio SIT}$$

$$\underline{20 \text{ mio SIT} \times 4\% \times 3 = 2,40 \text{ mio SIT}}$$

kapitalska zahteva = 12,285 mio SIT

Vir: Primeri izračunov kapitalskih zahtev za tržna tveganja, 2002.